

**TURİZM SEKTÖRÜNDE ÖRGÜTLER
ARASI İLİŞKİLER: TOPLULUK EKOLOJİSİ
BAĞLAMINDA BİR ARAŞTIRMA**

Tuba VURAL AÇIKGÖZ
Doktora Tezi
Danışman: Prof. Dr. Belkıs ÖZKARA
Şubat, 2024
Afyonkarahisar

T.C.
AFYON KOCATEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İŞLETME ANABİLİM DALI
DOKTORA TEZİ

**TURİZM SEKTÖRÜNDE ÖRGÜTLER ARASI İLİŞKİLER:
TOPLULUK EKOLOJİSİ BAĞLAMINDA BİR
ARAŞTIRMA**

Hazırlayan
Tuba VURAL AÇIKGÖZ

Danışman
Prof. Dr. Belkıs ÖZKARA

AFYONKARAHİSAR, 2024

ETİK VE BİLİMSEL İLKELER SORUMLULUK BEYANI

Doktora tezi olarak sunduğum “**Turizm Sektöründe Örgütler Arası İlişkiler: Topluluk Ekolojisi Bağlamında Bir Araştırma**” adlı çalışmanın tüm hazırlanma süreçlerinde bilimsel etik kurallara ve atıf gösterme ilkelerine riayet ettiğimi belirterek aksi bir durumun tespiti hâlinde sorumluluğun tamamen bana ait olduğunu kabul, beyan ve taahhüt ederim.

16/02/2024

İmza

Tuba VURAL AÇIKGÖZ

T.C.
AFYON KOCATEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

ENSTİTÜ ONAYI

Öğrencinin	Adı- Soyadı	Tuba VURAL AÇIKGÖZ
	Numarası	160674106
	Anabilim Dalı	İşletme
	Programı	İşletme
	Program Düzeyi	☐ Yüksek Lisans ☒ Doktora ☐ Sanatta Yeterlik
Tezin Başlığı		Turizm Sektöründe Örgütler Arası İlişkiler: Topluluk Ekolojisi Bağlamında Bir Araştırma
Tez Savunma Sınav Tarihi		16.02.2024
Tez Savunma Sınav Saati		14:00

Yukarıda bilgileri verilen öğrenciye ait tez, Afyon Kocatepe Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliği'nin ilgili maddeleri uyarınca jüri üyeleri tarafından değerlendirilerek ☒oy birliği – ☐oy çokluğu ile kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Elbeyi PELİT
MÜDÜR

Bu tez, Enstitü Müdürlüğünce kontrol edilerek, elektronik imza kullanılarak onaylanmıştır.

ÖZET

TURİZM SEKTÖRÜNDE ÖRGÜTLER ARASI İLİŞKİLER: TOPLULUK EKOLOJİSİ BAĞLAMINDA BİR ARAŞTIRMA

Tuba VURAL AÇIKGÖZ

**AFYON KOCATEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İŞLETME ANABİLİM DALI**

Şubat, 2024

Danışman: Prof. Dr. Belkıs ÖZKARA

Aynı popülasyona ait olan farklı örgüt formları arasındaki fonksiyonel ilişkiyi anlamak araştırmanın konusunu oluşturmaktadır. Ayrıca, çalışma örgütler arasındaki ilişkileri makro-topluluk düzeyinde incelemeyi hedeflemekte ve popülasyon ekolojisi bu çalışmanın temel kuramsal çerçevesini oluşturmaktadır. Bu bağlamda, çalışmanın temel amacı, aynı alanda bulunan, benzer kaynakları kullanan ve farklı formlara sahip popülasyonların aralarındaki etkileşimlerin niteliğini ortaya koymaktır. Afyonkarahisar’da termal su kaynaklarının olduğu ve termal turizm yatırımlarına elverişli dört bölge (Gazlıgöl, Ömer-Gecek, Sandıklı-Hüdayi ve Bolvadin Heybeli Kaplıca alanları) bulunmaktadır. Afyonkarahisar’daki termal turizm merkezleri bir bütün olarak değerlendirildiğinde farklı örgüt popülasyonlarının varlığından, toplanmasından söz edilebilir. Çalışmada, Afyonkarahisar’da Ömer-Gecek, Gazlıgöl, Sandıklı ve Bolvadin termal havzalarında iki farklı forma sahip popülasyonlar olan oteller ve devre mülkleri araştırma alanı olarak belirlenmiştir. Bu çalışma, ikincil verilere dayalı olarak gerçekleştirilmiştir. Popülasyon dinamiklerini belirlemek amacıyla Kültür ve Turizm Bakanlığı, İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü ve yerel yönetimlerden veri toplanmıştır. Elde edilen veriler, Lotka-Volterra modeli kullanılarak test edilmiş ve çalışma, parametre tahminlerinin istatistiksel anlamlılıklarını incelemiştir. Bu analiz sonucunda, Afyonkarahisar’daki termal oteller ve devre mülkleri arasında mutualist (karşılıklı yaşama) bir ilişkinin varlığı ortaya çıkmıştır.

Anahtar Kelimeler: Topluluk ekolojisi, Lotka Volterra, Örgütsel form

ABSTRACT

INTERORGANIZATIONAL RELATIONSHIPS IN THE TOURISM SECTOR: A STUDY IN THE CONTEXT OF COMMUNITY ECOLOGY

Tuba VURAL AÇIKGÖZ

**AFYON KOCATEPE UNIVERSITY
INSTITUTE OF SOCIAL SCIENCES
DEPARTMENT OF BUSINESS ADMINISTRATION**

February, 2024

Advisor: Prof. Dr. Belkıs ÖZKARA

The subject of the study is to understand the functional relationship between different organizational forms belonging to the same population. Additionally, the study aims to examine the relationships between organizations at the macro-community level, and population ecology forms the fundamental theoretical framework of this study. The main purpose of the study in this context is to reveal the nature of the interactions between populations that are located in the same area, use similar resources, and have different forms. There are four thermal tourism regions in Afyonkarahisar (Gazlıgöl, Ömer-Gecek, Sandıklı-Hüdai, and Bolvadin Heybeli Spa areas). When considering the thermal tourism centers in Afyonkarahisar as a whole, it is possible to talk about the presence and gathering of different organizational populations. In the study, hotels and timeshare properties with two different forms of populations in the Ömer-Gecek, Gazlıgöl, Sandıklı, and Bolvadin thermal basins in Afyonkarahisar were identified as the research area. This study was conducted based on secondary data. Data was collected from the Ministry of Culture and Tourism, Provincial Directorates of Tourism, and local authorities to determine population dynamics. The data obtained was tested using the Lotka-Volterra model, and the study examined the statistical significance of parameter estimates. As a result of this analysis, the presence of a mutualistic relationship between thermal hotels and timeshare properties in Afyonkarahisar has been revealed.

Keywords: Community ecology, Lotka Volterra, Organizational form

ÖN SÖZ

Tez çalışmamın her aşamasında desteğini esirgemeyen, bilgeliği ve yol göstericiliği ile beni cesaretlendiren, çalışma disiplini hep örnek alacağım tez danışmanım Sayın Prof. Dr. Belkıs ÖZKARA'ya en kalbi duygumla teşekkürlerimi sunarım.

Tezim boyunca benimle emek harcayan, akademik bakış açımın gelişmesine katkı sağlayan ve rehberlik eden Sayın Dr. Öğr. Üyesi Seyhat BAYRAK GEZDİM'e ve tez izlemelerinde kıymetli rehberlikleriyle yönlendiren tez jüri üyelerim, Sayın Prof. Dr. Hasan Hüseyin SOYBALI, Sayın Prof. Dr. Ahmet BAYTOK, Sayın Prof. Dr. Kerim ÖZCAN içten teşekkürlerimi sunuyorum.

Hayatımın en zorlu ve en güzel sürecinde bilgisini, emeğini ve yardımlarını esirgemeyen kıymetli dostlarım Öğr. Gör. Gökçe ULUIŞIK'a, Doç. Dr. Esra TEKEL'e, Doç. Dr. Esra Güllü'ye, Dr. Öğr. Üyesi Handan Deniz BÖYÜKASLAN'a ve Öğr. Gör. Orhan ÖZDEMİR'e, teşekkürlerimi sunuyorum.

Hayatımın her aşamasında ve özellikle bu zorlu doktora eğitim sürecimde desteklerini esirgemeyerek her zaman yanımda olan çok kıymetli ablam Sultan VURAL'a çok teşekkür ederim.

Sahip olduğum için her gün şükrettiğim, bana inanan ve güvenen her koşulda yanımda olan sevgili annem Mevliya VURAL ve babam İzzet VURAL'a teşekkür ederim. Desteğini esirgemeyen kız kardeşim Hilal Beyza ve eşine çok teşekkür ederim. Tatlılıklarıyla enerji veren canım yeğenlerim Ege Efe, Gülderen, Ecem, İkra, Sare, Irmak ve minikimiz İzzet'e sevgilerimi sunuyor ve akademik hayatlarında başarılar diliyorum.

Ve tabiki bu süreçte sabırla yanımda olan, yetişemediğimde elimden tutan sevgili eşim ALİ AÇIKGÖZ ve dünyalar tatlısı biricik oğlumuz Kubilay'a çok teşekkür ederim. Hayatıma ışık oldunuz.

Tuba VURAL AÇIKGÖZ
2024, Afyonkarahisar

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa</u>
ETİK VE BİLİMSEL İLKELER SORUMLULUK BEYANI	ii
ENSTİTÜ ONAYI	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT	v
ÖN SÖZ	vi
İÇİNDEKİLER.....	vii
TABLolar LİSTESİ	ix
ŞEKİLLER LİSTESİ	x
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

TEMEL KAVRAMLAR

1. ÖRGÜTSEL ÇEVRE İLİŞKİLERİNE GENEL BAKIŞ	7
1.1. ÇEVRE İLE İLGİLİ KURAMLAR	9
1.1.1. Koşul Bağımlılık Kuramı.....	9
1.1.2. Kaynak Bağımlılığı Kuramı	10
1.1.3. Popülasyon Ekolojisi Kuramı.....	11
1.1.4. Yeni Kurumsal Kuram	13
2. POPÜLASYON EKOLOJİSİ.....	14
2.1. POPÜLASYON EKOLOJİSİ KURAMININ GENEL ÇERÇEVESİ	14
2.2. POPÜLASYON EKOLOJİSİ VE TOPLULUK EKOLOJİSİ AYRIMI.....	24

İKİNCİ BÖLÜM

TOPLULUK EKOLOJİSİ

1. ÖRGÜTSEL TOPLULUKLAR VE ÖRGÜTLER ARASI İLİŞKİLER	29
2. TOPLULUK EKOLOJİSİ.....	35
2.1. TOPLULUK DİNAMİKLERİ	43
2.1.1. Yoğunluk Bağımlılığı.....	45
2.1.2. Kesim Genişliği	56
2.1.3. Kaynak Bölünmesi.....	62
2.1.4. Farklı Türler Arası Etkileşim.....	66
2.2. ÖRGÜT DEMOGRAFİSİ	72
2.2.1. Örgüt Kapanma Oranında Yaş Bağımlılığı	73
2.2.2. Örgüt Kapanma Oranında Büyüklük Bağımlılığı.....	77

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TURİZM SEKTÖRÜNDE BİR ARAŞTIRMA

1. ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ.....	80
2. ARAŞTIRMANIN KAPSAM VE SINIRLILIKLARI.....	81
3. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ.....	82
3.1. VERİ TOPLAMA YÖNTEMİ	82
3.2. ARAŞTIRMANIN EVRENİ VE ÖRNEKLEMİ	82

3.3. VERİ ANALİZ YÖNTEMİ	83
4. ARAŞTIRMANIN BULGULARI.....	92
TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER.....	98
KAYNAKÇA.....	105

TABLÖLAR LİSTESİ

Sayfa

Tablo 1. İki Rakibin Birbirlerinin Büyüme Hızını Etkileyebileceği Altı Yol/ İki Türün Popülasyon Etkileşimi.....	70
Tablo 2. c_1 ve c_2 'Nin İşaretlerine Göre İlişki Türleri.....	85
Tablo 3. Bölgelerdeki Otel ve Devre Mülk Rekabet İlişkisi Sonuçları	94
Tablo 4. Afyonkarahisar'daki Otel ve Devre Mülk Rekabet İlişkisi Sonuçları.....	96

ŞEKİLLER LİSTESİ

	<u>Sayfa</u>
Şekil 1. Örgüt Topluluklarında Yoğunluk Bağımlı Büyüme	49
Şekil 2. Örgüt Ölüm Oranında Yoğunluk Bağımlılığı	51
Şekil 3. Örgüt Kurulma Oranında Yoğunluk Bağımlılığı	51
Şekil 4. Kaynak Çevresindeki Rekabet Stratejileri	65

GİRİŞ

Çevrenin, örgütler üzerindeki etkilerinin analizi, örgüt teorisi araştırmalarında belirgin bir rol oynamaktadır. Örgütlerle ilgili literatürün büyük bir kısmı, adaptasyon bakış açısına ağırlık vermektedir. Bu perspektifin sürekli öne sürülmesi, örgütlerin çevresel değişimlere uyum sağlama sürecini eleştirel bir şekilde tartışılmasına ve alternatif bir bakış açısı sunulmasına yol açmıştır. Her örgütün farklı yapıya, kültüre ve iç dinamiklere sahip olduğunu vurgulayarak, aynı dış etkenlerin her iki örgütü de aynı şekilde etkilemesinin beklentisinin gerçekçi olmadığını ifade eden örgütsel ekoloji kuramı, örgütlerin çevresel koşullara uyum sağlamak yerine, çevresel baskılara karşı rekabetçi bir şekilde ayakta kalma ve evrimleşme sürecini vurgulamaktadır. Dolayısıyla, adaptasyon bakış açısının örgütlerin zaman içindeki evrimini ve değişimini açıklamak konusundaki yetersizlikleri eleştirilmektedir. Bu bakış açısının, örgütlerin dinamik değişim süreçlerini kapsamlı bir şekilde açıklamada eksiklikler taşıdığı ve örgütlerin karmaşık ve sürekli evrilen yapısının daha detaylı ve derinlemesine incelenmesi gerekliliği vurgulanmaktadır.

Örgüt kuramcıları, örgütleri ve örgütsel yaşamı anlamak amacıyla perspektiflerini doğaya yönlendirmiştir. Kuramcılar, organizmaların doğadaki etkileşimlerinden öğrenerek örgütlerin işleyişini daha derinlemesine anlamayı ve yönetim uygulamalarını geliştirmeyi amaçlamışlardır. Organizmalar ile örgütler arasındaki benzerliklerin incelenmesi, örgüt ve yönetim alanında yeni perspektiflerin keşfedilmesine olanak sağlayabilir ancak, doğa her yönüyle nesnel ve gerçektir, bu gerçeklik kavramı topluma ve örgütlere uygulandığında değişebilir (Morgan, 1998: 80-82). Örgütsel ekoloji, temelde öncülü olan insan ekolojisinden farklılık göstermektedir. Hawley'in (1968) klasik ilkelerini açıkladığından beri ekolojik düşüncenin temel eğilimlerinde, evrimsel analizde, gelişimsel yaklaşımdan seçim yaklaşımına bir kayma; sosyal birimler arasındaki simbiyotik (ortak yaşam) ilişkileri vurgulayan teorilerden rekabet ilişkilerini vurgulayan teorilere bir kayma; belirleyici modellerden olasılığa dayalı modellere bir kayma; zamansal dengeyi varsayan teorilerden açıkça dengesizliği vurgulayan teorilere bir kayma gözlenmektedir (Carroll, 1984: 71).

Örgütsel ekoloji alanındaki farklılıklar ve dönüşümler genel olarak sosyal bilimlerdeki değişiklikleri yansıtırken, bu diğer yönleri Hannan ve Freeman'ın (1977), kuruluşların popülasyon ekolojisi üzerine etkili teorik makalesinin doğrudan bir sonucudur. Bu makaledeki fikirler, örgütsel ekoloji ile özdeşleştirilerek ekolojik

paradigma üzerine olan ilgiyi yeniden canlandırmış ve savunucuların yanı sıra eleştirmenleri de harekete geçirmiştir.

Mevcut araştırmalarda üç analiz seviyesi ayırt edilebilir: En düşük seviye, örgütsel seviye, bireysel örgütler arasında demografik olayların ve yaşam döngüsü süreçlerinin incelenmesini içermektedir. Bu çalışma alanına örgütsel demografi denir ve genellikle evrimi incelemek için gelişimsel bir yaklaşım kullanmaktadır. Örgütlerin popülasyonlarının incelenmesi, ekolojik analizin ikinci seviyesini oluşturmaktadır. Bu seviyedeki araştırmalar, popülasyon ekolojisi olarak tanımlanan, popülasyon büyümesi ve azalması ile birden fazla popülasyon arasındaki etkileşimlere odaklanmaktadır. Evrimsel teori, bu seviyede seçim yaklaşımının kullanımıyla ekoloji ile entegre edilmektedir. Analizin üçüncü seviyesi, aynı bölgede birlikte yaşayan tüm popülasyonların topluluğu olarak tanımlanan topluluk ekolojisini incelemektedir. Bu seviyedeki araştırmalar, öncelikle örgütsel formların ortaya çıkışı ve yok oluşuyla ilgilenen makro-evrimsel bir yaklaşıma dayanmaktadır (Hannan & Freeman, 1977:933; Astley, 1985: 239;).

Makro-evrimsel araştırma, gelişimsel yaklaşımda bulunan mantığın büyük bir kısmını kullanmakla birlikte, bu iki yaklaşımın kullandığı analiz seviyesindeki farklılık önemli etkilere sahip olmaktadır. Örneğin, makro-evrimsel yaklaşım örgütsel seçim sürecini içerirken, gelişimsel yaklaşım bu konuya odaklanmamaktadır. Makro-evrimsel araştırma, örgüt topluluklarında büyük ölçekli değişikliklere odaklanarak aslında örgütsel formların yükselişini ve düşüşünü açıklamaktadır. Bu seçim yaklaşımı, popülasyon ekolojisinden de farklılık göstermektedir. Popülasyon ekolojisi, doğal seçimin örgütsel doğma ve hayatta kalma oranları aracılığıyla görünür hale geldiğini iddia etmektedir. Buna karşılık, makro-evrim, örgütsel formların ortaya çıkma ve varlığını sürdürme oranları yoluyla görünür hale gelen form seçimini öne sürmektedir (Carroll, 1984: 77-78).

Örgütsel ekoloji teorisyenleri, örgütsel formların ekolojik araştırmadaki rolü konusunda iki gruba ayrılmıştır. Hannan ve Freeman (1977) liderliğindeki ilk grup, örgütsel formların araştırma problemi bağlamında tanımlanması gerektiğini savunmuşlardır. Çevresel savunmasızlık açısından benzer özelliklere sahip örgüt sınıflarının tanımlanabileceğini, örgütsel ekoloji araştırmalarında ilgi duyulan örgüt popülasyonlarının, araştırmacının ilgisine bağlı olarak biraz değişebileceğini ifade etmişlerdir (Hannan & Freeman (1977: 934). Farklı araştırmacılar farklı örgüt

popölasyonlarına odaklanabilir ve bu popölasyonlar araştırmadan araştırmaya değişebilir. Bu ifadeleriyle, örgüt popölasyonlarının dinamik yapısını ve araştırmacının bakış açısının önemiini vurgulamak istemişlerdir.

McKelvey (1982), ikinci gruba ait en dikkat çekici savunucu olmuştur, bu gruptan olan üyeler, örgütsel ekolojinin gelişimi için örgütsel sınıflandırma ve taksonomi bilimine ihtiyaç duyulduğunu savunmuşlardır. Savlarını desteklemek için “teorik temellere dayalı bir deneysel taksonomi, örgütsel popölasyonların çeşitliliğini tanımlamak ve anlamak için kavramsal bir çerçeve sağlayacak ve diğer örgütlerle ilgili araştırmalar için yararlı popölasyonları belirleyecektir” açıklamasını yapmışlardır (McKelvey & Aldrich, 1983: 125).

McKelvey & Aldrich (1983), formların, genelleme sınırlarını veya sınırlarını belirlemek için kullanılabileceğini belirtmişlerdir. Bu tür sınırlar, araştırmacıların bulgularını kategorize etmelerine ve dolayısıyla örgütsel teorinin yönetsel problemlere daha kolay uygulanabilir hale gelmesine olanak tanıyacaktır.

Ayrıca, üç seviyede de araştırmalar devam etmesine rağmen, her seviyeye verilen ilgi zamanla değişmiştir. Önceki sosyolojik teorilerin çoğu, evrimi ilerleme veya gelişme ile eşdeğer tutmuştur. Bu teoriler genellikle toplumların veya örgütlerin gelişiminde evrimin aşamalarını belirlemiştir ve evrimsel süreci doğrusal, tek yönlü ve belirleyici bir şekilde ele almıştır. Son ekolojik teori ise, evrimsel sürecin tek bir doğrusal yol olmadığını, farklı yolların, yöntemlerin bulunduğunu ve olasılık temelli doğasını vurgulamaktadır. Evrim, artık ilerleme ile eşdeğer değil, sadece zaman içindeki değişimle ilişkilendirilmektedir. Örgütsel ekoloji modelleri evrimsel sürecin karmaşıklığını ve olasılığa dayalı doğasını göz önünde bulundurarak değişimi analiz etmektedir. Değişimi incelemek için matematiksel modeller kullanılmaktadır (Carroll, 1984: 72).

Popölasyon ekolojisi kuramı çerçevesinde, ortak metodolojik varsayımları temel alarak, örgüt popölasyonlarını yoğunluk bağımlılığı, kesim genişliği ve kaynak bölünmesi gibi bileşenler açısından inceleyen araştırmalar (Carroll & Hannan, 2015: 358–363) ile birlikte kapanma ve kurulum hızlarını açıklamaya çalışan çok sayıda çalışma vardır (Baum & Haveman, 1997; Hannan, 1998; Lomi, 2000; Sorenson, 2000; Kaya, 2013; Yeloğlu ve Arslan, 2006; Yeloğlu, 2007; Coşar, 2013; Arıkan, 2014; Keskin ve Kıcıır, 2020; Kılıç, 2020). Ancak aynı alanda birden fazla örgüt popölasyonu ya da aynı popölasyon içinde farklı örgüt formlarına sahip topluluklar olduğunda, bu

popölasyonlar arasındaki etkileşimler ve bu etkileşimlerin kurulum ve kapanma hızları üzerindeki etkileri hakkında çalışmaları görece daha azdır.

Barnett & Carroll (1987:402) ile Baum (1996:93), popölasyonlar arasındaki etkileşimler, ortak yaşam ya da rekabetin ne zaman ortaya çıkabileceği konusunda daha fazla araştırma yapılması gerektiği konusunda hemfikirdirler. Örgütlerin topluluk bağlamında incelenmesine yönelik çalışmalar artarken, Hawley (1986) ise merkezi ekolojik sorunun örgüt birimleri ve çevreleri arasındaki ilişki olduğunu ileri sürmüştür. Bu ilişki geleneksel olarak popölasyonların mekansal örgütlenmesi ile ekoloji arasındaki özdeşleşmeyi içermektedir.

Araştırmacılar (Barnett & Carroll, 1987; Baum, 1996; Staber, 1992), örgüt topluluklarının etkileşimleri sonucunda ne tür örgüt formlarının belireceği ya da kaybolacağı hakkındaki çıkarımların henüz yetersiz olduğunu ve bu nedenle topluluklar arası etkileşimlerin daha yoğun olarak çalışılması gerektiğini belirtmektedirler.

Turizm sektöründe de farklı kaynakları kullanan, farklı amaçlara hizmet eden, farklı formlara sahip pek çok örgüt topluluğu bulunmaktadır. Bu formlar arasında, konaklama hizmetleri, yiyecek-içecek hizmetleri, ulaşım hizmetleri, paket programlar hazırlayan seyahat hizmetleri, boş zaman değerlendirme odaklı rekreasyon (eğlence-dinlenme) hizmetleri gibi türler yer almaktadır. Bu örgüt toplulukları birbirinin tamamlayıcısı niteliğindedir. Literatürde, turizm sektöründe, popölasyon dinamikleri üzerine yapılan araştırmalarda, tek bir popölasyonun demografik özellikleri ve değişim oranları üzerinde yoğunlaşan çalışmaların (Baum & Mezias, 1992; Ingram & Baum, 1997; Ingram & Inman, 1996; Kasımoğlu ve Hamarat, 2003) sayısının; popölasyonlar arasındaki etkileşimi inceleyen araştırmalardan (Zeybek vd. 2015a; Zeybek vd. 2015b) daha fazla olduğu gözlemlenmektedir. Dolayısıyla aynı kaynakları kullanan, aynı pazarda faaliyet gösteren örgütler arasındaki ilişkilerin incelenmesine ihtiyaç vardır.

Bu çerçevede, bu araştırmanın amacı, bir popölasyonu oluşturan örgütlerin kendi aralarındaki fonksiyonel ilişkiyi ve aynı alanda bulunan, benzer kaynakları kullanan farklı formlara sahip popölasyonların aralarındaki etkileşimlerin niteliğini açığa çıkarmaktır. Bunun için Hannan & Freeman (1977) tarafından büyüme modeli olarak önerilen Lotka-Volterra denklem sistemleri kullanılmıştır. Bu model, Carroll'un (1981) ulusal eğitim sistemlerinde örgütsel genişlemeye ilişkin çalışmasına kadar ampirik araştırmalarda uygulanmamış olsa da örgütsel dinamiklerin incelenmesinde önemli bir rol oynamıştır.

Lotka-Volterra sistemlerini son yıllarda, bazı araştırmacılar (Lopez & Sanjuan, 2001; Maurer & Huberman, 2003; Lee vd., 2005; Kim vd., 2006; Chiang vd., 2008; Chiang, 2012) sosyal ekonomi, sosyal popülasyon kontrolü, farklı ürünler veya pazarlar arasındaki rekabetçi ilişkilerin analizlerinde kullanılmaktadırlar. Bununla beraber Lotka-Volterra sistemlerinin kullanımının turizm alanındaki literatürde de (Dang vd., 2016; Romano, 2016; Lo & Lin, 2017) kullanıldığı gözlenmektedir. Sözü edilen çalışmalarda Lotka-Volterra sistemleri, türler arası rekabet durumunu incelemek yerine ziyaretçi hacmini tahmin etmek için kullanılmıştır.

Bu çalışma, örgütler arasındaki ilişkileri makro-topluluk düzeyinde incelemeyi amaçlamaktadır. Çalışma, teknik bakış açısından ziyade topluluk düzeyinde örgütler arası ilişkileri tamamlayıcı, destekleyici ve rekabetçi bakış açısıyla görme imkanı sağladığı için önemli ve özgündür. Ayrıca model, pazar büyüklüğünü tahmin etmek ve gelecekteki eğilimi belirlemek için kullanılan etkili bir araç olabilir. Bu tür bir çalışma, daha fazla bilimsel araştırmaya ilham vermek ve pazar trendlerini anlamak için yararlı bir başlangıç noktası olabilir.

Bu bağlamda, çalışmanın birinci bölümünde, örgüt kuramında, çevrenin önemini belirtmek amacıyla çevre ve çevrenin baskın rolünü vurgulayan kuramlar ve kuramların çevre tanımları, örgütlerin dış çevreleriyle olan ilişkileri, çevresel koşullara uyum süreçleri kısaca açıklanmıştır. Daha sonra çalışmanın temelini oluşturan popülasyon ekolojisi kuramı genel hatlarıyla incelenmiştir. Yine bu bölümde, ekolojinin farklı seviyelerindeki organizmaların etkileşimlerini inceleyen iki önemli alt disiplin olan popülasyon ekolojisi ve topluluk ekolojisi ayrımı yapılmıştır.

İkinci bölümde, topluluk ekolojisi incelenmektedir. Bölümde öncelikle, örgüt toplulukları ve örgütler arası ilişkiler açıklanmıştır. Daha sonra topluluk ekolojisi ve topluluk içinde oluşabilecek çeşitlilik ve bunun yaşam şansları üzerindeki etkilerini açıklamaya çalışan, topluluk dinamikleri (yoğunluk bağımlılığı, kesim genişliği, kaynak bölünmesi, farklı türler arasındaki etkileşim) ve örgütlerin demografik özelliklerine yer verilmiştir.

Çalışmanın üçüncü bölümünde ise, turizm sektöründe topluluk ekolojisi bağlamında örgütler arası ilişkilerin incelenmesi doğrultusunda uygulama kısmı yer almaktadır. Öncelikle, araştırmanın amacı ve önemi ile çalışmanın amacı doğrultusunda geliştirilen araştırma sorularına yer verilmiş, araştırmanın kapsam ve sınırlılıkları belirtilmiştir. Daha sonra, veri toplama yönteminden, örneklemden, verilerin nasıl analiz

edildiğinden bahsedilmiştir. Turizm alanını düzenleyen yasalar ve bu yasal düzenlemelerde yapılan değişiklikler örgüt formlarının doğuşunu ya da son bulmasını etkilediği için mevzuat bilgilerine yer verilmiştir. Son olarak, araştırma sonucu elde edilen bulgular, araştırmanın sonuçları incelenmiştir. Ayrıca çalışmanın literatüre katkısı ve yapılacak olan diğer çalışmalara öneriler sunulmuştur.

BİRİNCİ BÖLÜM

TEMEL KAVRAMLAR

1. ÖRGÜTSEL ÇEVRE İLİŞKİLERİNE GENEL BAKIŞ

Çevre; örgütün sınırları dışında kalan, bir takım unsurları içeren geniş bir kavramdır (Hellreigel & Slocum, 1978:142). Benzer bir şekilde Williams (2015) çevreyi, örgütün dışında olan ve örgütü etkileyebilme potansiyeline sahip tüm olaylardır şeklinde ifade etmiştir. 1900'lerin ilk yarısında kuramcılar, bilimsel yönetim prensiplerinin tüm örgütlere uygulanabileceğini iddia etmişlerdir. Dolayısıyla çevre ve çevresel ihtiyaçlar sabit olarak kabul edilmiştir. Çevresel faktörlerin etkilerinin artmasıyla çevre-örgüt ilişkilerini araştıran kuramlarda da bir çeşitlenme olmuştur. Örgüt çevre ilişkilerine yönelik ilk yaklaşımlara göre, örgüt çevresi, örgüt sınırları dışında bulunan ve örgüte girdiler (hammadde ve diğer kaynaklar) sağlayan, aynı zamanda örgütün çıktılarını (ürün ve hizmetlerini) içeren bir varlık olarak düşünülmektedir (Keskin vd., 2016: 222).

Cunliffe (2008), tarafından yapılan açıklamaya göre örgütsel çevre tanımı; genellikle örgütün dışında kalan ve örgütün varlığını sürdürebilmesi ve faaliyetlerini yürütebilmesi üzerinde etkili olan her türlü güç ve unsuru kapsamaktadır. Bu tanım, örgütlerin dış çevreleriyle etkileşim içinde olduklarını ve bu etkileşimin örgütün varlığı ve faaliyetleri üzerinde önemli bir rol oynadığını vurgulamaktadır.

Genel sistemler kuramı, koşul bağımlılık kuramı, kaynak bağımlılığı kuramı, popülasyon ekolojisi kuramı ve kurumsallaşma kuramı çevrenin etkileri ve örgüt-çevre ilişkilerine odaklanmıştır. Sistem kuramına dayanarak, örgüt kuramcıları örgütlerin kendi çevrelerine açık olduğu fikrini ortaya atarak, kendilerini bu yeni kavramın kavramsallaşmasına adanmışlardır (Keskin vd., 2016: 226).

Tüm bu örgüt kuramları, örgütün çevreyle ilişkisini dikkate alarak açık sistem varsayımına dayanmaktadır. Ancak, çevre kavramının tanımları ve çevre-örgüt ilişkisine bakış açıları farklılık göstermektedir. Çevre kavramı, örgüt kuramları bağlamında incelendiğinde, koşul bağımlılık kuramı, teknolojik ve ekonomik bir çevre algılamaktadır. Kaynak bağımlılığı kuramı, çevrenin ekonomik yanını vurgulanmakla birlikte, politik bir doğaya sahip olduğunu da kabul etmektedir. İşlem maliyeti kuramı, analiz birimi iktisadi işlemler olduğu için tanımladığı çevre, ekonomik çevredir. Popülasyon ekoloji kuramı, çevreyi, ekonomik çevre olarak tanımlar. Kurumsal kuram

için evre sadece teknik ve ekonomik değil aynı zamanda kurumsaldır (Sargut ve zen, 2015: 23).

evre ile ilgili odaklanılan bir diğer temel arayış ise, evre ile örgüt yapısı arasındaki ilişki, bu ilişkinin örgütün etkinliği üzerinde etkisinin ne olduğu konusudur. Diğer bir anlatımla, çeşitli çevresel koşullarda başarılı olabilmek için çevreye duyarlı örgütlerin hangi yapısal özelliklere ve stratejilere sahip olmaları gerektiğidir. Bu durum, örgüt-evre ilişkisi kapsamında örgütsel değişimi açıklamada tartişılan, uyum-seçilim kavramlarını da beraberinde getirmektedir.

Örgütlerin çevresini anlamak, çevrenin belirsizlik, değişkenlik ve karmaşıklık gibi özelliklerinin kaynağını anlamayı ve zaman içinde çevresel koşulları öngörebilmeyi sağlamaktadır (Keskin vd., 2016: 278).

Örgüt-evre ilişkisini inceleyen kuramlara bakıldığında, popülasyon ekolojisi dışındaki kuramlar, örgütlerin çevresel koşullara uyum sağlayabilme yeteneğine sahip olduklarını kabul etmektedirler. Popülasyon ekoloji ise, yapısal durağanlık nedeniyle örgütlerin uyum sağlayabilme yeteneğinin sınırlı ve zor olacağından, örgütlerin evre tarafından seçilmesini savunmuştur.

Uyum temelli bakış açısına göre örgütler, çevreleriyle etkileşim halinde oldukları ve bu etkileşimin bir sonucu olarak çevrelerinin oluşumunda etkin bir rol oynadıkları için, evre ve örgüt arasındaki ilişki örgütsel bir karakter taşımaktadır. Örgütler, çevreleriyle uyum içinde olma ve uyum sağlama sorumluluğuyla karşı karşıya kalmaktadır. Bu durum, örgütlerin tüm katılımcılarının çevrenin bir parçası olduklarını varsayarak, çevreleriyle etkileşimde bulunduğunu göstermektedir. Özetle, örgütlerin faaliyetleri, etkileşimde bulundukları çevrenin oluşumunda etkin bir rol oynar ve bu nedenle evre, kısmen örgüt tarafından yaratılmış olabilir (Yıldırım, 2018: 92). Seçilim temelli yaklaşımda ise çevreler, belirli özelliklere sahip örgütleri seçen veya reddeden dışsal koşullar olarak görülmektedir (Hannan & Freeman, 1977: 931). Örgütlerin evresel tehditlere karşı strateji ve yapıda radikal değişiklikler yapmada nadiren başarılı oldukları ve güçlü atalet etkilerine maruz kaldıkları varsayımı ne sürülmüştür (Hannan & Freeman, 1984: 149).

Bu iki bakış açısı, örgütlerin çevreleriyle etkileşimini ve adaptasyon süreçlerini farklı perspektiflerden ele alarak açıklamaktadır. Bu da örgütlerin dış çevreleriyle olan ilişkilerinin karmaşıklığını ve önemini vurgulamaktadır. Çevrenin belirsizlik, değişkenlik

ve karmaşıklık gibi özellikleri, örgütlerin çevresel koşullara uyum sağlama ve adaptasyon süreçlerini etkilemektedir. Uyum yaklaşımına göre, örgütler çevresel belirsizlik ve karmaşıklıkla uyum sağlamak için çaba gösterirken, seçim yaklaşımına göre ise çevresel değişkenlik ve belirsizlik, örgütlerin seçim sürecine tabi tutulmasına neden olmaktadır. Sonuç olarak, örgütlerle çevreleri arasında etkileşimli bir ilişki olduğunu varsayabiliriz. Hem örgütlerin hem de çevrenin birbirlerini etkileme gücü vardır.

1.1. ÇEVRE İLE İLGİLİ KURAMLAR

Çevrenin baskın rolünü vurgulayan kuramlar arasında koşul bağımlılık kuramı, kaynak bağımlılığı kuramı, yeni kurumsallaşma kuramı ve popülasyon ekolojisi kuramı bulunmaktadır (Kaya, 2013: 5). Bu kuramlar, örgütlerin dış çevreleriyle olan ilişkilerini ve çevresel koşullara uyum süreçlerini anlamak için kapsamlı perspektifler sunmaktadır. İlerleyen bölümde, bahsi geçen bu yaklaşımlardan popülasyon ekolojisi, çalışmanın temelini oluşturduğu için daha detaylı olarak; diğer yaklaşımlar ise görece daha kısa bir şekilde ele alınmıştır.

1.1.1. Koşul Bağımlılık Kuramı

Koşul bağımlılık kuramının temelini oluşturan ve örgütün çevresini ele alan uygulamalı ve teorik araştırmalar bulunmaktadır. Bu araştırmalar, Burns & Stalker (1961) TAVISTOCK Enstitüsü çalışması, Emery & Trist, (1965), Thompson (1967) ve Lawrence & Lorsch (1967), tarafından yapılmıştır.

Koşul bağımlılık kuramı, örgütün sınırlarının dışında kalan fiziksel ve sosyal faktörlerin dış çevreyi oluşturduğunu öne sürmektedir. Bu faktörler, ekonomik, siyasal, teknolojik, coğrafi, yasal koşullar ile demografik ve kültürel yapıdır. Bu koşullardan hangileri karar sürecinde dikkate alınıyorsa o koşullar örgütleri direkt olarak etkileyen koşullar olarak ele alınmaktadır (Koçel, 2018: 314-315). Odaklandığı çevreler arasında, teknolojik çevre olarak adlandırılan örgüt yapısını biçimleyen çevre ile ekonomik çevre olarak adlandırılan piyasa koşullarını oluşturan çevre arasında yoğunlaşmaktadır. Bu tür bir çevre, örgütler için belirsizlik yaratmaktadır. Koşul bağımlılık kuramına göre, örgütler bu belirsiz çevreyi yönetebilmek ve varlıklarını sürdürebilmek için uyum yaklaşımını benimsemeleri gerekmektedir (Sargut ve Özen, 2015: 23).

Burns & Stalker (1961), işletmelerin örgüt yapıları ve yönetim uygulamalarının dış çevre koşulları tarafından nasıl etkilendiğini araştırmışlardır. Çevre unsurunu teknoloji ve pazardaki değişme hızı boyutuna göre incelemişlerdir. Bilimsel tekniklerde

ve pazar yapılarında değişim oranlarının performansı nasıl etkilediği konusunda bir bağlantı kurmuşlardır. Bu bağlamda, mekanik yapı, istikrarlı ve durgun çevrelerde faaliyet gösteren firmalar için daha elverişli bulunurken, organik yapı ise istikrarsız ve değişken çevresel koşullara daha uygun olarak kabul edilmiştir. Emery & Trist, (1965), örgütlerin ilişkili olabileceği çevreleri sınıflandırmış ve bu çevrelerle uyumlu ilişkiler yürütebilmek için hangi stratejilerin uygulanması gerektiği konusuna odaklanmışlardır. Diğer bir anlatımla, hangi çevre koşullarında ne tür bir örgüt yapısının uygun olacağından ziyade, işletmelerin çevreleriyle ilişki kurarken hangi stratejileri izleyebilecekleri üzerinde durmuşlardır. Benzer şekilde Thompson (1967), da örgüt çevresini sınıflayarak örgütlerin özelliklerini belirlemiş ve örgüt yapısı ile ilişkisini göstermiştir. Ayrıca örgütlerin çevre unsurları ile ilişki kurarken izleyecekleri stratejiler üzerinde durmuştur. Thompson'a göre, örgüt ve çevre birbirine karşılıklı bağımlıdır ve örgütlerin çevre üzerinde sınırlı bir etkisi vardır. Thompson, örgütlerin, çevre ve çevresel değişimlerle başa çıkabilmesinin uyum ile mümkün olabileceğini savunmakta; çevreye uyumun ancak iç ve dış çevrede yapılacak düzenlemeler ile sağlanabileceğini ifade etmektedir. Lawrence & Lorch (1967), çalışmalarında, çevrenin oluşturduğu koşulların, örgütün farklılaşma ve bütünleşme düzeylerini nasıl etkilediğini incelemiş ve örgütsel performansın etkinliğinin, örgüt yapısı ile çevresi arasındaki uyum tarafından belirlendiğini öne sürmüşlerdir. (Koçel, 2018: 317-328; Keskin vd., 2016: 227-236).

Bu bilgileri dikkate alarak, kuram, örgütlerin dış çevreleriyle olan ilişkilerini ve çevresel koşullara uyum süreçlerini anlamalarını ve bu koşullara adapte olmalarını sağlamaktadır. Örgütler, çevrenin belirsizlik yarattığı durumlarda esneklik göstererek, çevresel değişimlere uyum sağlamak ve hayatta kalmak için çeşitli stratejik yaklaşımları benimsemelidir. Bu durum, örgütlerin sürdürülebilirliklerini ve rekabet avantajlarını korumak adına önemli bir rol oynamaktadır.

1.1.2. Kaynak Bağımlılığı Kuramı

Kaynak bağımlılığı yaklaşımı, örgütlerin çevresini, durumsalcı düşünceye benzer bir şekilde, bir örgütün merkezi odak noktası olarak ele almaktadır. Kuram savunucularına göre çevre, örgütlerin sürekli etkileşim içinde oldukları dış faktörlerin bütünüdür. Bu dış faktörler, örgütlerin ihtiyaç duyduğu kaynakları barındırdığı için örgütler için büyük bir öneme sahiptir. Çevre, örgütlerin faaliyetlerini etkileyen her şeyi içerir; örgütsel ağlar, kaynaklar, diğer örgütler, örgütler arası ilişkiler, belirsizlik ve

bağımlılık gibi unsurları içerir. Ayrıca çevre, değişken bir yapıya sahiptir (Meydan, 2020: 169).

Pfeffer & Salancik'e (1978) göre kaynak bağımlılığı kuramı, örgütlerin önemli kaynakların tedarik edilmesi için diğer örgütlere olan bağımlılıkların azaltılması ve kaynak elde edebilmek için çevreyi etkileme çabasıdır. Kaynak ihtiyacı örgütleri çevrelerine bağımlı hale getirmektedir. Örgütlerin dış çevreleriyle olan etkileşimlerinin ve bağımlılıklarının kapsamı, ihtiyaç duyulan kaynakların önemi ve kıtlık derecesi tarafından belirlenmektedir. Bu durum, örgütün dış çevresindekilerin belirleyici bir rol oynayabileceğini göstermektedir. Örgütler, bu kritik bağımlılığı güvence altına alabilmek için dış çevre ile çeşitli işbirliği yöntemleri geliştirmektedir (Koçel, 2018: 370). Diğer bir ifadeyle örgütler, kaynak ve tedarik kısıtları hissettiklerinde farklı stratejiler aracılığıyla hem genel hem de özel çevresi içerisinde bulunan karşılıklı kaynak bağımlılıklarını yönetmeye yönelik hareket etmektedir (Daft, 2015: 153).

Örgütün özel çevresindeki (tedarikçiler, sendikalar, müşteri çıkar grupları gibi) ortak yaşam ve rekabetçi olmak üzere iki çeşit karşılıklı bağımlılık belirsizliğe neden olmaktadır. Bir örgütün çıktıları başka bir örgütün girdilerini teşkil ettiğinde karşılıklı bağımlılık ortak yaşam ilişkisiyi ifade etmektedir. Kıt girdi ve çıktılar için rekabet eden örgütler arasında rekabetçi bağımlılık söz konusudur. Örgütler ortak yaşam ve rekabetçi bağımlılıklarını kontrol edebilmek için, çeşitli stratejiler geliştirmişlerdir. İyi itibar geliştirmek, ortaklık, ortak girişimler kurma, ortak yaşam kaynak bağımlılıklarını yönetme stratejileri, gizli anlaşmalar ve karteller, üçüncü taraf bağlantı mekanizmaları ise rekabetçi bağımlılık yönetme stratejilerindendir. Stratejik iş birlikleri ve birleşme satın almalar ise hem ortak yaşam bağımlılık hem de rekabetçi bağımlılıkları yönetmek için kullanılmaktadır (Jones, 2017: 71-79; Keskin vd., 2016: 287).

1.1.3. Popülasyon Ekolojisi Kuramı

Kurama göre çevre, değişime ayak uyduran örgütlerin yaşayıp yaşamayacağına belirleyici rol üstlenmektedir (Yeloğlu, 2020: 205). Hannan & Freeman (1977) çevreyi, belirli özelliklere sahip örgütleri seçen veya reddeden dışsal koşullar olarak görmektedir. Diğer bir ifadeyle, uygunlaştıran örgütün kendisi değil, çevresidir. Çevre örgütleri arasında bir eleme süreci gerçekleşmekte ve bu süreçte örgütler, çevre koşullarının tür ve özelliklerine uygun olanları seçmektedir (Özkara, 1999: 159).

Örgütler, çevresel değişimlere yeterince hızlı tepki veremeyerek ve çevresel değişimleri yeterince hızlı takip edemeyerek, çevredeki değişimlere uyum gösterememektedir. Bu durumda, örgüt popülasyonları çevresel ayıklama süreciyle şekillenmektedir. Başka bir ifadeyle, o anda çevreyle uyumlu özellikler gösteren örgütler doğar ve bu özelliklere sahip olmayan örgütler zamanla yok olur (Çakar, 2010:6). Yeni ihtiyaçlara cevap verebilecek uygun forma sahip yeni örgütlerin doğmasından dolayı yaşlı ve büyük örgütler, çevreye uyum sağlayamamaktadır (Yeloğlu, 2020: 205).

Ekolojik yaklaşım, çevresel değişkenlerle ilgili ortak kader üzerinde odaklanmayı önermektedir. Tüm örgütler farklıdır, bu nedenle herhangi dışsal şoktan aynı şekilde etkilenen iki örgüt yoktur. Diğer bir ifadeyle, örgütler dış etkenlerden etkilenmektedir ve bu etkiler örgütler arasında ortak bir kader oluşturmaktadır. Ancak, aynı dış etkiden etkilenen her iki örgütün tepkisi de farklı olacaktır, her iki örgütü de aynı şekilde etkilemesi beklenemez, çünkü tüm örgütler farklıdır (Hannan & Freeman, 1977: 934).

Bu eleme sürecini belirleyen bir diğer temel özellik ise eşbiçimlilik. Çevre örgütler arasında eleme yaparken, çevre koşullarının tür ve özelliklerine uygun olanları ayıklamaktadır. Eşbiçimlilik kavramı, örgütlerin çevreye uyum sağlama süreçlerinde benzer yapıları ve benzer süreçleri geliştirdiklerini göstermektedir. Yaşama olanağı elde eden türler de bu açıdan birbirlerine benzemektedirler (Özkara, 1999: 159).

Hannan & Freeman (1977), örgütleri, bir topluluğa benzeterek çevresel koşullara uyum sağlama konusunda kollektif araçlara sahip olduklarını belirtmektedir. Bu tanımlanan popülasyonun birim karakteri, ortak kaderden kaynaklanmaktadır. Bu durumda, tüm üyeler, örgütün başarısının veya başarısızlığının sonuçlarından bir dereceye kadar etkilenmektedir. Yazarlar, örgüt topluluklarına atıfta bulunmak için “popülasyon” terimini kullanmışlardır. Örgüt popülasyonlarının, belirli bir açıdan benzer olması gerektiğini, belirli bir türde birim karaktere sahip olması gerektiğini belirtmişlerdir.

Örgütler arasındaki ortak kaderler, birbirlerine bağımlılığı göstermektedir. Eğer örgütler birbirlerini olumsuz etkiliyorsa, bu durumda rekabetçi bir ilişki söz konusudur. Diğer yandan, örgütlerin birbirlerinin sürdürülebilirliğini artırdığı durumlarda ise karşılıklı yaşama ilişkisi mevcuttur. Örgütsel bağımlılık, bireysel örgütler arasında, örgüt popülasyonları arasında ve örgüt toplulukları arasında farklı düzeylerde var olabilir (Braynt & Monge, 2008: 400).

Topluluk ekolojisi perspektifi ise, örgütsel formun ortaya çıkışında etkili olan olayları anlamak için bireysel örgütlerin faaliyetlerinin ötesine bakmakta ve teknik ve kurumsal çevrelerin baskılarını dikkate almaktadır. Çünkü topluluk düzeyinde vurgulanan olay türleri, büyük ölçüde teknik ve kurumsal çevrelerin topluluk içindeki örgütlere yönelttiği baskılara bağlı olarak değişmektedir. Bu baskılar, örgütlerin kaynaklara erişim, rekabet, işbirliği veya çevresel değişikliklere uyum gibi faktörlere nasıl tepki verdiklerini etkileyebilmektedir. Örneğin, teknik bir çevrede yoğun rekabet ve hızlı teknolojik değişimler varsa, topluluk düzeyindeki olaylar daha çok yeni teknolojilerin benimsenmesi, işbirliği ağlarının oluşumu veya rekabetçi stratejilerin geliştirilmesi gibi konulara odaklanabilir. Kurumsal bir çevrede ise, yasal düzenlemeler, politik etkiler veya toplumsal beklentiler gibi faktörler örgütlerin davranışlarını ve form gelişimini etkileyebilir (Ruef, 2000: 671).

1.1.4. Yeni Kurumsal Kuram

Yeni kurumsal kuram, koşul bağımlılık yaklaşımına bir tepki olarak ortaya çıkmıştır. Bu yaklaşım, örgütsel çevreyi teknik ve ekonomik çevre olarak ikiye ayırarak, örgütlerin varoluşlarını bu çevreye uyumları ile ilişkilendirmekte ve uyum kapasitelerine göre farklılaşan bir örgüt tasarımı iddiasını içermektedir. Kuram, çevreyi, örgütlerin dışında var olan, kuralları, normları ve inançları olan bir yapı olarak tanımlamaktadır. (Özen, 2015: 241).

Çevre unsurları, çeşitli düzeylerde sistemler içermektedir ve örgütlerin var olmaları ve faaliyet göstermeleri gereken şekli belirleme görevini üstlenmektedirler. Bu nedenle, örgütler, hem bulundukları kurumsal çevre tarafından şekillendirilmekte, hem de kendi eylemleri ve diğer örgütlerle etkileşimleri yoluyla var olan çevreyi yeniden üreterek değiştirmektedirler (Yıldırım, 2018: 97).

Meyer & Rowan (1977: 346), örgütlerin kurumsal çevreleri ile ilişkilerinde, çevrenin etkisi altında kaldıklarını ve onlarla benzer bir yapıya büründüklerini belirtmişlerdir. Eşbiçimli olmayı, biçimsel örgütlerin çevreleriyle teknik ve değişim bağımlılıkları nedeniyle uyum sağlaması olarak tanımlamışlardır. Meyer & Rowan bu bakış açısından yola çıkarak kurumsal kuramı, örgütlerin biçimsel yapının varoluşsal boyutunda temellendirmişlerdir. Bu çerçevede kurumsal kuramın ana iddiası, örgütsel yapı ve süreçlerin bulundukları kurumsal çevreye uyumları sonucu şekillendiğidir.

Yeni kurumsal kuram, örgütlerin benzerlik sürecinin yanı sıra, örgütsel olguların sadece ekonomik değil, temelde sosyolojik bir olgu olduğunu, örgütlerin davranışlarında kurumsal çevrenin nasıl biçimlendirici bir rol oynadığını ve örgütsel yaşamda meşruiyet kavramını açıkladığını vurgulamıştır. Yaklaşım, örgütsel alanda yerleşik kurumları benimseyerek, örgütlerin meşruiyetlerini güçlendirmek ve hayatta kalma stratejileri aramak gerektiğini önermektedir (Yıldırım, 2018: 96). Bunlar; belirsizliğe karşı olan tepkilerden kaynaklı taklitçi güçler, güç farklılıkları ile siyasi etkilerden kaynaklanan zorlayıcı güçler ve ortak eğitim ile meslekten kaynaklanan normatif güçlerdir (Daft, 2015: 169).

Özetle kuramın bakış açısı, örgütler arası ilişkileri bir örgütün ürün ve hizmetleri sağlama ihtiyacından çok meşruiyet kazanma ihtiyacının şekillendireceğidir. Meşruiyet, örgütün eylemlerinin çevrenin normlar sistemi içerisinde istenilen şekilde, doğru ve uygun olduğuna yönelik genel algılardır. Örgütler meşru görünerek çevrenin kabulünü kazanmayı hedeflemektedir ve böylece örgütler arası ilişkiler benzer bir popülasyon içerisindeki örgütlerin birbirine benzemesini sağlayan güçlerle nitelendirilmektedir.

2. POPÜLASYON EKOLOJİSİ

2.1. POPÜLASYON EKOLOJİSİ KURAMININ GENEL ÇERÇEVESİ

Örgüt kuramı alanında örgüt araştırmalarına kaynaklık edecek tek kuram olduğu yönündeki uzlaşma halinden uzaklaşarak yepyeni araştırma soruları ile çok bakış açılı bir bilim alanı geliştirilmeye çalışılan 1970'lerin ikinci yarısında, örgüt kuramı alanına dahil olan yaklaşımlardan biri de örgütsel ekolojidir (Üsdiken ve Leblebici, 2001: 378). 1977'de Michael Hannan & John Freeman'ın "Örgütlerin Popülasyon Ekolojisi" (The Population Ecology of Organizations) adlı makaleleri ile literatürde yer almaya başlayan yaklaşım "Örgüt Ekolojisi", "Popülasyon Ekolojisi", "Örgütsel Popülasyon-Çevrebilim Yaklaşımı", "Popülasyon Ekolojisi", "Doğal Seleksiyon Yaklaşımı" gibi farklı adlarla da anılmıştır. Bu çalışmada "popülasyon (population) ekolojisi" ifadesi kullanılacaktır.

Yaklaşımın temelini oluşturan ekoloji kavramı, canlılar ile çevreleri arasındaki ilişkileri incelemeyi ifade etmektedir. Popülasyon Ekolojisi de herhangi bir canlı grubu ile çevreleri arasındaki ilişkileri incelemektedir. Bu bakış açısıyla örgütler ele alındığında belli bir toplumdaki, sanayi dalındaki veya bölgedeki örgüt topluluğunun (popülasyonun) çevreleri ile olan ilişkileri incelenmiş, önceki yaklaşımlardan farklı ve sosyolojik yönü ön planda tutulan yeni bir yaklaşım ortaya çıkmış olmaktadır (Koçel, 2018:376).

Popülasyon Ekolojisi yaklaşımı araştırmacıları, örgütlerin neden bu kadar çok ve çeşitli olduğu sorusuna çevresel ayıklanma açısından bakılması gerektiğini belirtmişlerdir (Hannan & Freeman, 1977: 929; Hannan, 2005: 51; Önder ve Üsdiken, 2015: 133). Bu soru örgütsel çeşitliliğe, örgütlerin farklı popülasyon türlerine göre farklılaşmasına odaklanır, ancak popülasyon ekolojisi için bir çıkış noktası olarak yanıltıcıdır. Popülasyon Ekolojisi, kuruluşları çeşitlilikten ziyade daha tek tip yapan güçleri vurgular (Astley, 1985: 224). Bu bakış açısıyla, çevrede değişimler söz konusu olduğunda örgütlerin, değişime uyum sağlamak adına yapılarını gözden geçireceklerini hatta değişime uygun olarak düzenleyeceklerini savunan uyum yaklaşımından farklı öneriler geliştirmişlerdir.

Uyum yaklaşımına göre; örgütler, rasyonel yöneticiler tarafından yönetilir. Bu yöneticiler, çevresel değişimleri öngörüp tedbirler alabilmek için gelişmeleri sürekli takip eder, değişim meydana geldiğinde yeni koşullarla uyumlu olacak yapılar geliştirir, yürürlüğe koyar, böylelikle örgütlerin hayatta kalma olasılıklarının azalmasının önüne geçebilirler. Bununla birlikte uyum yaklaşımı bazı durumları açıklamakta yetersiz kalmıştır. Örneğin örgütlerin neden çok azının uzun süre yaşayabildiğini, neden mevcut örgütlerin çoğunun genç olduğunu, bazı tarihsel dönemlerde örgüt kapanma ve kurulmalarının neden arttığını açıklayamamaktadır. Bu durum, uyum yaklaşımının, örgütler değişen çevresel koşullara uyum sağlayabiliyorsa etrafımızda uzak geçmişte kurulmuş ve günümüze kadar yaşamayı başarmış örgütlerin bulunması gerekmez miydi? (Önder, 2015: 85) şeklinde eleştiriler almasına neden olmuştur.

Ayıklama yaklaşımı, uyum yaklaşımına alternatif bir yaklaşımdır. Bu yaklaşım, örgütlerdeki çeşitliliği ve değişimi, mevcut örgütlerin değişen çevreye uyum sağlamak için kendilerini dönüştürmeleriyle değil; bunun yerine ayıklanmayla diğer bir ifadeyle yeni koşullara uyumlu özellikler gösteren örgütlerin doğması veya çoğalması ve uyum sağlayamayan örgütlerin yok olması veya azalması ile gerçekleşebileceği yönünde açıklama yapmaktadır (Düzer,2016:53). Ayıklama yaklaşımında da çevre değişkendir ancak örgütler, değişim meydana geldiğinde örgütlerin değişim yeteneklerini engelleyen örgütsel ve çevresel etkenler (sabit yatırımlar, yöneticilerin sınırlı bilgi işleme, kalıplaşmış bakış açıları ve öngörü kapasiteleri, ya da yasal, kurumsal veya piyasa kökenli sınırlılıklar gibi) nedeniyle hızla değişen çevreye uyum sağlayamazlar. Bu yüzden popülasyonda var olan örgütlerin önemli bir kısmı kapanır ve yerine yeni örgütler kurulur.

Örgüt popülasyonlarında ayıklama yaklaşımının uygunluğunu değerlendirmek için üç temel konunun bilinmesi gereklidir (Hannan & Freeman, 1984: 150, Hannan & Freeman, 1989: 70). İlk olarak, çevresel değişimlerin desenleri incelenmelidir. Bu desenler, küçük veya büyük çapta olabilir, düzenli veya düzensiz olabilir ve hızlı veya yavaş olabilir. İkinci olarak, öğrenme mekanizmalarının hızı dikkate alınmalıdır. Çevresel bilgi edinme, işleme ve değerlendirme sürecinin süresi önemlidir. Üçüncü olarak, organizasyonun değişikliklere karşı tepki verme kapasitesi göz önünde bulundurulmalıdır. Bir örgütün hızlı bir şekilde yeniden yapılanma kabiliyeti üzerinde odaklanılmalıdır.

Popülasyon ekolojisi görüşüne göre, hangi örgütlerin yaşayacağı ya da öleceği konusunda değişen çevre belirleyicidir (Hannan & Freeman, 1977). Bu düşüncenin dayanağı örgütlerin yapısal durağanlıktan olumsuz etkileneceği ve çevresel değişimlere uyum sağlayamayacağı yönündeki varsayımdır. Hızlı değişim yaşandığında yaşlı, oturmuş örgütlerin gerileme veya ölme olasılığı arttığından çevrenin ihtiyaçlarına daha uygun yeni örgütsel formlar oluşarak bir boşluğu doldururlar ve zaman içerisinde oturmuş örgütlerin işlerini ellerinden alırlar (Daft, 2015:160). Çevre kendi amaç, kaynak ve özellikleri doğrultusunda uygun miktar ve özellikteki örgütleri seçerek kendisini optimize etmektedir (Koçel, 2018: 377). Diğer bir ifadeyle çevresel ayıklanmayla (doğal seleksiyon) popülasyonlar arasında elemeye giden, uygun miktar ve özellikteki örgütleri seçen kısaca optimize eden örgütün kendi sosyal ve doğal çevresidir (Güneş, 2012: 116).

Doğal seleksiyon kavramı Darwin'in evrim sürecini yansıtmaktadır. Darwin evrim sürecinde türlerin yaşamlarını devam ettirebilmeleri için, önce çeşitlenme gösterdiklerini sonra çevreye uyum sağlayan türlerin yaşamlarına devam ettiklerini savunmaktadır (Yeloğlu, 2020: 205; Lelebici, 2004:290). Önder ve Üsdiken'e (2015) göre, çevresel ayıklama sonucu başarılı olarak kabul edilen (ayıklanan) örgütlerin zaman içerisinde çoğalması, başarısız olan (ayıklanamayan) örgütlerin ise yok olması, gittikçe sayıca azalması evrimsel sürece bağlı olarak gerçekleşmektedir. Popülasyonda meydana gelen bu değişim süreci üç aşamada gerçekleşmektedir: Çeşitlenme, seçilme ve tutunma (Daft, 2015: 161; Yeloğlu, 2020:206; Yeloğlu ve Kaya, 2019: 1193). Çeşitlenme, örgüt popülasyonunda yeni ve farklı formların meydana gelmesini ifade etmektedir. Bu yeni örgütsel formlar girişimciler tarafından başlatılabilir, büyük kuruluşların sermaye girişimleri olarak kurulabilir ya da yeni hizmet arayışında olan hükümetler tarafından oluşturulabilir. Seçilme, yeni örgütsel formun çevreye uygun olup olmadığı veya yaşayıp

yaşamayacağı anlamına gelmektedir. Bazı yeni formlar diğerlerinden daha farklı olduklarını buldukları niş için çevreden gerekli kaynakları temin ederek kanıtlar. Eğer örgüt için yetersiz düzeyde kaynak varsa o örgüt ayıklanır. Tutunma ise seçilen örgütsel formların korunması ve kurumsallaşmasıdır. Tutunan örgütsel form, çevrenin belli bir bölümünde baskın hale gelebilir, bu durum popülasyonda görece kalıcı türler olarak yorumlanabilir ancak uzun vadede kalıcı olmayacaktır. Çünkü bu örgütsel formlar, çevresel değişime ayak uyduramazsa aşamalı bir biçimde düşüşe geçer ve yerleri diğer örgütler tarafından doldurulur.

Astley (1985: 224), ise doğal seleksiyon teorisinin, örgütsel çeşitliliği artırmak için yeni popülasyonların nasıl oluştuğunu açıklamak yerine, mevcut popülasyonların farklı hayatta kalma oranlarına dayanarak örgütsel formlarını geliştirdiğini ve çevreye uyumlarını iyileştirdiğini vurgulamaktadır. Buna göre doğal seleksiyon, uygun olmayan üyeleri elemek ve belirli bir niş kısıtlamasına en uygun olan örgütleri seçmek suretiyle, örgütsel çeşitliliği azaltmaktadır. Bu nedenle, doğal seleksiyon teorisi, örgütsel çeşitliliği artırmak yerine, örgütlerin belirli bir çevreye uyumunu iyileştirmeye odaklanmaktadır. McKelvey'e (1982) göre, popülasyon ekolojisi, popülasyonların kökenine değil, var oldukları kabul edildikten sonra düzenlenmelerine ve büyümelerine odaklanmaktadır. Yeni örgütsel biçimler, yalnızca eski biçimlerin yerini aldıkları aşamalı dönüşümler yoluyla ortaya çıkarsa, ek popülasyonlar ortaya çıkmamaktadır. Seçimin, farklı hayatta kalma yoluyla işlemesi için, bazı kuruluşların başarılı rakipler olarak galip gelmesi gerekmektedir. Örgütlerin tamamı ortadan yok olmamaktadır.

McKelvey (1982), popülasyonlar zaman içinde yavaş bir şekilde değişirken örgütsel türlerin sabit kaldıklarını iddia etmiştir. Örgütsel türler baskın yetkinlikleri ya da kendine özgü teknik ve yönetsel bilgileri yoluyla birbirinden ayırt edilebilirler. Unsurlar popülasyon gen havuzlarında genler ile benzer rol oynarlar. Aynı türün örgütleri, benzer birbiriyle iletişim kuran ortak unsurları paylaşırlar. Böylece teknik ve yönetsel bilgiyi kuşaktan kuşağa aktarırlar. İletişim, örgütleri birleştiren ortak bir fikir havuzu oluşturarak onları zaman içinde bir tür haline getirmektedir. Popülasyonlar arasındaki bu yüksek bilgi akışı türleri birleştirirken, farklı popülasyonlar arasındaki sınırlı bilgi akışı türleri birbirinden izole etmektedir. Bu durumda, her popülasyon kendi özel bilgi ve yeteneklerini korumaktadır. Bu nedenle, baskın yeteneklerin popülasyon sınırları boyunca kolayca öğrenilemediği veya iletilemediği için, popülasyonlar zaman içinde

kendilerine özgü karakterlerini korumaktadırlar. Bu şekilde, farklı popülasyonlar arasında çeşitlilik ve farklılık sürdürülmüş olacaktır (Astley, 1985: 226).

Bilindiği üzere, popülasyon ekolojisi kuramcıları, açıklamayı iki ana varsayıma dayandırmaktadırlar. İlki çevrenin değişken olduğu, diğeri ise örgütlerin çevresel değişimlere yeterince hızlı tepki veremedikleridir. İkinci varsayımla örgütlerin yapısal durağanlık içinde olmaları örgütlerin hiçbir şekilde değişme kapasitesine sahip olmadığı anlamına gelmemektedir. Burada kastedilen, örgütlerin esas özelliklerinin değiştirilmesinin zor ve çevredeki değişikliklere kıyasla daha yavaş olması ve bununla birlikte ikincil özelliklerini değiştirebilecekleri, bunu daha kolay yapabilecekleri ve fayda sağlayabilecekleridir (Hannan & Freeman, 1989:70; Önder ve Üsdiken, 2015: 142).

Hannan & Freeman 1977’de yapmış oldukları araştırmalarında örgütlerin sahip oldukları yapısal durağanlık sebebiyle çevresel değişimler karşısında hızlı tepki veremediğini ve yapısal durağanlığın büyük değişiklikler yapma açısından engel teşkil ettiğini ifade etmiştir (Hannan & Freeman, 1977: 931). Ancak ilerleyen süreçlerde yapmış oldukları araştırmalarda örgütsel topluluklarda seçim sürecinin yapısal durağanlıkla sonuçlandığını vurgulayarak, konu ile ilgili açıklamalarına düzenleme getirmişlerdir. Yapısal durağanlığı meydana getiren süreçler hem içsel yapısal düzenlemelerden hem de çevresel kısıtlardan oluşmaktadır. Bu baskılar ne kadar artarsa örgütün adaptasyon esnekliği o kadar azalmaktadır ve çevresel seçim mantığı daha da önem kazanmaktadır (Hannan & Freeman, 1984: 155 Hannan & Freeman, 1989: 68-77).

Değişkenlik ve seçim, evrimsel güçler olarak farklı zamanlarda farklı derecelerde etkili olsalar da, sadece değişimin alternatif kaynakları olarak görülmemelidir. Değişimin sadece bir kaynağı vardır, o da örgütsel çeşitliliktir. Çevresel seçim, sadece popülasyon formlarını sabit hale getirir ve gerçekte evrimsel değişimi yavaşlatır. Seçim kıstasları değiştiğinde, bu sadece örgütsel çeşitliliklerin nadir kaynaklar için rekabetin yaşandığı yeni popülasyonları başarılı bir şekilde oluşturması nedeniyledir. Seçim, evrimsel değişimin düzenleyicisidir; çeşitlilik ise onun dinamosudur (Astley, 1985: 239).

Bu çerçevede örgütlere “Bir popülasyondaki hangi faktörler içsel olarak ve çevredeki hangi faktörler dışsal olarak yeni örgütlerin popülasyona girişi ve yaşamasında belirleyici olmaktadır? Benzer şekilde örgütlerin değişiminde ve başarısızlığında bu faktörler nasıl etkili olmaktadır?” şeklinde sorular yöneltilmiştir (Baum & Singh, 1994). Bu soruların yanıtında kuramsal yönden en gelişkin yaklaşım olan örgütsel formdan

yararlanılmaktadır. Çünkü örgütsel form örgütlerin içsel özelliklerine dayalı olarak kavramlaştırılmıştır (Önder ve Üsdiken, 2015: 139).

Bu bilgiler ışığında örgütlerin resmi amaçları, güç ilişkileri, temel teknolojileri, pazarlama stratejileri, başka işlerde kullanılmayacak varlıklara yatırım yapmak gibi esas özellikler çevre değiştiğinde örgütlerin kolayca değiştiremeyeceği özelliklerdir. Esas özellikleri değiştirmek zor olmakla birlikte örgütler değişime yönelebilir. Ancak bu durum örgütlerin kapanma olasılığını artırmaktadır. Çünkü tüm bunlar fazla zaman ve fazla miktarda değerli kaynağın harcanmasını gerektirmektedir. Ek olarak değişim sürecini başarıyla atlatıp, hayatta kalma olasılıklarını artıran örgütler de olabilir. Ancak ekoloji kuramcılarına göre bu olasılık çok düşüktür. Çok az sayıdaki yaşlı örgütün bulunuyor olması da bu tezi desteklemektedir. Diğer taraftan örgütün hiyerarşik yapısında kaç katman olduğu, işlevsel bölümlerin sayısı, büyüklükleri gibi ikincil özellikler, daha kolay değiştirilebilir. Çünkü bu tür özelliklerin değişimi için o kadar çok kaynak gerekmemekte ve örgütleri büyük bir riske sokmamaktadır. Özetle, kuram, ikincil özelliklerin değişiminin kolay, esas özelliklerin ise zor olduğunu ve bu nedenle ayıklama sürecini çevresel değişimle birlikte esas özelliklerin belirleyeceğini savunmaktadır (Hannan & Freeman, 1977: 931-932; Önder, 2015: 87).

Popülasyon ekolojisi kuramcılarının süreç içerisinde yapmış olduğu araştırmalar neticesinde yapısal durağanlığa getirmiş oldukları düzenlemelerden yukarıda bahsedilmişti. Bahsi geçen düzenlemeden önce yapısal olarak durağan olan örgütler değişimlere cevap veremeyerek, elenmektedir, dolayısıyla seçilimi bu örgütler başlatmaktadır. Düzenleme sonrasında ise çevresel seçim sonucu, iki önemli üstünlüğe, güvenilir ve hesap verebilir olma durumuna, atıf yaparak kuram geliştirilmiştir. Yüksek durağanlığa sahip örgütlerin seçim süreçlerinin güçlü ve süreç açısından daha çok avantajlı olduklarını ifade etmişlerdir (Hannan & Freeman, 1984: 153; 1989: 77). Bu iki önemli varsayımdan güvenilir olma, örgütlerin, belirli bir kalitedeki ürünleri tekrar tekrar üretme kapasitesine sahip olması, hesap verebilir olma ise kaynakların nasıl kullanıldığını belgeleyebilmeleri ve belirli sonuçları üreten örgütsel kararların, kuralların ve eylemlerin dizilerini yeniden oluşturabilmeleri anlamına gelmektedir (Hannan & Freeman, 1984: 153). Güvenilirliği ve hesap verebilirliği yüksek olan örgütlerin kurumsal bağlantıları güçlü olup, bu bağlar örgütleri meşrulaşmaya götürmektedir. Bu, örgütlerin yapılarının yüksek derece durağan olmasını sağlamakta ve böylelikle de seçim süreçlerinde güçlü hale getirmektedir. Diğer bir ifadeyle bir örgütün kendisini sürekli aynı şekilde

üretebiliyor olması, düzenini koruyabiliyor olması kabul gören kural ve usullere uyduğunu göstermektedir. Bunu başaramamış örgütlere toplum (yatırımcılar, çalışanlar, ilgili diğer örgütler) kaynak sağlamayacaktır. Ayrıca bu durum kurumsallaşmayla ilgilidir. Örgütsel düzenlemelerin kurumsallaşmasıysa değişime direnmeyi böylece durağanlığı getirmektedir (Baum, 1996: 94; Önder ve Üsdiken, 2015: 144-146).

Yukarıda bahsedildiği üzere, çevresel seçim kısıtları, örgütsel faaliyetlerine rasyonel gerekçeler getirebilen, güvenilirlik ve meşruiyet kazanmış örgütleri gözetmektedir. Örgütlerin güvenilir ve meşru olmaları, onların çoğalma hızına ve oranına bağlıdır. Yüksek güvenilirliğe ve meşruiyete sahip örgütlerin çoğalma hızı yüksektir ve buna bağlı olarak yapısal durağanlıkları yüksektir. Yüksek yapısal durağanlığa sahip örgüt formları çevre tarafından seçilmelerini sağlamaktadır çünkü değişimle birlikte örgütün sürekli yeniden yapılanma, yeniden düzenleme girişimleri, güvenilirliği ve meşruiyeti azaltıp örgütün yok olmasına neden olacağından bunun önüne geçmekte ve örgütün çevre tarafından seçilmesini kolaylaştırarak, varlığına devamını sağlamaktadır (Yeloğlu, 2020: 227).

Öte yandan yapının yeniden üretilebilirliği örgütlerin yaş olarak büyümelerine yol açtığı ve örgütün büyüklüğünü de pozitif olarak etkilediği için örgütün yaşı ve büyüklüğü de yapısal durağanlık ile ilgili olmaktadır. Örgütün yaşı, örgütsel düzenlemelerin yeniden üretilebilir olmasıyla ilişkilendirilmiştir. Yeni doğmuş örgütlerin yeniden üretilebilirlik düzeyleri eski örgütlere göre daha düşüktür. Bunun nedeni, yeni kurulmuş örgütlerin çevrelerine karşı yabancı olması, bu nedenle de güvene ve düzene dayalı iş ilişkileri geliştirmeleri ile iş rutinleri oluşturmalarının zaman almasıdır. Örgütler yaşlandıkça, örgüt içinde ve dışında güven sağlanacaktır. Örgüt çalışanları süregelen uygulamalara alışmış, faaliyetlerle ilgili bilgi ve becerilerini arttırmış olacaklardır. Ayrıca, örgüt çevresiyle ilişkilerini geliştirmiş, diğer örgütlerle alış veriş ilişkileri kurmuş ve güç merkezlerinin bir parçası haline gelmiş, meşruiyet elde etmiş olacaktır (Önder ve Üsdiken, 2015: 162-163). Bu içsel ve dışsal gelişmeler örgütün yeniden üretilebilirliğini arttıracaktır, ancak bu noktada örgüt daha durağan hale gelecektir. Değişime kalkışmak, yeniden güven yaratılması, çalışanların yeni uygulamaları öğrenmesi ve yeniden meşruiyet kazanılması gibi süreçleri beraberinde getirecektir. Hannan & Freeman'a göre temel özelliklerini değiştirmeye kalkışan bir örgütün yeni doğmuş bir örgütten farkı yoktur. Yeni bir örgüt kurma, birkaç tür kıt kaynağı harekete geçirmeyi gerektirmektedir. Örgütleri kuranlar, sermaye biriktirmelidir, potansiyel üyelerin bağlılığını, girişimci

becerilerini ve meşruluğu bir araya getirmelidirler. Böyle bir kaynak, bir örgüt inşa etmek için yatırıldıktan sonra geri kazanması zordur (Hannan & Freeman, 1984: 152). Örgütsel yapının reorganizasyonu ise, temel bir değişimdir. Bu durumda, iş grupları yeniden belirlenir, örgüt için yabancı olanlarla iletişime geçilir, rutinler yeniden düzenlenir ve iletişim hatları yeniden biçimlenir. Reorganizasyon yeni yapıda performansın güvenilirliğini azaltmaktadır (Hannan & Freeman, 1984: 158-160). Bu bağlamda, daha eski olan örgütler nasıl hayatta kalacaklarını daha iyi bilir, güvenilirlik kazanır ve meşruiyetlerini kanıtlarlar. Güvenilir ve meşruiyet sahibi olmaları bu örgütlerin çoğalmasına ve yapısal durağanlık kazanmasına yol açar (Keskin vd., 2016: 311). Örgütlerin yeniden üretilebilirliğinin ve dolayısıyla yapısal durağanlıklarının yaş ile arttığını söylemek mümkün olmaktadır.

Yapısal durağanlığın artışında etkisi olan bir diğer kavram örgütün büyüklüğü değişim ve yeniden yapılanma anlamında kendini göstermektedir. Bu konuda küçük örgütler büyük örgütlere göre daha esnektirler ve çevresel değişimlere daha hızlı tepki verebilmektedirler. Örgüt büyüdükçe esnek davranma yeteneği azalacaktır. Hannan & Freeman, büyük örgütlerin değişime girişme olasılıklarının daha düşük olduğunu belirtmekle beraber böyle bir dönüşüm gerçekleştirildiğinde küçük örgütlere göre daha başarılı olacağını savunmaktadır. Bunun nedenini de büyük örgütlerin küçük örgütlere kıyasla dönüşüm sırasında karşılaşılabilecek problemleri çözme konusunda daha fazla olanağa sahip olmalarına dayandırmaktadırlar. Ek olarak, ortaya çıkan bu sonuçlarda çevresel değişimin zamana nasıl yayıldığı da önemli bir belirleyicidir. Buna bağlı olarak, küçük örgütlerin kısa vadeli çevresel değişimlerden büyük örgütlere göre daha fazla etkilendikleri öne sürülür. Bu noktada, küçük örgütlerin hayatta kalabilmek için kısa vadeli değişimlere yeterince hızlı ve belirli bir zaman dilimi içinde yeterince sık cevap vermeleri gerekmektedir. Büyük örgütler ise, uzun vadeli ve seyrek çevresel değişimlere cevap verebildikleri oranda hayatta kalma şanslarını arttırmaktadırlar (Önder ve Üsdiken, 2015: 145).

Popülasyon ekolojisi kuramının bir diğer temel görüşü, “optimizasyon” ile ilgilidir. Hannan & Freeman (1977), tarafından ifade edildiği gibi, “çevre optimize olduğunda”, çevresel seçim, sınırlı kaynaklar için en iyi rekabet eden örgütlerin alt kümesini seçerek bu örgütlerin hayatta kalma ve çoğalma şansını artırmaktadır (Hannan & Freeman 1977: 939). Diğer bir ifadeyle, bu süreçte, kaynakların sınırlı olduğu bir ortamda, en iyi performans gösteren örgütler hayatta kalabilir ve çoğalabilirler. Bu

nedenle, örgütlerin alt kümesi, sadece bu koşulları karşılayan örgütlerin seçildiği anlamına gelmektedir. Bu, ortamların, her zaman az ya da çok rakiplerle doymuş olduğu anlamına gelmektedir.

Çevrenin optimize olabilmesi diğer bir ifadeyle, rekabetçiler arasında seçim yapabilmesi, için rekabet doygunluğu varsayımı önem kazanmaktadır. Seçim yapılabilmesi için, rekabetçilerin ortak talebinin, çevresel kaynakların mevcut arzını aşması gerekmektedir. Örgütleri ayakta tutan kaynaklar sınırlı olduğu ve popülasyonların sınırsız genişleme kapasitesi olduğu sürece, rekabetin oluşması gerekmektedir (Hannan & Freeman 1977: 940). Sınırlı kaynaklara sahip rekabetçi doygun ortamlarda homojenleşme kaçınılmazdır (Hawley, 1950: 202).

Çevresel seçilimin en büyük etkiye sahip olduğu koşullar, örgütsel popülasyonlar içinde homojenlik ve birbirine benzerlik teşvik eden koşullardır. Bu nedenle, popülasyon ekolojisinin rekabet yoluyla seçime odaklanması, örgütsel çeşitliliği artırmak yerine azaltan faktörlere işaret etmekte ve evrimsel değişimin hızını etkili bir şekilde yavaşlatmaktadır. Rekabet, örgütlerin hayatta kalması ve uyum sağlaması için gereklidir, ancak aynı zamanda homojenliği ve birlikteliği seçerek çeşitliliğin ve değişimin ortaya çıkmasını engelleyen paradoksal bir durum yaratmaktadır (Astley, 1985: 230).

Bu bilgiler ışığında, örgütler benzer stratejiler ve yapılar benimsemekte ve bu durum çeşitliliği ve yeniliği engelleyen homojen bir ortam yaratmaktadır. Genel olarak, popülasyon ekolojisinin çevresel seçim üzerindeki odaklanması, örgütsel çeşitliliği azaltan faktörlere ve evrimsel değişimin hızını yavaşlatan faktörlere işaret etmektedir. Bununla birlikte, popülasyon ekolojisinin çevresel seçim üzerindeki vurgusu, örgütler arasındaki rekabetin, mevcut kaynaklara ve çevresel koşullara en iyi uyum sağlayan baskın bir popülasyon formunun ortaya çıkmasına neden olduğunu göstermektedir. Bu baskın form, mutasyonların hayatta kalma dezavantajına sahip olduğu homojen bir ortam yaratarak, örgütsel çeşitliliği ve değişimi engellemektedir. Başka bir deyişle, kaynaklar kıt olduğunda, örgütler arasındaki rekabet daha da yoğunlaşmakta ve çevre sadece en uyumlu ve en iyi örgütleri hayatta kalmak için seçmektedir. Bu durum, sadece sınırlı bir örgütsel form aralığının var olabileceği bir durum yaratıp, baskın formdan ayrılan herhangi bir mutasyonu dezavantajlı durumda bırakır ve hayatta kalma şansını azaltmaktadır. Ayrıca, rekabet yoğunlaştıkça, örgütler genellikle çevreye en iyi uyum sağlayan standardize bir forma doğru yaklaşmaktadır (Astley, 1985: 229).

Popölasyon ekolojisi yaklaşımı ile birlikte anılan bir diğerk kavram eş biçimliliktir. İzomorfizm olarak da tanımlanan bu prensip, örgütlerin neden aynı çevrede benzer özelliklere sahip olduğunu açıklamak için kullanılır. İzomorfizm, rekabet ve yaşam alanı teorileri ile tamamlanarak popölasyondaki örgütlerin hangi durumlarda nasıl örgütsel formları benimsediklerini incelemeyi kolaylaştırır (Keskin vd., 2016: 308).

Belirli bir çevrede hayatta kalmak için, örgütlerin çevreye uygun bir şekilde evrimleşmesi gerektiği daha önce bahsedilmişti. Bu gereklilik Hannan & Freeman (1977) tarafından "izomorfizm prensibi (principle of isomorphism,)" olarak adlandırılan sonuca yol açmaktadır. Bu prensibe göre, örgütler, çevresel seçim kıstaslarına uyum sağlamak için benzer örgütsel formlar benimsemesi beklenmektedir. Bu durum örgütlerin, çevresel faktörlere uyum sağlamak için benzer yapılar benimsemesi ve bu yapıların çevresel faktörlerle uyumlu olması gerektiği anlamına gelmektedir (Hannan & Freeman, 1977: 939). Belirli bir örgütsel formun eş biçimliliğinin artması yeni örgütlerin doğma ihtimalini artırırken, yok olma ihtimalini azaltır. Çünkü eşbiçimliliği artan örgüt formuna sahip örgütsel topluluklar seçilerek örgüt popölasyonunun artmasına neden olurlar. Bir noktadan sonra artan yoğunlukla birlikte popölasyonda rekabet de artar ve bu durum örgütlerin yok olmasına neden olur (Keskin vd., 2016: 308-310). Bununla birlikte eşbiçimlilik ve rekabet, ilerleyen süreçte ayrıca anlatılacak olan yoğunluğa bağlı teoriye konu olan, örgütsel topluluğun yoğunluğunu belirleyen iki özelliktir.

Bu tartışmalar ışığında; popölasyon ekolojisi yaklaşımı üç temel varsayımdan yola çıkar: Birincisi, popölasyonda sürekli yeni örgüt formları belirir ve mevcutlar arasında çevresel koşullara uygun olmayanlar zaman içerisinde yok olurlar. İkincisi, örgütler belirsiz ve değişen çevrenin ihtiyaçlarına hızlı bir şekilde cevap vermekte zorlanırlar. Üçüncüsü, örgüt topluluklarında içsel çeşitlilik çoktur (Keskin vd., 2016: 304). Bununla birlikte örgütlerdeki değişim ve çevre uyumuna ekolojik yaklaşım açısından bakıldığında iki şekilde açıklama tarzı ile karşı karşıyayız. Birinci açıklama tarzı, "Rekabet Yaklaşımı" adı verilen ve çevrenin öngördüğü rekabet özellik ve koşullarına uymayan örgütlerin elimine olduğu görüşüdür. Örgütler, çevre özellikleri değiştiği durumlarda yapısal durağanlık nedeniyle faaliyetlerini devam ettirmekte güçlükle çekmektedir. Çünkü o çevre koşullarına daha uygun davranan başka örgütler mevcuttur. Dolayısıyla bunu yapamayanlar elenmek tehlikesi ile karşı karşıya kalmaktadır. İkinci açıklama tarzı, "Boşluk (Niş) Yaklaşımıdır". Buna göre, çevresel koşullardaki her gelişme, yaşanan değişiklik doldurulacak bir boşluk yaratır. Bu boşluğun öngördüğü

özelliklere sahip olan, uyan, bu boşluğu dolduran örgütler çevre tarafından seçilerek yaşamlarını sürdürme imkanı elde ederler, diğerleri ise yine çevre tarafından elimine edilir (Koçel, 2018: 378).

Niş, popülasyonun hayatta kalabileceği ve kendini yeniden üretebileceği tüm kaynak seviyelerinin bir araya gelmesiyle oluşmaktadır ve popülasyonun mevcut kaynakları kullanarak diğer tüm benzer popülasyonlardan daha iyi performans gösterdiği, onlara karşı üstünlük sağladığı ve onları geride bıraktığı belirli bir alandır (Hannan & Freeman 1977: 947). Bir popülasyon içindeki seçim, bir niş içindeki mevcut kaynaklar tükenmeye başladıkça işlemeye başlar (Astley, 1985: 229).

Kuramın, diğer kuramlardan ayırıcı özelliği, örgütsel dünyayı ve evrimini açıklamada çevresel ayıklamayı öne çıkarmasıdır. Böyle bir bakış açısıyla örgütler, çevre karşısında önemli dönüşümler yapabilme yetenekleri sınırlı, başarılarında tesadüfün önemli rol oynadığı, benzerleriyle ortak kader paylaşan varlıklar olarak kabul edilmektedir. Dolayısıyla örgütleri yönetenler de önemli aktörler olarak görülmemektedir. Bu ana fikri ile örgütleri değişen çevreye uyum sağlama ve çevreyi şekillendirme yeteneği yüksek gören ve bunda yöneticilere önemli roller atfeden kuramlara tam karşıt bir pozisyon yansıtmaktadır (Önder ve Üsdiken, 2015: 184).

Araştırmacıların çalışmalarıyla “Neden bu kadar çok farklı türde örgüt var?” sorusundan “Belirli bir örgütsel biçime sahip örgütlerin sayısı nasıl ve neden zaman içerisinde değişiyor?” sorusuna geçiş yapmıştır. Bu yeni yaklaşımın odaklandığı iki alan vardır. Birincisi örgüt yoğunluğu (bir topluluktaki örgüt sayısı) ikincisi ise örgütsel topluluk içerisindeki örgütlerin nasıl meşruiyet kazandıklarıdır (Keskin vd., 2016: 310). Bu yaklaşımlarla örgütsel topluluktaki örgüt doğum ve ölüm oranları açıklanmaya çalışılmıştır. Örgüt kurulma (doğum) ve kapanma (ölüm) oranını etkileyen topluluk içi ve topluluklar arası süreçler ve güçler olarak ifade edilen topluluk dinamikleri, yoğunluk bağımlılığı, kesim genişliği, kaynak bölünmesi olarak incelenecektir. Ek olarak demografik süreçlerin, örgüt kapanma oranları üzerindeki etkileri de daha detaylı olarak ele alınacaktır.

2.2. POPÜLASYON EKOLOJİSİ VE TOPLULUK EKOLOJİSİ AYRIMI

Örgüt teorisinde popülasyon (population) ekolojisi ve topluluk (community) ekolojisi, örgütlerin çevreleri ile ilişkilerini açıklamayı amaçlayan iki önemli kuramsal yaklaşımdır. Örgütler açısından ekoloji belirli bir çevredeki örgütler (popülasyon)

arasındaki kıt kaynaklar için rekabetin yol açtığı etkileri vurgulayan bir bakış açısı sunar. Bu bakış açısı belirli bir popülasyon için olduğu kadar farklı popülasyonların oluşturduğu topluluklara da uygulanabilir (Scott, 2008; Monge vd. 2008; Weber vd. 2016).

İki ekoloji arasındaki temel fark, örgütsel değişkenliğin evrimin seyrini belirlemedeki rolüne ilişkin farklı değerlendirmeleridir. Popülasyon ekolojisi görüşü, çeşitlilik seçim güçleri tarafından her zaman baskı altında tutulan temel bir bileşen olarak görülmektedir. Bu yaklaşıma göre, çevre bir değişiklik gerektirdiğinde, uygun değişkenlik popülasyon içinde mevcuttur ve bu değişkenlik, seçim kriterlerindeki değişime etkili bir yanıt sağlamak için kullanılmaktadır. Çeşitlilik sadece seçimin işlediği "ham madde" olarak kabul edilmektedir. Buna karşılık, topluluk ekolojisi görüşü, çeşitliliği kendi başına önemli bir evrimsel güç olarak görmektedir. Tesadüf, fırsatçılık ve seçim, evrimin ilerleyeceği yönü belirleyen baskın faktörlerdir. Seçim baskısı olmadığında, örgütsel değişkenliğin kendisi değişimin merkezi dinamiği haline gelmektedir. Başka bir anlatımla, örgütler sadece mevcut çevreye uyum sağlamak için optimize edilmemekte, aynı zamanda kendi içlerinde çeşitlilik ve değişkenlik yaratmaktadır ve bu da evrimin yönünü belirlemektedir (Astley, 1985: 239).

Popülasyon ekolojisi, tek bir türün popülasyonlarının, yayılımının zaman ve mekandaki değişkenliklerinin incelenmesine odaklanır. Buna karşılık, topluluk ekolojisi, belirli bir alandaki farklı türler arasındaki etkileşimleri, yapılarını ve dinamiklerini ele alır. Bu nedenle, popülasyon ekolojisi bireysel türler üzerinde odaklanırken, topluluk ekolojisi daha büyük bir ekolojik sistem üzerinde odaklanır (Carroll, 1984: 72; Cornell & Harrison, 2012: 289). Diğer bir anlatımla örgütlerin oluşturduğu popülasyonun yoğunluğu, yoğunluğun hangi nedenlere bağlı kalarak arttığı ve azaldığı ile popülasyonlar arasındaki etkileşimler popülasyon seviyesinde incelenmektedir. Topluluk seviyesinde ise, popülasyonlar arasındaki etkileşimler incelendiği gibi, popülasyon içerisinde bulunan örgütsel formların nasıl ortaya çıktığı ve yok olduğu konuları da ele alınmaktadır (Yeloğlu, 2007: 15).

Topluluk ekolojisi perspektifi, örgütsel formun ortaya çıkması için önemli olan olayların zamanlamasına odaklanmaktadır. Bu olaylar genellikle bireysel örgüt faaliyetlerine indirgenemeyen faktörlerdir. Topluluk düzeyinde vurgulanan olay türleri, büyük ölçüde, örgütlerin içinde bulunduğu teknik ve kurumsal çevrelerin baskılarına bağlıdır. Örneğin, teknik bir çevrede, teknolojik ilerlemeler, sektör eğilimleri veya müşteri tercihlerindeki değişiklikler gibi olaylar vurgulanabilir. Kurumsal bir çevrede ise,

düzenleyici değişiklikler, toplumsal normlardaki değişimler veya yeni endüstri standartlarının ortaya çıkması gibi olaylar vurgulanabilir. Bu olayların yalnızca bireysel örgütlerin eylemleri tarafından belirlenmediğini, daha geniş bir bağlamda şekillendiğini kabul etmektedir. Örgütler, çevrelerindeki teknik ve kurumsal faktörlerin farkında olarak, bu faktörlerin faaliyetlerini nasıl etkilediğini anlamalıdır. Bu şekilde, çevrelerinin sunduğu zorluklara uyum sağlayabilir ve fırsatları değerlendirerek evrilebilirler (Ruef, 2000: 671).

Astley'e (1985: 224) göre popülasyon ekolojisi, mevcut popülasyonlar içinde gelişen evrimsel değişime sınırlı kalmaktadır ve örgütsel formları homojenleştiren faktörlere ve popülasyon istikrarını koruyan etkilere odaklanmaktadır. Bu nedenle, popülasyon ekolojisi, popülasyonların ilk oluşumunu veya heterojen örgütsel tiplerin çoğalması yoluyla gerçekleşen evrimsel değişimi açıklamada başarısız olmaktadır. Bu perspektif, bir örgütsel topluluğun içindeki mevcut formların benzerliklerini ve popülasyon yoğunluğunu vurgulamaktadır. Ancak, popülasyon ekolojisi, örgütsel değişim ve gelişim süreçlerindeki heterojenliği açıklamada sınırlı kalmaktadır. Diğer bir ifadeyle örgütsel formların nasıl ortaya çıktığını veya farklılaştığını açıklamada yetersizdir. Topluluk ekolojisi bu sınırlamaları aşarak evrimsel değişimin temel birimleri olarak popülasyonların yükselişi ve düşüşüne odaklanmaktadır ve aynı anda popülasyonlar içinde homojenlik ve istikrarı üreten faktörleri açıklamaktadır. Ayrıca, topluluk ekolojisi, heterojenliği üreten güçleri de açıklayarak, örgütsel değişim ve gelişim süreçlerine daha kapsamlı bir bakış açısı sunmaktadır.

Bu bağlamda, topluluk ekolojisi, popülasyon ekolojisi perspektifini kapsar ve tamamlar: popülasyonlar, istikrarlı, içten homojen birimler olarak varlıklarını sürdürdükleri sürece, daha geniş bir topluluk içinde temel analiz birimleri olarak kabul edilebilirler (Astley, 1985: 225). Dolayısıyla topluluk ekolojisi yaklaşımı, örgütsel evrimi, popülasyonlar içinde homojenlik ve istikrarın yanı sıra popülasyonlar arasındaki çeşitliliği aynı anda üreten kuvvetlerin ortak ürünü olarak açıklamaktadır. Bu farklılık aynı zamanda analiz düzeyine de işaret eder.

Örgüt kuramında temel olarak üç analiz düzeyi vardır: Birey, grup ve örgüt. Hannan & Freeman (1977) bu üç düzeye ilave olarak iki analiz düzeyi daha tanımlarlar: Örgüt popülasyonu (popülasyon) ve örgüt toplumları (birden fazla örgüt popülasyonu, örgüt toplulukları). Bu düzeyler arasında karşılıklı bağımlılık vardır ve bir düzeydeki olaylar diğer düzeylerde sonuçlara yol açabilir. Ancak örgütler bireysel olarak

popülasyonun genetik çeşitliliğini tek başına yansıtmadığı için popülasyon ve topluluk olayları bireysel düzeye indirgenemez (Hannan & Freeman, 1977:933).

İki ekoloji, sadece analiz seviyeleri açısından farklılık göstermemektedir; aynı zamanda evrimin seyrini yöneten oldukça farklı prensipler olduğunu ima etmektedir. Popülasyon ekolojisi görüşüne göre, örgütsel değişim çevresel izler boyunca ilerlemektedir. Bu yaklaşıma göre, seçim mekanizması popülasyonları mevcut nişlere uyumlu hale getirerek işlemektedir. Diğer bir anlatımla, örgütler mevcut çevreye en iyi şekilde uyum sağlamak için optimize edilmektedir. Buna karşılık, topluluk ekolojisi görüşüne göre evrim herhangi bir yönde ilerleyebilir. Bu yaklaşıma göre, yeni popülasyonlar öncüllerinin yaptığı işlevleri daha iyi bir şekilde tekrarlamak için ortaya çıkmazlar. Bunun yerine, yeni popülasyonlar yeni nişler açarak ve yeni gelişme yolları oluşturarak büyüme potansiyeli sunmaktadırlar. Bu yaklaşım, çeşitlilik ve farklılık üzerine odaklanarak, rastgele bir desen içinde değişimi tanımlamaktadır (Astley, 1985: 239).

Bu açıklamaya dayanarak, popülasyon ekolojisi görüşüne göre örgütler mevcut çevreye optimize edilirken, topluluk ekolojisi görüşüne göre örgütler çevreye uyum sağlamak yerine yeni fırsatlar yaratarak farklılaşmaktadır. Her iki yaklaşım da örgüt evrimini farklı prensiplerle açıklamaktadır.

Popülasyon ekolojisi ve topluluk ekolojisi arasındaki en temel ortak nokta ise, örgütlerin istikrarlı bir şekilde var olmalarını sağlayan faktörleri incelemektedir. Ancak, topluluk ekolojisi yaklaşımı, bu istikrarın başlangıç ve bitiş noktalarını belirleyerek, popülasyon ekolojisinden daha ileri gitmektedir (Astley, 1985: 230). Topluluk düzeyinde bir yaklaşım benimsemenin sonuçlarından biri, popülasyonlar arasındaki ilişkilerin dinamik bir sistem olarak anlaşılmasına başlanmasıdır (Baum & Rao, 2021: 458).

Bu bilgiler ışığında, popülasyon ekolojisi, örgütlerin birer "popülasyon" olarak kabul edildiği bir perspektif sunmaktadır. Bu yaklaşıma göre, örgütler belirli bir sektörde veya endüstride benzer işlevlere sahip olan ve kaynakları benzer şekilde kullanan bir grup örgüttür. Popülasyon ekolojisi, bu örgüt popülasyonlarının nasıl değiştiğini, büyüdüğünü veya azaldığını, rekabet ettiğini ve kaynakları nasıl kullandığını araştırmaktadır. Bu yaklaşım, örgütlerin birbirleriyle rekabet ettiği ve kaynakları paylaştığı bir çevrede var olduğunu varsaymaktadır. Diğer bir ifadeyle popülasyon ekolojisi bireysel popülasyonların büyüme ve azalmasına odaklanmaktadır. Popülasyon ekolojisi modelleri, bir popülasyonun hayati oranlarının, kendi iç dinamikleri ve diğer

popölasyonlarla olan etkileşimleriyle nasıl etkilendiğini açıklamayı amaçlamaktadır. Ayrıca bu oranların çevresel değişim desenleri tarafından nasıl şekillendiğini belirlemeye çalışmaktadır. Topluluk ekolojisi bağlamında ise, örgütler bir "topluluk" olarak kabul edilmektedir. Bu perspektife göre, örgütler birbirleriyle etkileşim halinde olan ve ortak bir çevrede faaliyet gösteren örgütlerdir. Topluluk ekolojisi, örgütler arasındaki rekabet, işbirliği, kaynak paylaşımı ve diğer etkileşimleri incelemektedir. Bu disiplin, örgütlerin birlikte yaşama stratejilerini, çevreyle olan etkileşimlerini ve bu etkileşimlerin topluluk düzeyindeki istikrarı nasıl etkilediğini araştırmaktadır.

Son olarak, popölasyon ekolojisi ve topluluk ekolojisi, örgütlerin istikrarını sağlayan faktörleri anlamak için benzer bir yaklaşımı paylaşmaktadır. Her iki disiplin de örgütlerin büyüme, rekabet, kaynak kullanımı ve çevresel etkiler gibi dinamiklerini inceleyerek istikrarlı bir duruma nasıl ulaştıklarını açıklamaya çalışmaktadır.

İKİNCİ BÖLÜM

TOPLULUK EKOLOJİSİ

1. ÖRGÜTSEL TOPLULUKLAR VE ÖRGÜTLER ARASI İLİŞKİLER

Örgüt topluluğu ve örgüt toplumu kavramları insan ekolojisinden benzetilerek oluşturulmuş kavramlardır. Birey olarak insanlar, insan grupları ve insan toplulukları ile insan topluluklarının oluşturduğu toplum kavramları örgütler için bireysel örgütler, örgüt toplulukları ve örgüt toplumları olarak kavramlaştırılmıştır (Cornell & Harrison, 2012: 289).

Örgütsel topluluklar, örtüşen kaynak kesimleri içinde iletişim ağları ve diğer ilişkilerle birbirine bağlı olan örgütlerin "mekansal veya işlevsel olarak sınırlanmış bir popülasyon kümesi" olarak tanımlanır ve bu popülasyonlar genellikle örtüşen kaynak boşluklarında bulunur (Aldrich & Ruef, 2006: 240; Astley, 1985: 225; Monge vd. 2008: 449). Hannan & Freeman (1977; 1989) bir örgüt topluluğunun "belirli bir alanda karşılıklı etkileşimde bulunan örgütler" den oluştuğunu belirtmektedirler. Astley (1985) örgütsel toplulukları, etkileşim halindeki popülasyonların işlevsel olarak entegre sistemleri olarak tanımlamıştır. Ruef & Nag (2015), örgüt topluluklarını tanımlamaya yönelik işlevsel yaklaşımların toplulukların bağlantılarını vurgulamaya odaklandığını belirtmektedir. Benzer şekilde DiMaggio & Powell (1983), "örgütsel alan" terimini, ortak bir işlevsel veya ürün/hizmet alanı etrafında tanımlanan örgütsel birliklere atıfta bulunmak için kullanmıştır.

Bu tanımlarla birlikte, örgütsel topluluklar üzerine yapılan çalışmalar, örgütsel topluluklar içindeki ilişkisel olarak tanımlanmış konumların, temel örgüt sonuçlarını nasıl etkilediğini incelemektedir. Bu çalışmalarda genellikle coğrafi alan göz ardı edilmekte ve çalışmaların odak noktası, örgütsel topluluk içindeki örgütler arasındaki ilişkilerin etkisidir.

Örgütsel topluluklar, zamanla, birbirleriyle daha fazla kaynak alışverişi yaparak topluluk üyeleri olarak otonomiye sağlayan, etkileşen popülasyonların işlevsel bütünleşik sistemleri haline gelmektedir (Astley, 1985: 225). Sonuç olarak, herhangi bir örgütün sonuçları, aynı toplulukta bulunan diğer örgütlerin sonuçlarıyla temelde iç içe geçmiş olabilir. Bir topluluk içindeki ilişkiler giderek bütünleşmiş hale geldikçe, rekabet popülasyon düzeyinden topluluk düzeyine kayabilir. Popülasyonlar arasındaki rekabet,

topluluklar arasındaki rekabetle değiştirilebilir. Popülasyonlardaki örgütlerin performansı, bir birim olarak yerel topluluktaki tüm örgütlerin bolluğunu etkileyebilir. Popülasyon bileşimleri farklılık gösteren birden fazla yerel topluluk mevcut olduğunda, rutinler ve repertuarlar, yerel topluluğa diğerlerine göre avantaj sağladığı ölçüde yayılabilir. Bu tür durumlarda, örgütsel toplulukların sosyal yapısı, topluluklar arası rekabet nedeniyle zamanla evrimleşmiş uyumlamaların sonucu olarak görülebilir (Rao, 2002: 543-544).

Bir örgütsel topluluk, birbirleriyle ve çevreleriyle birlikte evrimleşen kommensalizm (tek taraflı ortaklık) ve simbiyotik (ortak yaşam) ekolojik bağlarıyla bağlı popülasyonlar kümesidir. Diğer bir anlatımla örgütsel topluluklar, popülasyonların tek taraflı ortaklık ve ortak yaşam ile birbirine bağlandıkça ortaya çıkmakta ve bu bağlantılar, topluluğu oluşturan popülasyon üyeleri için sonuçların giderek daha önemli belirleyicileri haline gelmektedir. Bu popülasyonlar, yerel coğrafi bir alanı veya teknik veya kurumsal çekirdeğine bağlı olarak tamamen ulusal, bölgesel veya küresel ekonomileri kapsayabilir. Tek taraflı ortaklık, benzer birimler arasındaki rekabet ve işbirliği anlamına gelirken, ortak yaşam farklı birimler arasındaki karşılıklı bağımlılığı ifade etmektedir. Tek taraflı ortaklık benzer işlevlere sahip birimlerin birlikte hareketi, diğer bir ifadeyle, benzer işlevlere sahip birimleri içerir ve etkileşen popülasyonlar arasında potansiyel rekabeti ima etmektedir. Popülasyonlar arasındaki rekabet derecesi, işgal ettikleri nişlerin benzerliği veya örtüşme derecesine bağlıdır. Buna karşılık ortak yaşam ilişkiler farklı işlevlere sahip birimlerin karşılıklı bağımlılığını içerir ve farklı nişleri işgal eden popülasyonların birbirlerinin varlığından faydalandığını, her birinin diğerinin kaynak bulunabilirliğini ve büyüme olasılıklarını artırdığını ima etmektedir. Bu karşılıklı bağımlılıkları tanımlayan kaynaklar popülasyonlar arasında değişse de genellikle hammadde, işgücü, teknik bilgi ve pazar payını içermektedir (Baum & Rao, 2021: 461-462).

Bir topluluk içinde, tek taraflı ortaklık ve ortak yaşam süreçleri popülasyonları farklılaşmış nişlere ayırmakta ve baskın popülasyonlar diğerlerini ast konumlara ve yardımcı rollerde sürüklemekte bu da topluluk düzeyinde farklılaşma ve entegrasyonu ve hiyerarşik bir düzenin ortaya çıkmasına neden olmaktadır (Astley 1985: 236). Topluluk bağlamını tanımlayan bu ilişkilerin yapısını anlamak, yeni örgütsel formların ortaya çıkışını ve seçilimini yönlendiren süreçleri anlamamanın kritik bir adımıdır. Örgütsel topluluklar evrildikçe, topluluk yapısı değişmekte ve potansiyel girişimcilerin karşılaştığı

çevresel fırsatları ve kısıtlamaları da beraberinde değiştirmektedir (Baum & Rao, 2021: 461).

Topluluk düzeyinde, örgüt popülasyonlarının canlı dinamikleri, örgütlerin evrimsel stratejisine bağlıdır. Örgütlerin farklı nicelik genişliklerine sahip olmaları, aynı çevresel kaynakların dağılımındaki değişikliklere ve daha büyük genelcilere gelen rekabet baskısına farklı tepkiler vermelerine neden olmaktadır (Lomi, 1995: 80). Hawley (1950), sınırlı çevresel kaynakların rekabet için koşulları belirlediğini savunmuştur. Rekabet ilerledikçe, seçici baskılar daha az uyumlu olan rekabetçileri pazardan dışarı itmektedir. Bu rekabetçiler önceki nişlerinden çıktıklarında, ya bölgesel ya da işlevsel dönüşüm yoluyla farklılaşırlar. Hawley'in vurguladığı gibi, rekabetin sonucunda daha karmaşık bir iş bölümü ortaya çıkmakta ve sosyal birimler arasında öncelikle ortak yaşam ilişkileri içeren bir yapı oluşmaktadır (Carroll, 1985: 1278).

Popülasyonlar arasındaki bağımlılık, bir popülasyonun diğerinin yaşamını belirleyebilme yeteneğini ifade etmektedir. Bu durum, ya diğer popülasyonun yaşamını sürdürücü bir etki yapabilir ya da onun yaşamını sonlandırıcı bir etki olabilir. Bu durum, popülasyonlar arasındaki ilişkilerin doğasını ve etkileşimlerin sonuçlarını belirlemede önemli bir faktördür. Örneğin, bir popülasyonun diğerine kaynak sağlaması veya rekabet etmesi, bağımlılık düzeyini belirleyebilir. Aynı şekilde, farklı tipte örgütlerin bulunduğu bir popülasyonda, özelci (dar bir alanı işgal eden örgütler) ve genelci (geniş bir alanı işgal eden örgütler) özellik gösteren örgütler farklı şekillerde birbirlerine bağımlılık düzeyini düzenleyebilir. Özelci ve genelci özellik gösteren örgütlerin bir arada bulunduğu popülasyonda, özalciler birbirlerine bağımlı olabileceği gibi, genelcilere de bağımlı olabilirler. Bu durum, popülasyon içindeki farklı örgütler arasındaki bağımlılığın hem yatay (birbirleri arasında) hem de dikey (farklı türdeki örgütler arasında) olabileceğini göstermektedir. Bağımlılık sadece kaynak bağımlılığı olarak değil, yönetim bağımlılığı, coğrafi bağımlılık, devlete bağımlılık veya çalışanlara olan bağımlılık gibi farklı boyutlarda ele alındığında çok boyutlu bir yapıya dönüşebilmektedir. Bu da popülasyonlar arasındaki ilişkilerin ve etkileşimlerin karmaşıklığını ortaya koymaktadır (Yeloğlu, 2007: 28).

Etkileşen popülasyonlardaki değişiklikler, sadece bir popülasyonun diğerleriyle doğrudan etkileşiminden kaynaklanmaz, aynı zamanda dolaylı etkileşimler ve geri bildirim süreçleri de bu değişiklikleri etkiler. Dolayısıyla, bir popülasyondaki bir değişiklik, diğer popülasyonlarda bir dizi değişikliğe neden olabilmektedir. Bu durum,

popölasyonlar arasındaki doğrudan nedensel ilişkilerin basit mantığını takip etmeyebilir, çünkü karmaşık etkileşim ağları ve geri beslemeler söz konusudur (Baum & Rao, 2021: 458).

Değişim, açık çevresel alanların azalmasıyla birlikte yeni popölasyonların ortaya çıkma potansiyelini engelleyebilir. Ancak, topluluklar beklenmedik bir şekilde dağılabilir ve bu durumda ortam boşalabilir. Bu boşalan ortam ise yeni türlerin ortaya çıkması için bir fırsat oluşturabilir. Bu durum doğal topluluk evrimi modeliyle açıklanmaktadır. Örgütsel bağlamda ise uzun süreli değişiklik olmaması endüstriyel yapıda istikrar anlamına gelmektedir. Ancak, bu dönemlerde faaliyet, yeniden istikrar kazanmadan önce birçok yeni endüstri dalının kurulduğu dönemler yaşanabilir. Bu süreçte, yeni fırsatlar ve değişimler ortaya çıkabilir (Astley, 1985: 236). Örneğin, uzun süreler boyunca endüstriyel yapıda pek fazla değişiklik olmasa da belirli dönemlerde birçok yeni endüstri dalı kurulabilir ve faaliyetler tekrar istikrar kazanmadan önce bu dönemler yaşanabilir. Bu süreçte, doğal topluluk evrimi gibi, endüstriyel evrimde de dönemselsel istikrarsızlık ve yeniden yapılanma süreçleri gözlemlenebilir.

Toplulukların bütün olarak nasıl evrimleştiği sorusuna kaynak bölüşümü kuramı cevap vermektedir. Kurama göre, rekabetçi süreçler, kazananlara pazarın ve diğer kaynak alanlarının en avantajlı bölgelerini seçme imkanı verirken, rekabeti kaybedenleri daha az avantajlı, özelleşmiş nişlere zorlamaktadır. Topluluğun yapısının bir özelliği olan pazar yoğunluğunun, genelciler ve özelciler gibi iki sınıf örgüt üzerindeki etkisini incelemektedir. Temel tahmin, genelcilerin hareketiyle kaynak alanının merkezine doğru oluşan pazar yoğunluğunun genelcilere zarar verdiği ancak özelcilere yarar sağladığıdır. Başka bir deyişle, ilgili koşullar altında, pazar yoğunluğu farklılaşmanın ortaya çıkmasına neden olmaktadır. İlgili mekanizma, genelcilerin kitle pazarına yönelik hareket etmelerini sağlayan ölçek ekonomilerinin varlığına dayanmaktadır ve bu durum, özelciler için yan kaynakları serbest bırakmasına neden olmaktadır. (Freeman & Audia, 2006: 152). Carroll'a (1985: 1267) göre genelci ve özelci kuruluşlar arasındaki ilişki, önemli teorik soruları gündeme getirmektedir. Gazete yayıncılığı sektöründe yapmış olduğu araştırması ile, büyük yerel pazar paylarının genellikle birkaç büyük genelci tarafından kontrol edildiğini ve sıklıkla metropol pazarlarında yerel tekelliliklerin sürdürüldüğünü göstermiştir.

Küçük genelci örgütlerin kaynakları özelci örgütlere aktarılırken, büyük genelci ve özelci örgütler farklı kaynaklardan yararlanarak pazarda varlık göstermektedirler. Bu

durum, genelci ve özelci örgütler arasında rekabet yerine daha çok birbirine bağımlı bir ilişki şeklinde gerçekleşmektedir. Kaynak bölüşümü, dengedeki piyasalarda genelci ve özelci örgütlerin tamamen farklı kaynak alanlarında faaliyet gösterdiği gibi görünmesini sağlamaktadır. Görülen, bu farklılaşma aynı kaynaklar üzerinde önceden yapılan rekabetin sonucu olabilir. Bu rekabet, daha az yoğunlaşmış piyasalarda görülmeye devam edebilir ve genelci örgütler özelci kitlelere doğrudan hitap edebilir. Ancak rekabetçi süreç dengeye ulaştığında, genelci ve özelci örgütler arasındaki ilişki ortak yaşam hale gelmektedir. İki örgüt biçimi daha önce aynı kaynaklara dayanırken, daha sonra pazarın bölüşümü nedeniyle farklı kaynaklara dayanmaktadır, daha önce kaderleri birbirine ters orantılıyken, sonrasında doğrudan ilişkili duruma dönüşmüştür (Carroll, 1985: 1272-1273). Diğer bir anlatımla, örgütlerin nicelik genişlikleri, çevresel kaynakların kullanımı ve rekabetçi baskılara karşı tepki verme şekillerini belirlemektedir. İki popülasyonun benzer temel nişlere sahip olması durumunda, bir popülasyonun yoğunluğu diğerinin demografik dinamiklerini daha fazla etkileyecektir. Bu nedenle, örgüt popülasyonlarının canlı dinamikleri, topluluk düzeyinde karşılıklı bağımlılığın etkisine bağlı olmaktadır (Lomi, 1995: 80).

Carroll & Swaminathan'ın (1992) Amerikan bira endüstrisi üzerine yaptığı çalışma, bira pazarındaki yoğunlaşmanın mikro bira fabrikaları gibi özencilere fayda sağladığını gösteren kanıtlar bulmuştur. Bulgular, kaynak bölüşümüne yönelik ekolojik bir modelin ve örgüt formu özgü modellerin yoğunluğa dayalı kullanımını desteklemektedir. Ayrıca, Swaminathan (1995), 1941-1990 yılları arasındaki şarap imalathanelerinin (özelci örgütlerin), kuruluş oranlarının analizi, eyalet düzeyindeki şarap imalathaneleri yoğunluğunun, şarap imalathaneleri kuruluşlarının hem seviyesi hem de yayılımı üzerinde en güçlü etkiye sahip olduğunu ortaya koymuştur. Amerikan şarap imalathaneleri endüstrisindeki genel yoğunluğa bağlı olarak Amerikan şarap imalathaneleri kuruluş oranının arttığını bildirmiştir. Carroll & Swaminathan (2000), birahanelerin ve mikro bira fabrikalarının kuruluş oranlarının pazar yoğunluğu, birahane yoğunluğu ve mikro bira fabrikası yoğunluğu ile arttığını, ancak kontratlı bira üreticilerinin (bira üretimini dış kaynaklara aktaran pazarlama firmaları) artan birahane yoğunluğu karşısında yaygınlaşamadığını gözlemlemiştir.

Örgüt toplulukları arasındaki yoğunluk bağımlı ilişkiler ise, meşruiyet ve rekabet süreçlerini içermektedir. Meşrulaştırmanın kuruluş oranlarını artırdığı ve ölüm oranlarını azalttığı, rekabetin ise tam tersi etkilere sahip olduğu kabul edilmektedir. Hem

meşrulaştırmanın hem de rekabetin aynı gözlemlenebilir değişken olan yoğunluk tarafından yönlendirildiği varsayılmaktadır (Hannan vd., 1995:510).

Diğer bir ifadeyle rekabet süreci, bir örgüt topluluğundaki yoğunluğun artmasıyla ilişkili olarak diğer örgüt topluluğundaki örgüt kapanma oranlarını artırması veya örgüt kuruluşlarını baskı altına almasıyla ilişkilendirilmektedir. Meşruiyet süreci, bir örgüt topluluğundaki yoğunluğun artmasıyla ilişkili olarak yeni oluşan diğer örgüt topluluğundaki örgütlerin kuruluş oranlarını artırmasıyla ilişkilendirilmektedir. Ancak, örgüt toplulukları arasındaki ilişkiler tek yönlü olabileceği gibi, karşılıklı etkileşim süreçlerini de içermektedir. Bu nedenle, örgütlerin yoğunluğu ve evrimi arasındaki ilişkiler daha karmaşık bir şekilde gelişebilir ve farklı faktörlerin etkisi altında değişebilir (Çakar, 2010: 10).

Yoğunluk bağımlılığına dayalı meşruiyet ve rekabet modeli ne kadar geneldir? sorusu rekabetin öncelikle yerel etkilere sahip olduğu ancak meşruiyetin geniş kapsamlı etkilere sahip olduğu cevabı ile açıklığa kavuşturmaya çalışılmıştır (Hannan vd., 1995: 509-510). Örgütler arasındaki rekabetçi bağımlılık, taşıma maliyetleri tarafından azaltılabilir ve ticaret engelleri veya uyumsuz standartlar gibi yasal veya teknik ayırım ile ortadan kaldırılabilir, bu nedenle etkisi açıkça sınırlıdır. Öte yandan meşruiyet, bir formun nasıl kurulacağı, işletileceği ve işlem yapılacağı konusunda bilgi transferine dayanır ve taşıma maliyetleri veya yasal veya teknik engellerle kolayca sınırlandırılmamaktadır (Greve, 2002: 854).

Örgütsel popülasyonların birbirine bağımlılığı üzerine yapılan ekolojik araştırmalar, genel olarak topluluk ekolojisi kavramı altında incelenmektedir. Aldrich (1999), topluluk ekolojisi alanındaki çalışmaları, ortak yaşam ilişkilerine sahip işlevsel olarak farklılaşmış popülasyonları inceleyen bir türleşme ve benzer, örtüşen nişlere sahip tek taraflı ortaklık popülasyonlar arasındaki bağımlılığı inceleyen başka bir türleşme olarak iki türe ayırmıştır (Dobrev vd., 2006: 578). İlk türün örneği olarak, Wade'in (1995, 1996) kişisel bilgisayar üreticileri, yazılım üreticileri, disk sürücü üreticileri ve kullanıcı gruplarını içeren bir teknoloji topluluğunu incelediği çalışmaları ve Ruef'in (2000), sağlık kuruluşu topluluğunu kapsayan çalışması, gösterilebilir. İkinci tür çalışmalarda, Hannan & Freeman (1988) tarafından zanaat ve endüstriyel işçi sendikaları arasındaki bağımlılık, Baum & Oliver (1992) tarafından çocuk bakım merkezleri ve anaokulları arasındaki bağımlılık, Carroll & Wade (1991) tarafından kentsel ve kırsal bira fabrikaları arasındaki

bağımlılık ve Dobrev (2001) tarafından gazeteler ile siyasi partiler arasındaki bağımlılık gibi örnekler incelenebilir.

2. TOPLULUK EKOLOJİSİ

Topluluk (community) ekolojisi, örgüt teorisinde tıpkı popülasyon (population) ekolojisi gibi örgütlerin çevreleri ile ilişkilerini açıklamayı amaçlayan önemli kuramsal yaklaşımdır (Monge vd. 2008: 450; Weber vd. 2016: 6). Daha önce belirtildiği gibi popülasyon ekolojisi, tek bir türün popülasyonlarının, yayılımının, zaman ve mekandaki değişkenliklerinin incelenmesine odaklanmaktadır ve popülasyon büyüklüğü, dağılımı, doğum ve ölüm oranları gibi faktörlerin etkisini araştırır. Buna karşılık topluluk ekolojisi, belirli bir alandaki farklı türler arasındaki etkileşimleri, yapılarını ve dinamiklerini ele almakta ve bu etkileşimlerin ekosistemlerin işleyişine olan etkisini anlamaya çalışmaktadır. Dolayısıyla, popülasyon ekolojisi bireysel türler üzerinde odaklanırken, topluluk ekolojisi daha büyük bir ekolojik sistem olan topluluklar üzerinde odaklanmaktadır.

Topluluk ekolojisi, örgütsel popülasyonlar arasındaki ekolojik bağların yapısına ve evrimine açıkça dikkat ederek, bu etkileşimlerin topluluk düzeyindeki sonuçlarını, bir arada bulunan popülasyonlar için değerlendirmektedir (Baum & Rao, 2021: 458). Topluluk ekolojisi araştırmaları, topluluk yapılarının evrimini inceleyerek, bir dizi popülasyonu bir topluluğa bağlayan bağların, topluluğun bütün olarak kalıcılığı ve istikrarlılığı olasılığını nasıl etkilediğini, örgüt formlarının popülasyonlarının oluşum ve yok olma süreçlerini de incelemektedir (Baum & Shipilov, 2010: 6; Carroll, 1984: 72).

Ruef (2015: 662), örgüt topluluklarını birer form kümesi olarak nitelendirmektedir. Buna göre örgüt toplulukları arasındaki ilişkiler form oluşumunu ve yeni örgüt formlarının gelişimini etkilemektedir. Staber (1992: 1196-1208), zamanla evrimsel örüntülerin bir sonucu olarak farklı örgüt formlarının ortaya çıkacağını ya da kaybolacağını ileri sürmektedir. Benzer şekilde Weber ve diğerleri (2016), topluluk ekolojisi kuramının, örgütsel formların ortaya çıkışını ve sonraki meşrulaşmasını açıklamak için kullanılan bir kuram olduğunu ifade etmişlerdir. Ayrıca kuramın, yeni formların çevreleriyle etkileşim yoluyla nasıl ortaya çıktığını anlamak için bir temel sağladığını da belirtmişlerdir.

Bir örgütsel form etrafında inşa edilen bir örgütsel popülasyon, diğer faaliyetlerde bulunan ancak ortak bir teknik veya kurumsal çekirdeğe bağlı olan diğer popülasyonlarla

ilişkiler geliştirir ve bunları örgütsel topluluklara bağlar. Tipik bir örgütsel form, birçok farklı türde örgütle etkileşime girer. Bunlar, örgütsel faaliyetleri düzenleyen ve denetleyen devletler ve meslek grupları, potansiyel çalışanları eğiten okullar, teknik ve malzeme girdileri sağlayıcıları, benzer ve ilgili (tamamlayıcı ve rekabetçi) ürünlerin ve hizmetlerin üreticileri ve bu ürünleri ve hizmetleri tüketenleri içermektedir (Baum & Rao, 2021: 458).

Karşılıklı etkileşimin temelinde benzer faaliyetler ve benzer kaynak kullanımları bulunmaktadır. Bir topluluktan söz edebilmek için belirli bir zaman diliminde, belirli bir coğrafi ya da siyasi bölgede, belirli bir örgütsel forma sahip örgütlerin bir arada bulunması gerekir (Hannan & Freeman, 1977: 933-934; Hannan & Freeman, 1989: 428; Önder ve Üsdiken, 2015; Keskin vd., 2016: 305; Sözüer, 2017:12).

Bu bağlamda, belirli bir örgüt topluluğundan bahsedebilmek için, aynı anda iki koşul öne sürülebilir. Bunlar ortak bir örgütsel forma sahip olmak ve benzer bir sosyal çevrede bulunmaktır. Birinci koşulda örgütsel form kavramı, topluluk içerisindeki örgütlerin benzeşmesini ifade etmek için kullanılmaktadır. Örgütsel form, biyolojideki tür kavramıyla benzerlik gösterir. Formlar, örgütsel özelliklerin yapısal düzenlemelere yansıyan bir bileşim olarak tanımlanır ve sosyal sınırların güçlülüğüne bağlıdır (Polos vd., 2002: 87). Örgütsel form teknik bir araç ya da bir örgüt yapısı türü olmaktan çok toplumsal düzeyde kabul görmüş, örgütler arasında yaygın olarak benimsenmiş bir görünüm, biçim ya da tarz olarak ifade edilebilir. Örgütsel form, çevre tarafından seçilen ya da reddedilen bir örgütün amaçları, özel teknolojisi, yapısı, ürünleri ve personelidir (Daft, 2015: 160). Diğer bir ifadeyle örgüt topluluklarını birbirinden ayıran ve benzer örgütlerden oluşan bir grubun üyesi olarak sınıflandıran özelliklerdir.

Form kavramı, bir örgütün diğerlerinden farklı ve benzersiz özellikleriyle öne çıkmasını ve aynı zamanda ortak özellikleriyle tipik bir örgüt olarak tanınmasını ifade etmektedir. Ancak, örgütler arasındaki benzerliklerin artması, özellikle de seçim veya benzerlik nedeniyle, örgütlerin birbirine benzemesine neden olabilir. Bu nedenle, izleyiciler, örgütler arasındaki farklılıkları belirlemek için benzerlikleri bir form içinde tanımlayıp, kodlamaktadır. Örgütlerin sayıları arttıkça meşruluğu da artmakta ve böylece örgütsel formun ortaya çıkmasına neden olmaktadır (Polos, vd.,2002: 103).

Hannan & Freeman (1986: 57) örgüt formlarını tanımlamak için popülasyonun niş yapısını kullanırken çevre ve örgüt formunun etkileşimini vurgularlar. Onlara göre bir popülasyonun nişi, bir örgüt formunun ortaya çıktığı ve varlığını sürdürdüğü kaynak

bolluğu ve kısıtlamalarının bileşimlerinden ibarettir. Nişler formları belirlerken aynı zamanda formlar da nişleri belirleyebilir. Buna göre bir nişin özellikleri ile formun özellikleri birbiriyle uyumlu olmalıdır. Ancak bu henüz kolayca gözlenebilir değildir.

Romanelli (1991) örgüt formunu biyolojideki türlerin sosyal alandaki bir karşılığı olarak konumlandırırken McKendrick & Carroll (2001) örgüte ayrı bir kimlik veren ve onu benzer örgütlerden oluşan bir grubun üyesi olarak sınıflandıran özellikler olarak tanımlarlar (Özkara, 2020: 502). Polos vd. (2002: 85) formları sosyal olarak kodlanmış bir kimlik türü, kimliği de bir örgütün meşru olarak sahip olabileceği özellikleri belirleyen sosyal kodlar olarak tanımlamışlardır. Buna göre bir popülasyon bir sistemin asgari dışsal kimliğine sahip varlıklar kümesidir. Ruef (2001: 661) "kimlik" kavramını, genellikle bireysel örgütler için değil, bir grup örgütün kolektif kimliği olarak nitelendirir. Bu kolektif kimliğin sınırları net bir şekilde tanımlandığında ve sosyal değerlendirmelerle ilişkilendirildiğinde, bir örgüt formunun varlığından bahsetmek mümkündür.

Hannan & Freeman'nın (1989) tanımına göre örgütsel form, resmi amaçları, örgüt içi yetki ilişkilerini, ana teknolojiyi ve pazar stratejisini içeren esas özelliklerden oluşmaktadır. Örgütlerin içsel özellikleri esas ve ikincil şeklinde bir ayrıma tabi tutulmaktadır. Esas özellikler süreklilik gösterirler ve örgütsel biçimin ana tanımlayıcısı niteliindedirler. Bu özelliklerin değiştirilmesi önemli bir dönüşümü ifade eder ve hem örgüt içinden hem de örgüt dışından kaynaklanan direnişle karşılaşması muhtemeldir. Örgüt içi güç dengeleri veya yasal düzenlemeler bu özelliklerin değiştirilmesini güçleştirir ya da olanaksız kılar. Ayrıca bu özelliklerin değiştirilmesi hem örgüt içi alışılmış uygulamaların hem de örgüt dışındaki aktörlerle (örneğin müşterilerle) ilişkilerin yeniden oluşturulmasını gerektireceğinden örgütlerin ölüm riskini artırır. Dolayısıyla örgütler esas özelliklerini değiştirmeme eğilimi gösterirler. Bununla birlikte örgütler ikincil özelliklerini değiştirmekte daha az direnişle karşılaşır ve bu türden değişiklikleri başarısızlığa uğramadan veya ölüm risklerini artırmadan gerçekleştirme olasılıkları da daha yüksektir.

Örgütsel topluluğu oluşturan aynı örgütsel forma sahip örgütler aynı sosyal, ekonomik ve kültürel çevre içinde bulunmakta ve yasal veya düzenleyici etkilerden birlikte etkilenmektedirler. Böylece çevresel olaylar ve değişimlerin etkilerinin aynı örgütsel forma sahip olan örgütler üzerinde benzer olacağı düşünülmektedir. Örgüt formları belirli koşullarda (Pazar koşulları ve genel olarak çevrenin özellikleri gibi) ortaya çıkmışsa, koşullarda önemli bir değişim olmadığı sürece form kendisini yeniden

üretir. Ancak koşullarda önemli ölçüde farklılıklar meydana geldiğinde, önce en kolay değişen özelliklerden başlayarak tüm özellikler değiştiğinde formun dönüşümü yeni örgüt formlarının ortaya çıkmasına yol açabilir (Özkara vd. 2008; Özkara 2020: 504).

Astley'e (1985: 230) göre ise, örgütsel popülasyonlar genellikle istikrarlıdır, bu nedenle büyük çoğunluğu yeni popülasyonların doğuş sürecinde ve eski popülasyonların yok olma sürecinde gerçekleşen değişimlerden etkilenir. Bu dönemlerde, popülasyon formları neredeyse değişmezken, zaman zaman ortaya çıkan yeni örgüt formları ve yok oluşlar belirgin bir değişim noktası oluşturur. Evrim bu nedenle aniden gerçekleşen, sürekli olmayan bir tempo ile ilerler. Yeni türlerin veya alt türlerin aniden ortaya çıkması, sürekli bir değişim yerine adımlarla ilerleyen bir desen oluşturur. Yeni popülasyonlar, atalarından ayrılarak var olurlar ve atalarıyla birlikte var olmak için farklılaşırlar. Bu yeni popülasyonlar, sonunda aniden yok olana kadar birlikte var olurlar.

Biyolojik çevrebilimciler için, yeni türlerin eski türlerden ayrıldığı sürecin rastlantısal kısmı, mutant formların (mutant forms) ortaya çıkmasını teşvik eden tesadüfi koşulların bir sonucudur. Bu mutant formlar başarılı bir şekilde yer edindiğinde ve hayatta kaldığında, bu durum "kuantum türeşmesi" (Grant, 1963) olarak bilinen bir süreçle gerçekleşmektedir. Bu süreçte, belirli faktörler, genellikle filogenetik (organizmalar arasındaki genetik ilişkilerin ve evrimsel soyun tarihçesinin incelendiği alan) evrim, tarafından üretilen aşamalı modellerle sınırlı değişimi askıya alır. Bu faktörlerden biri, evrimsel değişimi baskılayarak radikal mutasyonların ortaya çıkmasını engelleyen popülasyon gen akışıdır. Popülasyon gen akışı, farklı türler arasında genetik materyalin karışmasını sağlayarak genetik çeşitliliği artırır ve yeni mutasyonların ortaya çıkmasını engeller. Bu nedenle, popülasyon gen akışı, türler arasında büyük değişikliklerin meydana gelmesini yavaşlatır ve evrimsel değişimi sınırlar. Ancak, bir coğrafi engel tesadüfen birkaç mutant bireyi fiziksel olarak izole ederse, ana popülasyondaki homojenleştirme baskısından kaçabilirler, kendi aralarında üreyebilirler ve sonunda yeni ve oldukça farklı bir tür oluşturmak için üreme izolasyonuna ulaşabilirler (Astley, 1985: 232).

Topluluk ekolojisini inceleyen araştırmalar, örgütsel formların ortaya çıkması için en uygun coğrafi ve işlevsel sınırların belirlenmesi konusunda "formların ortaya çıkması için en uygun coğrafi ve işlevsel sınırlar nelerdir?" şeklinde bir soru sorulmasına neden olmuştur. Aldrich (1999) tarafından vurgulandığı gibi, "örgütsel topluluğun coğrafi kapsamı, deneysel bir sorudur." Coğrafi sınırlar açısından, önceden belirlenmiş bir

sınırlama sunmak mümkün olmadığı için, gerçek verilere dayalı olarak belirlenmelidir. Öte yandan, örgütsel formların ortaya çıkması, ön sanayileşmiş veya endüstrileşmekte olan toplumlarda genellikle yerel sınırlar içinde gerçekleşirken, modern toplumlarda genellikle ulusal düzeyde gerçekleşir. Bu durum özellikle, güçlü devlet düzenlemelerine tabi olan sektörlerde geçerlidir (Ruef, 2000: 663).

Örgüt toplulukları arasındaki örgütsel kimliğe dayalı benzeşmeler, topluluklar arası meşruiyet yayılımlarını açıklamada önemli bir diğer unsur olarak görülmektedir. Çakar (2010), örgüt toplulukları arasındaki ilişkilerin kimlik temelli olarak da şekillenebileceği yönündeki araştırma bulgularından hareketle, meşruiyet yayılımının benzer kimlik özelliklerine sahip yerleşik örgüt topluluklarından yeni oluşan örgüt topluluklarına doğru gerçekleştiğini ifade etmektedir.

McKendrick & Carroll (2001: 661), araştırmalarında, “yeni bir örgütsel form ne zaman ve nerede ortaya çıkacak?” sorusunu çağdaş örgüt teorisi çerçevesinde ele almaktadır. Bu teoriye göre, örgütsel formlar dışsal kimlik kodları olarak tanımlanmaktadır. Makalede tartışılan iki cevap, bu soruya yanıt olarak sunulmaktadır. İlk cevap, endüstri birlikleri ve standart belirleme kuruluşları gibi resmi kurumların, kabul edilen bir örgütsel formun ortaya çıkmasına yol açacağını iddia etmektedir. Bu durumda, bu tür kurumların etkisiyle birlikte bir örgütsel formun ortaya çıkması beklenmektedir. İkinci cevap ise, artan örgütsel yoğunluğun (örgüt sayısının artması) meşru bir örgütsel formun oluşmasına katkıda bulunacağını savunmaktadır. Yoğunlaşan örgüt sayısı, belirli bir sektör veya alanda benzer örgütsel yapıların oluşmasını teşvik edebilir. Ancak, her iki cevap da tek başına yeterli bir açıklama sunmamaktadır. Makalede belirtilen disk dizisi pazarı ve ilişkili teknolojiler üzerine yapılan bir vaka çalışmasında, endüstri birlikleri ve standart belirleme kuruluşlarının varlığına rağmen henüz bir örgütsel form oluşmadığı görülmüştür. Aynı şekilde, örgütsel yoğunlukta gözlenen hızlı büyüme ve ardından istikrarlı bir seyir, henüz bir örgütsel formun oluşmasına yol açmamıştır. Bu durumda, örgütsel formun ortaya çıkışını etkileyen faktörlerin daha karmaşık olduğu düşünülmektedir. Örgütlerin çeşitli kökenlere sahip olması ve farklı faaliyetlerde bulunmaları, disk dizisi pazarında örgütsel formun kurumsallaşmasını engelleyebilir. Eğer pazardaki firmalar ana kimliklerini disk dizilerinden ziyade diğer faaliyetlerden türetiyorlarsa, disk dizisi üreticilerinin kimliklerinin birleştirici bir kod veya form haline gelmesi zor olabilir.

McKendrick vd. (2003: 60) benzer şekilde, yeni bir örgütsel formun ne zaman ve nerede ortaya çıkabileceği konusunda bir teori geliştirmişlerdir. Bu teori, belirli bir dışsal kimlik kodu kullanan örgütlerin sayısının artmasıyla birlikte, bu kodun örgütsel bir forma dönüşebileceğini öngörmektedir. Örgütlerin benzer bir kimlik kodu kullanarak birbirleriyle bağlantı kurduklarında, örgütsel bir formun ortaya çıkma olasılığının yüksek olduğunu ifade etmektedirler. Bu şekilde, birbirleriyle ilişkili olan örgütler ortak bir kimlik geliştirerek, yeni bir örgütsel yapı oluşturabilmektedirler.

Astley (1985), teknolojik değişimlerin farklı örgütsel formların ortaya çıkmasına neden olduğunu belirtmiştir. Ancak, bu örgütsel formların temel teknolojilere bağımlı olan popülasyonlar tarafından oluşturulduğunu ve çeşitliliğin temel olduğunu vurgulamıştır. Başka bir deyişle, örgütsel formların ortaya çıkması, temel teknolojilere bağımlı olan popülasyonların çeşitliliği ve bu popülasyonların topluluk olarak yaşaması ile ilişkilidir.

Carroll & Wade (1991: 300) tarafından yapılan bir araştırmada, 1800-1988 yılları arasında faaliyet gösteren tüm ABD bira fabrikalarının yaşam döngüsü verileri kullanılarak, Hannan'ın (1986) yoğunluk bağımlı örgütsel evrim teorisi incelenmiştir. Bu teoriye göre, meşrulaşma ve rekabetin örgütsel popülasyonlar içinde uzun vadeli değişimi kontrol ettiği savunulmaktadır. Araştırma sonucunda, yoğunluk ve teknolojik ilerlemelerin kentsel ve kırsal bölgelerdeki bira fabrikalarını farklı şekillerde etkilediği ortaya çıkmıştır. Araştırmacılar, kentsel bira fabrikalarının erken gelişimleri ve teknolojiye erişimleri nedeniyle, kırsal bira fabrikalarının kaderlerini belirlemede etkili olduklarını, ancak kırsal bira fabrikalarının kentsel bira fabrikaları üzerinde çok az etkileri olduğunu belirtmişlerdir. Bu nedenle, yoğunluk bağımlı modelin kentsel bira fabrikaları aracılığıyla kırsal firmalara etki ettiği ve bu alt popülasyonların hiyerarşik bir bağımlılık ilişkisi içinde olduğu sonucuna varılmıştır. Bu durumda, kentsel bira fabrikalarının baskın rol oynadığı bir örgütsel topluluk olduğu ifade edilmiştir.

Ruef (2000: 701) tarafından yapılan bir çalışmada, sağlık sektöründeki 48 farklı örgütsel form incelenmiştir. Bu çalışma, örgütsel formların ortaya çıkışının karmaşık bir süreç olduğunu ve çeşitli sosyal yapılar ve dinamiklerle ilişkili olduğunu göstermektedir. Özellikle, mevcut örgütlerin sayısı ve büyüklüğü, benzer kimliklere sahip olan örgütler için yeni düzenlemelerin ortaya çıkmasını etkilemektedir. Ayrıca, rekabet dinamikleri ve topluluk ekolojisi de yeni örgütsel formların ortaya çıkışında önemli bir rol oynamaktadır. Bu çalışma, örgütler arasındaki ilişkilerin ve dışsal faktörlerin yeni örgütsel formların

oluşumunu nasıl etkilediğini anlamamıza yardımcı olmaktadır. Çalışma bulgularına göre, sağlık hizmetleri alanında örgütsel formların toplam sayısı ve büyüklüğü, yeni düzenlemelerin ortaya çıkmasını etkileyen faktörler arasında yer almaktadır. Benzer kimliklere sahip olan örgütler için, mevcut örgüt popülasyonunun yoğunluğu ve büyüklüğü, yeni formların düzenleyici onay olasılığını artırabilir. Bu durum, benzer kimliklere sahip örgütlerin meşrulaşmasını ve yeni düzenlemelerin kabul edilme olasılığını artırabilir. Ancak, çok yoğun nişlerde rekabetin yoğun olması, yeni düzenlemelerin ortaya çıkmasını engelleyebilir. Benzer kimliklere sahip olmayan örgütsel formlar için de rekabet dinamikleri gözlemlenmektedir, ancak bu dinamiklerin etkisi genellikle topluluk ekolojisi ve dışsal faktörlere bağlıdır.

Örgüt topluluklarını tanımlayan ikinci koşul ise topluluğun içinde yer aldığı sosyal sistem ya da çevredir. Çevre, örgütlerin maruz kaldıkları dışsal unsurlar ile örgütlerin birbirleriyle ilişkilerini sağlayan coğrafi ve kurumsal koşulları yansıtmaktadır (Sözüer, 2017: 12). Diğer bir ifadeyle, bir örgüt topluluğundan söz edebilmek için üyeler, ortak dışsal etkiler altında olmalı ve birbirleriyle etkileşimlerinin önünde dışsal engeller olmamalıdır.

Örgüt topluluklarının belirlenmesinde topluluğun içinde yer aldığı sosyal sistemin sınırları önem taşır. Örgüt topluluğunun üyeleri birbirlerinin potansiyel rakipleri olmalıdır. Bir örgütün varlığı diğer örgütler tarafından rekabetçi baskı olarak kabul edilmiyorsa, diğerleri ile aynı örgütsel forma sahip olsa da, topluluğun üyesi sayılmaz. Aynı şekilde bir topluluğun üyesi örgütler, ortak kurumsal düzenlemelere tabi olmalıdırlar. Aksi bir durumda örgüt topluluklarının birbirlerinden ayrı olarak düşünölmeleri gerekmektedir (Önder ve Üsdiken, 2015: 141). Ekoloji kuramlarında ilgi alanı bireysel örgütlerden topluluklara ve örgüt formlarının oluşumuna kaydıkça sınırlar yeniden önem kazanır. Örgütleri birbirinden ayıran sınırlar çok açık iken örgüt topluluklarını birbirinden ayıran sınırlar bu kadar net olmayabilir.

Bu nedenle, örgütlerin kuruluş süreçlerini ve form oluşumunu araştırırken, sınırların ve mevcut form topluluğunun doğru bir şekilde tanımlanması büyük önem taşır. Bu, araştırmacılar ve ilgili paydaşlar için örgütlerin nasıl geliştiği ve değiştiği hakkında daha kapsamlı bir anlayış sağlar (Ruef, 2000: 663). Örgütsel formların sınırlarını çizen sosyal süreçler kapsamında yeni bir örgüt formunu tanımlayan yasal düzenlemeler gibi kurumsal süreçler, örgütler arası ilişki ağları, örgütlerin içsel özelliklerine ve faaliyetlerine ilişkin normlar üreten toplu hareketler, teknolojik farklılaşmalar gibi ayırt

edici mekanizmalara değinilmektedir. Örgütlerin yaşadıkları küçük değışimler, kurulan yeni örgütlerle doğan yenilikler ve kurumsal belirlemelerin esnemesi veya ortadan kalkması örgüt toplulukları arasındaki sınırlarda sorun yaşanmasıyla sonuçlanabilir. Örgüt topluluklarının sınırlarının belirlenmesi güçleşecektir (Önder ve Üsdiken, 2015: 139-141).

Bir topluluk ekolojisinin sınırlarını tanımlamak için iki genel yaklaşım bulunmaktadır. Birincisi alan/coğrafi kriterleri kullanma, ikincisi ise, topluluğun işlevine ilişkin kriterleri kullanmadır. İşlevsel yaklaşımlar, örgütsel toplulukları belirleme konusunda muhtemelen düzenleyici, tüketici, tedarikçi ve yardımcı örgütler arasındaki bağlantıları vurgulamaya daha yatkındır ve bunlar genellikle yerel bağlamın çok ötesine uzanır (Ruef, 2000:662). Yerel bağlam ve işlevsel kriterlerin birlikte değerlendirilmesi, topluluğun taşıma kapasitesini belirlemek ve yeni formların ortaya çıkmasını anlamak için daha kapsamlı bir bakış sağlayabilir. Taşıma kapasitesi fikri, topluluk ekolojisindeki formların ortaya çıkmasına ilişkin bilgi verebilir (Ruef, 2000: 678). Örgüt formu için taşıma kapasitesi, toplumda sürdürülebilecek örgütsel popülasyonun büyüklüğüne bir sınırdır (Hannan & Freeman, 1987: 912).

Topluluk ekolojisi perspektifi, sosyal talepleri tanımlamanın bir yolu olarak popülasyon ekolojisindeki taşıma kapasitesi kavramından esinlenmiştir. Popülasyon ekolojisinde taşıma kapasitesi, bir popülasyonun belirli bir ortamda desteklenebilecek maksimum sayısını ifade etmektedir. Topluluk ekolojisi yaklaşımı için taşıma kapasitesi, belirli bir zamanda ortam tarafından desteklenebilecek (potansiyel veya gerçekleştirilmiş) kimliğe sahip maksimum örgüt sayısı (örgüt yoğunluğu) olarak tanımlanır (Ruef, 2000: 678). Freeman (1990), taşıma kapasitesinin, yeni kurulumların azaldığı ve rekabet nedeniyle başarısızlıkların giderek arttığı bir düzeyi ifade ettiğini belirtmiştir.

Yoğunluğun ilk evrelerinde örgütler arası rekabet düşük düzeydedir. Örgütler kendilerini meşrulaştırdıkça, bu örgüt formunu benimsemek isteyen diğer örgütler de popülasyon içerisinde var olmaya başlayacaklardır. Nedeni, bu evrede kaynaklar mevcut örgüt sayısına kıyasla boldur. Böylece yoğunluğun düzeyi artacaktır. Zaman içerisinde yoğunluk popülasyonun taşıyacağı maksimum sayıya ulaştığında, rekabet yüksek düzeyde olacaktır. Daha sonraki evrede yüksek rekabet düzeyi nedeniyle popülasyonda değışimler söz konusu olacaktır (Yeloğlu, 2020: 218; Önder, 2015: 92).Taşıma kapasitesi, yoğunluğa bağlı olduğu için bu konu “yoğunluk bağımlılığı” başlığı altında daha detaylı bir şekilde ele alınacaktır.

2.1. TOPLULUK DİNAMİKLERİ

Örgütsel ekoloji kuramı araştırmaları, öncelikle örgütlerin kuruluş, başarısızlık ve değişim oranlarını inceleyen demografik ve popülasyon ekolojisi analizlerine odaklanmıştır. Ancak son zamanlarda, örgüt içi dinamikler (intraorganizasyonel) ve topluluk ekolojisi üzerine yapılan çalışmalar da artmaktadır. Örgütlerin kuruluşu ve kapanması, örgütlerin çeşitliliği ve bolluğu üzerinde büyük bir etkiye sahip olması nedeniyle, örgüt ekolojisi açısından oldukça önemlidir. Örgütsel ekoloji kuramı, bireylerin belirsiz ve değişken ortamların gereksinimlerine ayak uydurmak için mevcut örgütlerin stratejilerini ve yapılarını değiştirmekte zorluk yaşadıklarını vurgular. Bu nedenle, popülasyon ekolojisi araştırmacıları için yeni ve çeşitli örgütlerin oluşum hızı ve farklı tipteki örgütlerin yok olma hızı, örgüt demografisinin dinamikleri açısından merkezi bir öneme sahiptir (Baum & Shipilov, 2010: 6).

Örgüt ekolojisi açısından popülasyon ve topluluk kavramları ile popülasyon içi topluluk dinamiklerini daha net bir biçimde ortaya koymak için yapılan tartışmalar üç alanda olmaktadır: Popülasyon yoğunluğu ve bağımlılığı, popülasyon içindeki örgütlerin özellikleri ve bu örgütlerin birbirleriyle etkileşimi.

Popülasyon yoğunluğu popülasyon içindeki örgüt sayısıdır. Yoğunluk bağımlılığı ise belirli bir alanda yeni örgütlerin kurulması ile mevcut örgütlerin başarısızlık nedeniyle alandan çıkmasının birbiriyle ilişkili olmasını ifade eder. Kurulumlar yoğunluğu artırırken başarısızlar azaltır. Burada ilişkiyi belirleyen faktör taşıma kapasitesidir. Bununla birlikte ilişkiler rekabet eden örgüt formlarını, taşıma kapasitesindeki değişkenliği (pazarın genişlemesi gibi) ve örgütsel büyüme ya da küçülmeyi dikkate almamaktadır (Freeman, 1990: 22).

Popülasyon yoğunluğuna ilişkin tartışmalardan bazıları da popülasyon içindeki homojenlik ve farklılaşmaya ilişkindir. Popülasyon içindeki homojenlik benzer form özelliklerinin benimsenmesi yoluyla gerçekleşir. Eşbiçimlilik çeşitli kurumsal baskılar (zorlayıcı, normatif ya da taklitçi) karşısında meşruiyet kazanmak amacıyla belirli form özelliklerinin benimsenmesi yoluyla olabileceği gibi, çevresel belirsizlik arttığında belirsizliği azaltarak çevreye uyum sağlamak için başarılı form özelliklerinin benimsenmesi yoluyla da olabilir (Yeloğlu, 2020: 217). Bununla birlikte, bir popülasyon yalnızca eşbiçimliliği destekleyen etkilere maruz kalmayabilir. Çevresel belirsizlik yeni form özelliklerinin geliştirilmesine yol açarak çeşitlenmeyi artırabilir. Yeni örgüt formlarının yaygınlaşması aynı kesimdeki toplulukların (popülasyonlar) sayısını

artırabilir. Astley, (1985: 224) örgütsel evrimi, popülasyonlar içinde homojenlik ve istikrar ve popülasyonlar arasındaki çeşitliliği aynı anda üreten güçlerin ortak ürünü olarak açıklar.

Bir popülasyon içindeki ve popülasyonlar arasındaki dinamikleri belirleyen faktörlerden birisi de kesim genişliği (taşıma kapasitesi) olarak bilinmektedir. Bir örgütün kesim genişliği Hannan & Freeman'a göre (1977) onun kaynak kullanımı modelindeki değişkenliği ifade eder. Buna göre daha geniş bir yelpazede çevresel kaynaklara sahip örgütler genelciler ve daha dar çevresel kaynaklara sahip örgütler de özelciler olarak sınıflandırılır. Kesim genişliğini açıklamak için Carroll (1985) kaynak bölüşümü kavramını kullanır. Kaynak bölüşümünün teorik temeli, sonlu sayıda heterojen kaynakların şekillendirdiği bir pazarda örgütlerin kalabalıklaşmasına dayanır. Teori üç bileşenden oluşur: Genelci örgütlerin evrimi, özelci örgütlerin evrimi ve çevre hakkındaki varsayımlar. Örgütler başlangıçta ürünlerini çeşitli kaynak alanlarına yönlendirerek bu pazarda uygun bir konum bulmaya çalışırlar. Özelci örgütler dar homojen hedefler seçerken, genelci örgütler heterojen alanlardan oluşan hedefler seçerler. Teori için çevresel kaynakların dağıtılma tarzı ve pazarın ölçek ekonomisi avantajına sahip olmasıdır (Carroll vd., 2002: 7). Yoğunluk bağımlılığı ve kaynak bölüşümü süreçleri, genelci ve özelci örgütlerin kuruluş oranları üzerinde farklı etkilere sahiptir (Lomi, 1995: 75).

Bu bağlamda, kesim genişliği ve popülasyon yoğunluğu, birlikte yoğunluk bağımlılığını belirler. Taşıma kapasitesi henüz boşken popülasyon yoğunluğu azdır ve yeni örgütlerin kurulumu için fırsatlar vardır. Buna karşılık taşıma kapasitesi en üst düzeye ulaştığında yoğunluk bağımlılığına göre örgütler arasında kaynaklar için rekabet başlar ve örgüt ölümleri başlar. Ölümmler yoğunluğun azalması yanında örgüt formlarının seçilimi (hangi formların kalacağı ya da ortadan kalkacağı, yeni formlarının ortaya çıkışı) açısından da inceleme konusu yapılabilir.

Örgütlerin yok olma ihtimali; örgütsel toplulukların dinamikleri (yoğunluk bağımlılığı, kesim genişliği, kaynak bölünmesi) ve örgütlerin demografik özellikleri tarafından belirlenir (Keskin vd., 2016: 310). Kuramın, topluluk içinde oluşabilecek çeşitlilik ve bunun yaşam şansları üzerindeki etkilerini açıklamaya çalışan, bahsi geçen bu özgül yaklaşımlar sırasıyla incelenecektir.

2.1.1. Yoğunluk Bağımlılığı

Yoğunluk bağımlılığına göre, örgütsel yoğunluk, herhangi bir zaman dilimi içerisinde toplulukta bulunan örgüt sayısını ifade eder (Carroll & Hannan, 1989a: 524; Hannan & Freeman, 1988: 25). Yoğunluk bağımlılığı ise, örgüt kurulma ve kapanma oranlarının örgütsel yoğunluktaki artışla birlikte değişmesini ifade eder. Kuram, örgüt topluluklarının evrimi ile ilgilidir. Bir topluluğu oluşturan örgütlerin sayısı ile o toplulukta yeni örgüt kurulma ve kapanma oranları arasındaki ilişkilere açıklık getirmeye çalışmaktadır. Örgütsel evrim konusunda yoğun bir araştırma çabası ve geniş bir yaklaşım çeşitliliği bulunmasına rağmen, uzun vadeli örgütsel evrimi araştıran ana kuram, yoğunluk bağımlılığı kuramıdır (Lazzeretti, 2006: 435).

Bir popülasyon oluştuğunda, kuruluş oranları başlangıçta yavaşça artar. Nedeni, bu evrede söz konusu örgütsel forma sahip örgütlerin kurulma oranının düşük, kurulmuş olanlarının kapanma oranının ise yüksek olmasıdır. Ancak bir süre sonra topluluk üyesi örgütlerin sayısı (yoğunluğu), hızlanarak maksimum seviyeye ulaşır. Bunun nedeni ise kurulma oranının artması, kapanma oranının ise azalmasıdır. Yoğunluk arttıkça, kuruluş oranları yavaşça düşmeye başlar ve belirli bir seviyeye ulaştığında popülasyondaki örgüt sayısı sabit kalma eğilimi gösterir. Bu durum, popülasyonun taşıma kapasitesinin var olduğunu ve bu kapasitenin belirli bir noktada sabitlendiğini gösterir (Hannan & Freeman, 1987: 917-918; Wissen, 2004: 255). Uzun dönemde ulaşılan bu nispeten istikrarlı örgütsel yoğunluğa örgütsel topluluğun taşıma kapasitesi denir. Diğer bir anlatımla, bir popülasyonun büyüme hızı, kurulma oranları ve ölüm oranlarındaki değişikliklere bağlı olarak artabilir veya azalabilir. Ancak, taşıma kapasitesi seviyesinde bir dengeye ulaşılır ve popülasyon bu seviyede sabitlenir. Bu denge noktasında, kurulma oranı ve ölüm oranı dengelenir ve popülasyonun büyüme hızı nispeten istikrarlı bir seviyede kalır.

Taşıma kapasitesi, örgütsel yoğunluğun zaman içinde ulaştığı ve istikrar gösteren en yüksek değeri ifade etmektedir. Örgütler var olan popülasyona giriş çıkış yaptıklarında iki önemli dinamik bundan etkilenir: Popülasyon yoğunluğu ve taşıma kapasitesidir. Örgütlerin, birbirini izleyen zamanlarda, farklı sayılarda popülasyona giriş yapması kurulma hızını; çıkış yapması ise kapanma hızını etkiler. Zaman ve hızları etkileyen değişkenler, meşruiyet ve rekabettir ve popülasyon dinamikleri bu değişkenlere bağlı olarak farklılık göstermektedir (Yeloğlu, 2020: 227). Diğer bir ifadeyle örgütsel evrimin

yoğunluk bağımlılığı modeli, popülasyonların zaman içinde meşrulaştırma ve rekabet gibi iki genel sosyal süreç sonucunda değiştiğini varsayar (Carroll vd. 1993: 164).

Carroll ve Hannan (1989a), örgüt kuruluşu ve ölüm oranlarındaki yoğunluk bağımlılığı modelinin, meşrulaştırma ve rekabet süreçlerinin kuruluş ve ölüm oranlarını belirlediğini ve meşrulaştırma ve rekabet süreçlerinin yoğunluğa bağlı olduğunu öne sürdüğünü göstermektedir.

Rekabet süreçleri, örgütlerin aynı kaynaklara bağımlı olduğu ve aynı alanda çalıştıkları durumlarda meydana gelir; bu nedenle rekabet süreçleri, bir popülasyon içindeki örgüt sayısına bağlıdır. Bir rakibin sisteme katılmasının yerel popülasyonun taşıma kapasitesini düşürdüğü şeklindeki rekabet kavramını belirlemenin bir yolu, rekabet eden popülasyona yeni bir üye eklenmesinin popülasyon büyüme hızını (rekabet katsayısı) nasıl etkilediğini analiz etmektir (Lazzeretti, 2006: 435).

Yoğunluk bağımlılığı kuramında meşruiyet, örgütsel formların bilişsel olarak kurumsallaşması anlamını taşımaktadır. Bir örgütsel form meşrulaştığında dışsal aktörlerin örgütsel form ile ilgili şüpheleri giderilmiş olur (Hannan & Carroll, 1992). Diğer bir ifadeyle, meşrulaştırma, yeni bir örgütsel formun veya endüstrinin toplumda tanındığı ve kabul edildiği ölçüdedir (Wissen, 2004: 255).

Yeni bir endüstri ortaya çıktığında, müşteriler ürünle tanışık değildirler, yatırımcılar isteksizdir ve serbest piyasa tanıtımını engelleyen yasal veya kurumsal kısıtlamalar olabilir. Meşruiyet, bir örgütsel formun başlangıçtaki yenilikçiliğinin otoriteler, kredi verenler, tedarikçiler ve müşteriler tarafından kolayca kabul edilmesini engellemektedir. Meşrulaştırma sayısı arttıkça, bu engeller kalkar ve örgütsel form toplumsal olarak kabul edilir hale gelir, ürün müşteriler için daha tanıdık hale gelir, bilgi artar ve yatırımcılar daha az isteksiz hale gelebilir. Başka bir deyişle, meşrulaştırma süreci tamamlanır ve bu noktadan sonra formun yaygınlığında artış meşruiyet üzerinde etkili olamaz (Wissen, 2004: 255; Carroll vd., 1993:164). Bununla birlikte, bu artışların diğer süreç olan yaygın rekabeti etkileme olasılığı oldukça yüksektir. Hannan, yaygın rekabetin örgütsel popülasyondaki başlangıçtaki artışlardan pek etkilenmediğini, ancak belirli bir eşiğe ulaşıldıktan sonra artışların rekabeti dramatik olarak yoğunlaştıracağını önermektedir (Carroll vd., 1993:164).

Belirli bir örgütsel forma sahip örgütlerin varlığının ortaya çıkması ve sonrasında örgüt sayısının artışı, ekolojik olarak ifade edilirse, örgütsel topluluğun yoğunluğu

arttıkça topluluğu oluşturan örgüt formunun meşruiyeti artar. Meşruiyetin artması ile yeni örgüt doğumlarının ihtimali yükselir, yok olma ihtimali azalır. Çünkü bilinir olan form yenileri için hazır model işlevi görür, yeni girişimciler neleri nasıl yapmaları gerektiği konusunda çok fazla düşünmek zorunda kalmazlar. Ayrıca çevrelerinden kaynak temin etmeleri ve çevredeki güçlü aktörlerin desteğini almaları da daha kolay olur. Bir forma sahip örgütlerin yoğunluğu ne kadar çoksa insanlar bu türden örgütleri o kadar çok görürler onlar hakkında o kadar çok şey duyarlar ve o kadar çok ilişki kurarlar. Dolayısıyla çevrenin doğal unsurlarıymış gibi görürler. Bu nedenle çok sayıda örgüt tarafından benimsenmiş bir forma sahip olan örgütlerin yenilerinin kurulma oranı daha yüksek var olanların kapanma oranı ise daha düşük olması beklenir (Önder, 2015: 91).

Öte yandan örgütsel formun meşruiyet kazanması çevresel şartlar ile uygunluk derecesi ile yakından ilişkilidir. Çevresel şartlarla arasında uygunluk olan örgüt formlarına sahip örgütsel toplulukların sayısı artar. Şöyle ki meşruiyeti artan örgüt formuna sahip örgütsel topluluklar seçilerek örgüt popülasyonunun artmasına neden olurlar ve döngüsel seçim sürecinin devamını sağlar. Meşruiyet arttıkça örgütlerin sayısı artar, örgütsel topluluk büyür ancak bir noktadan sonra artan yoğunlukla birlikte toplulukta bulunan örgütler arası rekabet de artar. Bu da örgütlerin yok olmasına neden olabilir. Meşruiyetin olumlu etkilerini yok edebilir. Bu süreç örgütsel doğum oranlarının maksimuma ulaşip düşüşe geçmesi ve ölüm oranlarının da yükselişe geçmesi ile sonuçlanır (Keskin vd.,2016: 310).

Bir popülasyondaki yoğunluk artışları, popülasyonun kurumsal meşruiyetini artırabilir. Kaynakları kontrol edenlerin örgütsel formu doğal kabul ettiği zaman, popülasyon üyelerinin kaynak edinme kapasitesi büyük ölçüde artmaktadır. Bununla birlikte, popülasyon büyümeye devam ettikçe, popülasyondaki üyeler arasındaki karşılıklı bağımlılığın doğası rekabetçi hale gelmektedir. Popülasyonda az sayıda örgüt olduğunda, nadir ortak kaynaklar için diğerleriyle rekabet kolayca kaçınılabılır. Ancak, potansiyel rakiplerin sayısı arttıkça, kaçınma daha zor hale gelecektir. Bu açıklamalara dayanarak, yoğunluğa bağlı doğum ve ölümler, popülasyondaki örgüt sayısının artmasıyla birlikte meşruiyetin artması ve rekabetin artması gibi faktörlerin etkisiyle şekillenmektedir. Başlangıçta yoğunluğun artması, bir popülasyonun kurumsal meşruiyetini artırırken, daha fazla artışlar rekabeti tetikleyebilir (Baum & Shipilov, 2010: 39).

Hannan & Freeman (1977), örgütlerin ölüm oranının ve kuruluş hızının yoğunlukla ilişkili olduğu bir modelleme çerçevesi geliştirmiştir. Buna göre örgütlerin ölüm oranı ve kuruluş hızı arasındaki ilişkiyi popülasyondaki örgüt sayısı ile nasıl ilişkilendirdiğini incelemişlerdir. Biyolojik ekolojiden gelen Lotka-Volterra modelinin ölüm oranının popülasyon büyüklüğüyle yaklaşık olarak doğrusal olarak arttığı varsayımı yatmaktadır. Diğer bir ifadeyle Lotka-Volterra modelinin temelinde, popülasyon büyümesi yer almaktadır. Araştırmacılar, sosyolojik mekanizmaları da popülasyon büyümesi modellerine dahil ederek, popülasyon yoğunluğunun hem meşrulaştırma hem de rekabetçi güçleri yakaladığını ifade etmiştir.

Hannan & Freeman'ın (1988) sendika çalışması ve Carroll & Swaminathan'ın (1991) bira fabrikası çalışması, yoğunluk bağımlılığı modelini test etmek için özel olarak yapılmış çalışmalardır. Yoğunluğun erken aşamasında, örgütlerin sayısal büyümesinin, örgütsel yapının kendisini meşrulaştırdığı, ölüm oranını azalttığı ve kuruluş oranını artırdığı gerçeği, bazı çalışmalar ortak sonuçların gösterilmediği sonucuna ulaşmış olsalar da, örgütsel popülasyonlardan gelen verilerle güçlü bir şekilde desteklenmektedir (Singh & Lumsden, 1990:184). Yoğunluğu etkileyen meşrulaşma ve rekabet değişkenlerini inceleyen diğer çalışmalar ise; telefon şirketleri (Barnett & Carroll, 1987), bira işletmeleri (Delacroix vd., 1989; Carrol & Wade, 1991; Carroll & Hannan, 1989b) otomobil şirketleri (Hannan vd, 1995), günlük bakım merkezleri (Baum & Oliver, 1992), bankalar (Ranger-Moore vd., 1991), gazete popülasyonları (Carroll & Hannan, 1989a; Olzak & West, 1991) olumlu olumsuz kanıtlar arasındadır.

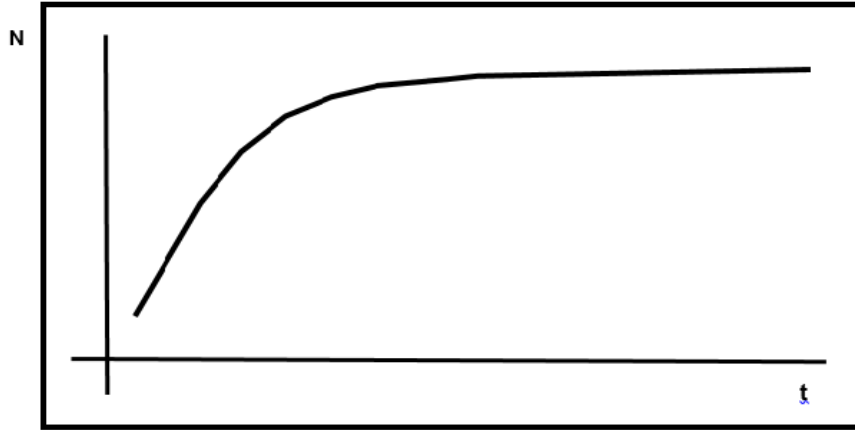
Delacroix vd. (1989) çalışması, yoğunluğa dayalı modelin en güçlü ampirik meydan okumasını sunmaktadır. Kaliforniya şarap imalathanelerinin ölüm oranlarını 1940'tan 1984'e kadar analiz ederken, yoğunluğun tutarlı etkilerini bulamayarak, şarap imalathaneleri için ölüm sürecinin yoğunluğa bağımlı olmadığı sonucuna varmışlardır. Açıklamalarında, sendikalar ve gazeteler tarafından karşılaşılan türden meşruiyet engelleriyle karşılaşmayan şarap imalathanelerinin istisnai bir durum olduğunu düşündüklerini belirtmişlerdir. Yoğunluk bağımlılığı çalışmalarına göre bulgularını değerlendirirken, Delacroix vd. (1989), modelin en azından pazar odaklı işletme örgütleri için geçerli olmadığı genel iddiasıyla sonuçlandırmışlardır.

Carroll & Hannan (1989a: 528) yoğunluk bağımlılığı kuramı çalışmalarında elde edilen sonuçlar arasındaki farklılıkların, popülasyonun tüm tarihi hakkında veri sağlanmadığından ve özellikle ilk zamanlardaki verileri içermemesinden kaynaklandığını

öne sürmektedirler. Yazarlara göre yoğunluğun en güçlü etkileri bu ilk dönemlerde beklenmektedir ve ilk dönem verilerini dahil etmemek, meşrulaşma etkisi açısından sorunludur. Benzer şekilde, sonraki evrelerin dahil edilmemesi de rekabet süreciyle ilgili olarak sorun teşkil edebilir. Hem erken dönem hem de sonraki evrelerin dışlanması, çalışmaların analizlerini tamamlamak ve sonuçları daha kapsamlı bir şekilde değerlendirmek açısından sorunlu olabilir.

Şekil 1'e göre, örgüt topluluğunun yoğunluğundaki artış belirli bir seviyeden sonra ulaşabileceği en yüksek seviyeye gelmektedir. Taşıma kapasitesi olarak da adlandırılan bu noktaya gelindiğinde örgütlerin kaynaklara ulaşmalarını sağlayan meşruiyet süreci yerini rekabet sürecine bırakmaktadır. Bunun nedeni ise taşıma kapasitesinin dolmuş olmasıdır. Bunun anlamı, örgüt topluluğunun beslendiği kaynaklar yeni kurulan örgütlerin sorunsuzca varlıklarını sürdürmesine yetmemektedir. Bu yüzden yeni doğan örgütler kaynaklara ulaşmak için örgüt topluluğundaki diğer örgütlerin faydalandığı kaynaklara gereksinim duymaktadır. Bu noktadan sonra topluluktaki doğum ve ölüm oranlarını belirleyen etmen rekabet olmaktadır. Yoğunluktaki artış örgüt doğum oranlarını azaltmakta ve ölüm oranlarını artırmaktadır ve göreceli olarak topluluktaki örgüt sayısı sabit kalmaktadır (Önder ve Üsdiken, 2015: 149).

Şekil 1. Örgüt Topluluklarında Yoğunluk Bağımlı Büyüme

Not: N: Yoğunluk (Örgüt Sayısı)

t: Zaman

Kaynak: Çetin Önder ve Behlül Üsdiken, “Örgütsel Ekoloji: Örgüt Toplulukları ve Çevresel Ayıklama”, Örgüt Kuramları içinde, A. Selami Sargut ve Şükrü Özen (drl), 3. Baskı, İmge Kitabevi, 2015: 149.

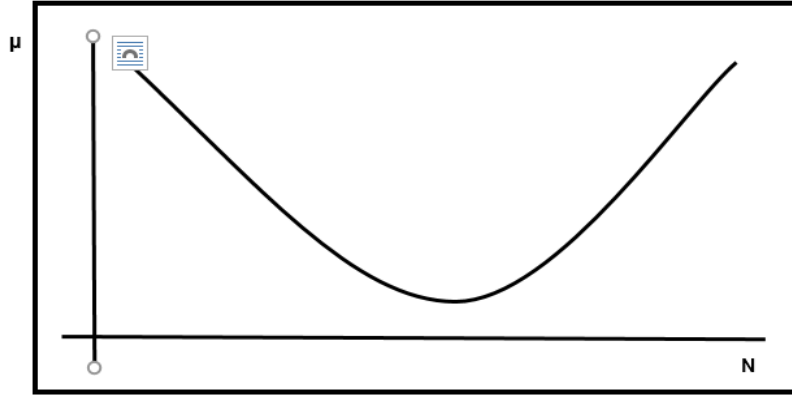
Yeni bir örgütsel yapı gelişiminin erken aşamalarında, sayısal büyüme, örgütsel yapıyı meşrulaştırarak ölüm oranını azaltırken, yoğunluk arttıkça rekabet baskıları meşrulaştırma etkilerini aşmaktadır ve ölüm oranını artırır. Bu nedenle, ölüm oranı

yoğunlukla sabit olmayan bir şekilde ilişkilidir, başlangıçta azalır ve ardından yoğunluk artmaya devam ettikçe tekrar yükselmektedir (Singh & Lumsden, 1990:178).

Hannan'ın (1986) örgütsel evrim teorisine göre, örgütsel yoğunluğun meşrulaştırıcı ve rekabetçi etkileri farklı evrelerde kendini hissettirir veya baskın duruma geçer. Örgütler sayıca az olduğunda, meşrulaştırma üzerinde daha etkilidir. Ancak popülasyonlar büyüdükçe, rekabet daha baskın hale gelmektedir. Dolayısıyla, yoğunluğun örgütsel evrim üzerindeki etkisi, popülasyonun büyüklüğüne bağlı olarak değişkenlik gösterir. Meşrulaştırma tarafından yönlendirilen evrim, rekabet tarafından yönlendirilen evrimden önemli ölçüde farklılık gösterir. Bir örgütsel form giderek daha meşru hale geldikçe, girişimciler onun geçerliliğini fark eder ve giderek benimserler. Bu formu kullanarak başarı şansları da artırabilirler. Buna karşılık, giderek daha rekabetçi bir durum, daha az girişimcinin bu formu benimsemesine neden olur ve bu formu benimseyenler bile başarı şanslarını azaltırlar. Örgütsel olarak önemli oranlar açısından, meşrulaştırma kuruluş faaliyetini hızlandırır ve ölüm oranlarını düşürür. Rekabet ise kuruluş oranlarını azaltır ve ölüm oranlarını yükseltir (Carroll vd., 1993:164-165; Carroll & Wade, 1991: 271; Carroll & Swaminathan, 1991: 156).

Daha önce de belirtildiği gibi, hem rekabet süreci hem de meşrulaştırma süreci popülasyonların canlılık oranları üzerinde doğrudan bir etkiye sahiptir; dolayısıyla doğum ve ölüm oranı ile yoğunluk arasındaki ilişkilerin ayrıntıları incelendiğinde yoğunlukla örgüt doğum oranı arasında ters-U (bakınız Şekil 2) şeklinde bir ilişki söz konusudur. Bu, yoğunluğun artmasıyla birlikte kuruluş oranının arttığı, ancak belirli bir noktada zirveye ulaştıktan sonra yoğunluğun artmasına rağmen kuruluş oranının azalmaya başladığı anlamına gelmektedir. Benzer şekilde, yoğunlukla örgüt ölüm oranı arasında ilişki U (bakınız Şekil 3) şeklindedir. Yoğunluğun belirli bir noktada zirveye ulaştığı ve daha sonra artmasıyla birlikte ölüm oranının arttığı noktanın ötesindeki yoğunluk seviyelerini ifade eder. Bu noktadan sonra, rekabet eden güçler meşrulaştırma güçlerinin üstünlüğünü ele geçirmektedir ve popülasyonun hayatta kalma oranı azalmaya başlamaktadır (Lazzeretti, 2006: 435). Ancak, yoğunlukla yaşamsal oranlar arasındaki ilişkilerde dönüm noktasının nerede olacağı önceden belirlenmemiştir (Önder ve Üsdiken, 2015: 150).

Şekil 2. Örgüt Ölüm Oranında Yoğunluk Bağımlılığı

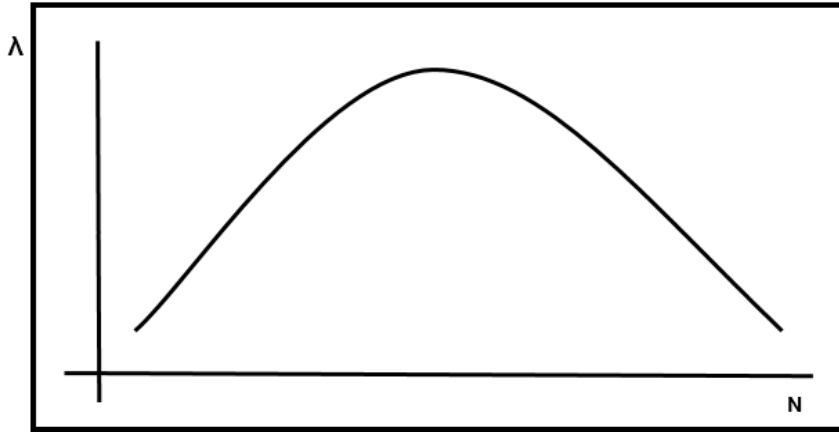
Not: μ : Ölüm oranı

N : Yoğunluk

Kaynak: Çetin Önder ve Behlül Üsdiken, “Örgütsel Ekoloji: Örgüt Toplulukları ve Çevresel Ayıklama”, Örgüt Kuramları içinde, A. Selami Sargut ve Şükrü Özen (drl), 3. Baskı, İmge Kitabevi, 2015: 151.

Yoğunluk arttıkça, mevcut örgütlerin sayısı da artar ve bu durumda yeni bir örgütün kurulması için meşrulaştırma etkisi azalır. Bunun yanında, artan örgüt sayısı rekabeti artırır. Dolayısıyla, popülasyon yoğunluğunun artması, örgütlerin kuruluş oranındaki etkisini ters U şeklinde etkiler. Daha düşük yoğunluklarda, meşrulaştırma etkisi rekabet etkisinden daha ağır basar ve yeni örgütlerin kurulma olasılığı artar. Ancak yoğunluk arttıkça, rekabet etkisi meşrulaştırma etkisinden daha ağır basar ve yeni örgütlerin kurulma olasılığı azalır (Greve, 2002: 852).

Şekil 3. Örgüt Kurulma Oranında Yoğunluk Bağımlılığı

Not: λ : Kurulma oranı

N : Yoğunluk

Kaynak: Çetin Önder ve Behlül Üsdiken, “Örgütsel Ekoloji: Örgüt Toplulukları ve Çevresel Ayıklama”, Örgüt Kuramları içinde, A. Selami Sargut ve Şükrü Özen (drl), 3. Baskı, İmge Kitabevi, 2015: 150.

Ranger-Moore, Banaszak-Holl & Hannan (1991: 36), yoğunluğa bağılı meşrulaştırma ve rekabetin ekolojik teorisine yönelik iki eleştiriye (meşrulaştırmanın örgütler için sorun oluşturmadağı ve teorisinin yalnızca harici düzenlemelerden bağımsız olarak birçok küçük ve güçsüz örgütün rekabet ettiğı durumlarda geçerli olduğı) yanıt vermektedir. Bu eleştirilere cevap olarak, teorisinin Manhattan bankaları ve Amerikan sigorta şirketleri popölasyonlarındaki kuruluş oranlarına uygulanması örnek gösterilmiştir. Bu popölasyonlar, ilk örnek işletme örgütlerinden oluşmakta ve yoğun düzenlemelere tabi tutulmaktadır. Her bir popölasyon için, yoğunluğun birinci derece etkisi pozitif ve önemli, ikinci derece etkisi ise negatif ve önemli olduğundan, yoğunluk ve kuruluş oranları arasında ters-U şeklinde bir ilişki olduğı teorisi ile uyumludur. Elde edilen sonuçlar, teorisinin daha geniş bir alanda uygulanabileceğini göstermektedir.

Hannan & Freeman'ın (1987: 910), 1836-1985 döneminde Amerika'daki ulusal işçi sendikalarının kurulma oranını analiz ettiğı çalışmalarında, rekabet süreçlerinin ve çevresel etkilerin bu oran üzerindeki etkilerini araştırmışlardır. Farklı kuruluş ekolojisi varsayımlarını içeren model tahminleri arasında en iyi uyumlu modellerin, yoğunluğun (mevcut sendika sayısı) ve son kuruluş sayısının kurulma oranı üzerinde ters-U şeklinde bir etkiye sahip olduğunu belirtmişlerdir. Kurulma oranı, yoğunluğun artmasıyla birlikte önce artmış fakat daha sonra azalmıştır.

Hannan & Freeman (1988: 25) 1836-1985 yılları arasında Amerikan ulusal işçi sendikalarının kapanma oranlarının analizi çalışmalarında, kurulma oranlarının incelendiğı ilk çalışmayla (1987), benzer konuları ele almaktadırlar. Ulusal işçi sendikalarının ölüm oranının yoğunlukla değişip değişmediğı ve yoğunluk bağımlılığının meşrulaştırma ve rekabet süreçlerinin popölasyondaki örgüt sayılarını kontrol edip etmediğı sorularına cevap aramışlardır. İlk çalışmalarına benzer bir şekilde, yoğunluk arttıkça önce ölüm oranlarının azalacağı ancak sonunda artacağı bulunmuştur.

Rekabet ve meşrulaşma tek tek örgüt topluluklarının içsel dinamiklerini açıkladığı gibi örgüt toplulukları arasında kurulma kapanma oranlarına da açıklık getirmektedir. Örgüt topluluklarının benzer formlara sahip oldukları durumlarda topluluklardan birinin yoğunluğundaki artışın diğlerinin örgüt formunu da meşrulaştırması, dolayısıyla diğeri forma sahip örgütlerin kurulma oranını da artırması beklenir. Bunun olabilmesi için önemli olan koşul, örgüt topluluklarının farklı kaynaklardan besleniyor olmasıdır. Eğer benzer formlara sahip topluluklar aynı zamanda aynı kaynaklardan besleniyorsa birinin yoğunluğundaki artış diğlerinin üzerinde hem meşrulaştırıcı hem de rekabetçi etkiler

gösterecektir. Birbirlerine zıt formlara sahip olan örgüt topluluklarının yoğunluklarındaki artışlar da bu topluluklara üye örgütlerin kurulma ve kapanma oranlarını etkileyebilir. Bir örgüt topluluğu büyüdükçe kendisinininkine rakip formları benimseyen örgütlerin hayatta kalmalarını güçleştirici hatta ortadan kaldırmaya yönelik tedbirler alır. Örneğin, onlara kaynak verilmemesini veya devletten bu örgüt formunun yasaklanmasını isteyebilir. O nedenle bunlardan birinin yoğunluğundaki artış diğerinin meşruiyetini yitirmesiyle ve buna bağlı olarak, rakip formu benimseyen örgütlerin kurulma olasılığının azalması, kapanma olasılığının artması ile sonuçlanır (Önder, 2015: 93).

Önder ve Üsdiken (2015), birbirine benzer örgütsel formlara sahip ve aynı coğrafi, siyasi, kurumsal sınırlar içindeki toplulukların herhangi birindeki yoğunluğun gelişmesi diğer topluluklardaki yoğunluğu etkileyebileceği gibi aynı şekilde benzer formlara sahip, farklı coğrafi, siyasi ve kurumsal sınırlar içinde faaliyet gösteren fakat birbiriyle etkileşim içinde olan topluluklardaki yoğunluğunda da birbirini etkileyeceğini ifade ederek, araştırmacıların bu konu hakkında iki önermede bulunduklarını belirtmişlerdir. Birincisi, farklı bir sosyal sistemde yerel örgütlerdeki yoğunluk artışlarının başka bir ülkede onlarla aynı forma sahip örgütler üzerinde meşrulaştırıcı bir etki yaratacağı, rekabetçi bir baskı yaratmayacağıdır. İkincisi ise sınır ötesi meşrulaştırıcı güçlerin etkilerini rekabetçi güçlerin etkilerinden daha önce hissettirecekleridir.

Wezel & Lomi (2003), uluslararası rekabetin endüstrilerin evrimsel dinamiklerini ulusal sınırlar içinde ve arasında nasıl şekillendirdiğini açıklığa kavuşturmak için "şirketler" ve "ülkeler" arasında bir gözlem düzeyi olarak örgütsel popülasyonları kullanmanın faydalı olacağı iddiasından hareketle Japonların ve seçilmiş Avrupalı (Belçika ve İtalya) üreticilerin topluluk benzeri ilişkilerinin küresel motosiklet endüstrisinin mevcut yapısını nasıl şekillendirdiğini analiz etmişlerdir. Ulusal rekabet avantajının, popülasyon yaşı ve yerel ve yerel-olmayan yoğunluk arasındaki etkileşimlerin kümesi ile nasıl bir ilişkisi olduğu açıklanmıştır. Bu araştırma coğrafi yoğunluğun rekabet avantajına etkisi konusunda karışık sonuçlar vermektedir. Ülkelerde gözlenen rekabet seviyelerinin farklı derecelerde mekansal etkileşimlere karşılık geldiği sonucuna varılmıştır. Japonya, erken yayılma döneminde daha geniş bir etkileşim aralığından yararlanmış gibi görünmektedir, ancak daha sonraki rekabet aşamasında yerelleştirilmiş bir etkileşim deseni yaşamıştır. Japon popülasyonu sadece İtalya ve Belçika'nın gelişiminden olumlu etkilenmektedir, Belçika ise diğer ülkelerden, özellikle

de Japonya'dan kaynaklanan önemli bir rekabet derecesine maruz kalmış gibi görünmektedir.

Greve (2002: 849), coğrafi olarak belirlenmiş alt popülasyonların nasıl büyüdüğüne ve komşu alt popülasyonlarla nasıl etkileşimde bulunduklarına dair teorisinin geliştirilmesini ve deneysel bulgulara dayalı testlerin uygulanmasını ele almaktadır. Teorinin temel bileşeni, meşrulaştırma ve rekabet etkilerinin mekansal dağılımıdır. 1894-1936 yılları arasındaki Tokyo'daki farklı bölgelere yapılan banka ve şube girişine ilişkin veriler yerel ve komşu etkileri incelemek için etkileşen bitişik alt popülasyonlar kümesi olarak analiz edilmiştir. Sonuç olarak, finans merkezleri, bankalar arasında yakın koordinasyon gerektiren bankacılık faaliyetlerini (örneğin kredi konsorsiyumları) içerdiği için bu popülasyon için, banka merkezlerinin mekansal yoğunluğunun bazı avantajları olabileceği, şubeler rekabetçi ilişkileri daha güçlü olan saf perakende örgütler olduğundan ve mekansal olarak birbirlerine yakın olduklarında daha da güçlü olacaklarından şubelerin yoğunlaşmasının herhangi bir avantajı görünmediğini ifade etmiştir (Greve, 2002: 872).

Cattani, Pennings & Wezel (2003: 670), Hollanda muhasebe endüstrisi üzerine yaptıkları araştırmalarıyla, coğrafi olarak, yakın, komşu ve daha uzak bağlamlar arasında yoğunluğa bağlı süreçlerde artan veya azalan bir değişim miktarı belirlemeye çalışmışlardır. Örgütsel popülasyonların ortaya çıkması, yükselmesi ve düşüşü için bir önkoşul olan heterojenlik derecesinin önemini, coğrafyanın artık kurulma oranlarını belirlemede önemli bir rol oynadığını, aynı şekilde, zaman heterojenliği de önemli bir kaynak olarak görüldüğünü, meşrulaştırma ve rekabetin yoğunluğu endüstrinin yaşıyla ilgili ve seçim baskıları zamanla değiştiğini, örgütsel popülasyonların süreçleri, yapıları ve işlevleri zaman ve mekan tarafından tanımlandığını, dolayısıyla, meşrulaştırma ve rekabetin mekansal ve zamansal boyutlarının ortak bir şekilde incelenmesi gerekliliğini vurgulamışlardır.

Baum & Mezias (1992), Manhattan otel endüstrisindeki yerel rekabetin örgütsel başarısızlık oranları üzerindeki sonuçlarını, 1898 ile 1990 yılları arasındaki döneme ait bilgileri kullanarak üç farklı örgütsel boyut (coğrafi konum, örgütsel büyüklük ve fiyat) açısından araştırmışlardır. Örgütsel büyüklük, coğrafi konum ve fiyat dağılımları açısından yoğun bölgelerde yer alan otellerin başarısızlık oranlarının daha yüksek olduğu bulunmuştur. Ek olarak, benzer boyuttaki otellerin birbirleriyle daha fazla rekabet ettiği

ve bu nedenle hayatta kalma şanslarının daha düşük olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Bu durum, bu otellerin başarısızlık riskinin artmasına neden olmaktadır.

Örgüt kurulma oranının azalmasında bir diğerk açıklama ise örgütlerin kuruldukları andaki yoğunlukla ilgilidir. Örgütün kurulduğu dönemdeki çevre koşulları ve yapısının, örgütün yaşama şansı üzerindeki etkisini araştıran “Yoğunluk Gecikmesi” olarak adlandırılan çalışmalar kaynaklık etmektedir (Koçel, 2018: 378). Buna göre bir çevre başarılı örgütlerle doldukça örgüt doğum oranı gitgide azalmaktadır. Oranın azalmasında iki faktör etkilidir. Birincisi, geç girenler için çevredeki kaynakların mevcudiyetinin azalmasıdır. İkincisi ise kaynaklar için mevcut örgütlerle rekabet etmenin zorluğudur.

Bazı örgütler yoğunluğun düşük ve rekabetçi baskıların az olduğu evrelerde kurulurlar. Bunlar en iyi konumlara yerleşme, değerli kaynakları temin etme, güçlenmek için daha fazla olanağa sahip olma gibi ilk giren avantajlarından faydalanmaktadırlar. İlk giren avantajları, bir örgütün yeni bir çevreye erken giren olmasından kaynaklanan faydalardır. Bazı örgütler ise yoğunluğun yüksek dolayısıyla rekabetçi baskıların daha ağır olduğu evrelerde kurulmuştur. Bu örgütler, büyümek için ihtiyaç duydukları kaynaklardan kısmen yoksun kalmış bir çevreye girerler. En değerli kaynakları temin etmede güçlük çeker daha çok diğerk örgütlerin kullanmak istemedikleri ikincil değere sahip kaynaklarla yetinmek zorunda kalırlar. Örneğin en iyi yöneticiler ve çalışanlar, yerleşik bir üne sahip ve istihdam güvencesi olanağı sunan örgütlerde çalışmayı tercih ederler. Yoğun rekabet altında kurulan örgütler içsel süreçlerinde ve çevreleriyle olan ilişkilerinde iyileştirme yapabilmek için yeterince fırsata sahip olamazlar. Dolayısıyla düşük yoğunluk evresinde kurulan örgütlerin yüksek yoğunluk evresinde kurulan örgütlere kıyasla daha düşük kapanma oranlarının olması beklenir. Bu duruma yoğunluğun kapanma oranı üzerinde gecikmiş etkisi denir (Jones, 2017: 323; Önder, 2015:92-93).

Carroll & Hannan (1989b: 411), kuruluş sırasındaki yoğunluğun örgütlerin yaşam şanslarını etkilediğini, yüksek yoğunluk dönemlerinde kurulan örgütlerin kalıcı olarak daha yüksek yaşa özgü ölüm oranlarına sahip olduğunu öne sürerek, yoğunluğun ölüm oranları üzerinde gecikmeli bir etkiye de sahip olabileceği düşüncesiyle araştırma konusunu genişletmeyi amaçlamışlardır. Yoğunluk gecikmesi konusunu iki nedenle incelemenin gerekliliğini vurgulamışlardır. İlk olarak, yoğunluğun çağdaş ve gecikmeli etkilerini ayırt etmek, yoğunluğun örgütsel popülasyonların evrimini nasıl etkilediği süreçleri açıklığa kavuşturmaya yardımcı olması durumudur. İkincisi, örgütsel

popölasyonların büyüme eğrilerinin neden yavaşça arttıktan sonra hızla arttığını ve zirveye ulaştıktan sonra neden keskin bir düşüş yaşadığını açıklamaya yardımcı olabileceğı durumudur. Kuruluş sırasındaki yoğunluğun ölüm oranları üzerinde pozitif bir etkisi varsa, popölasyon zirvesine ulaştıktan hemen sonra ve yoğunluk zirveden düştükten sonra ölüm oranları özellikle yüksek olacaktır. Bu süreç, popölasyondaki örgüt sayısının artması ve yoğunluğun artması sonucu ölüm oranlarının yükselmesi, ardından örgüt sayısının azalması ve yoğunluğun düşmesiyle ölüm oranlarının azalması gibi döngüsel bir desen oluşturur. Ancak, belirli bir denge noktasında bu döngü yavaşlar ve popölasyonun yoğunluğu bu noktada istikrarlı hale gelir.

Simons & Ingram (2004: 33) Yahudi Ziraat kooperatiflerinin iki türü üzerine yaptıkları çalışmada, politik ideolojinin kaynak gereksinimleriyle nasıl kesiştiğinin örgütler arası rekabet ve karşılıklı bağımlılık bağlamında incelemişlerdir. Yoğunluk bağımlılığının kuruluş oranındaki etkisinin ters U şeklinde olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Bu iki popölasyon, aynı ideolojiyi ve önemli kaynak temelini paylaşmalarına rağmen birbirleriyle rekabet halindedir. Benzer ideolojiye sahip olanlarla karşılıklı bağımlılık, farklı ideolojilere sahip olanlarla rekabet ve benzer ideolojiye sahip olup da aynı önem derecesine sahip kaynaklara duyulan ihtiyaç rekabete neden olmaktadır.

Hem popölasyon içerisinde bulunan örgütler hem de diğer popölasyon içerisindeki örgütlerin sahip olduğu karakteristik özellikleri ile etkileşimlerini belirlemek araştırma konuları arasında yer almaktadır (Yeloğlu, 2020: 219). Etkileşimde bulunan popölasyonların rekabet etme olasılıkları da göz önünde bulundurularak bu konular çevresel kesim yaklaşımları (kesim genişliği ve kaynak bölünmesi) bakış açılarıyla aşağıda açıklanacaktır. Çevresel kesim yaklaşımları topluluktaki örgütlerin kaynak tabanlarındaki farklar nedeniyle oluşabilecek çeşitlilik ve bunun yaşamsal faaliyetleri üzerindeki etkileri ele almaktadır.

2.1.2. Kesim Genişliği

Kesim, bir örgütün hayatta kalmak için gereksinim duyduğu kaynakları temin ettiği alandır (Hannan & Freeman, 1977: 947). Delacroix & Solt (1987) ise kesimi, örgütlerin çevresinden beslenme sağladığı ve bu beslenme yoluyla varlığını sürdürdüğü, kaynak alanı olarak tanımlamaktadır. Örgütler belirli bir kesime yerleşerek, kaynaklarını belirli bir düzen içinde kullanır ve çevrelerindeki faktörlerden yararlanarak varlıklarını sürdürürler (Delacroix & Solt, 1987:155). Freeman & Hannan (1983), kesim kavramının,

örgütsel ekolojide popülasyonların büyüme hızlarının kaynaklara ve diğer popülasyonların eylemlerine bağlı olduğunu ve kavramın kuramda merkezi bir rol oynadığını, kesim genişliğinin ise, bir popülasyonun kaynakların değişen seviyelerine toleransı, rakiplere karşı direnci ve büyümeyi engelleyen diğer faktörlere tepkisi ile ilgili olduğunu ifade etmişlerdir (Freeman & Hannan, 1983: 1118).

Kesim genişliği, örgütlerin popülasyon içerisindeki hareket alanını belirleyici özelliğe sahiptir. Örgütler tek bir faaliyet kolunda olabileceği gibi birden fazla faaliyet kolunda da bulunabilmekte, popülasyonun içinde bulunduğu çevre sürekli değişkenlik gösterdiğinde örgütlerin popülasyon içerisindeki davranışları da değişebilmektedir (Yeloğlu, 2020:220). Kesim genişliği, yapılan açıklamalardan anlaşılacağı üzere, bir örgütün kullandığı kaynakların çeşitliliği ile ilgilidir. Benzer forma sahip örgütler arasında bazıları kaynaklarını dar bir kesimden sağlarken, bazıları daha geniş bir kesimden sağlayabilir. Az kaynak sağlayan örgütlerin kesimi dar, çok kaynak sağlayanların kesimi ise geniştir (Önder, 2015: 94).

Hannan & Freeman (1977), “örgütlerin yaşamlarını sürdürebilmeleri için ilişkili oldukları çevresel kesimin koşullarında en iyi performansı sağlayacak şekilde bir kapasiteye mi yoksa değişen koşullara adapte olabilecekleri çeşitlilikle fazla bir kapasiteye mi sahip olmaları gerekir?” sorusundan hareketle, bir örgüt topluluğunda popülasyon içindeki davranışlarına göre iki çeşit örgüt bulunabileceğini ifade etmektedirler ve örgütleri “Genelciler” ve “Özelciler” olarak tanımlarlar (Hannan & Freeman, 1977: 952-954; Hannan & Freeman, 1989: 311; Freeman & Hannan, 1983: 1118; Carroll & Hannan, 1995: 215). Çeşitli koşullarda üreyebilme yeteneği olan popülasyonlar geniş kesime sahip genelciler olarak, tolerans aralığı daha sınırlı olan popülasyonlar ise özelciler olarak adlandırılmaktadır (Freeman & Hannan, 1983: 1118; Carroll, 1985:1266).

Kesim genişliği kuramı, özelcilerin ve genelcilerin yaşam şanslarını çevresel değişkenlerin nasıl etkilediğini açıklamak için oluşturulmuştur. Bununla birlikte kuram, çevredeki zamansal ve mekansal değişkenlikleri ve örgütlerin, yaşam alanlarının zaman içinde nasıl değiştiğini ve örgütlerin bu değişikliklere nasıl uyum sağladığını; örgütlerin belirli bir çevresel faktöre toleransı ve bu faktördeki değişikliklere tepkisi arasındaki ilişkiyi açıklamaya çalışmaktadır. Buna göre, örgütlerin yaşam alanlarının genişliği veya darlığı, belirli bir çevresel faktöre toleranslarına bağlı olarak değişebilir.

Kuram, mekansal ve zamansal dağılımların iki özelliğine odaklanır ve çevresel değişkenliklerin hem zamansal hem de mekansal olarak nasıl etkilendiğini inceler. İlk olarak, çevresel değişkenliğin seviyesi incelenir. Bu, bir serinin ortalaması etrafındaki varyansı ifade eder. Diğer bir ifadeyle örgütlerin yaşadığı çevrenin ne kadar değişken olduğunu ve bu değişkenliğin ne ölçüde etkili olduğunu belirlemek için zamansal değişkenlik incelenir. Bu, örgütlerin adaptasyon stratejilerini ve niş genişliğini anlamak için önemli bir ölçüttür. İkincisi, değişkenlik örüntüsünün bir karakteristiği, başka deyişle parçasıdır. Parça zamansal ya da mekânsal dağılımda çıktılarının farklı türlerinin karışma derecesini ifade eder. Örgütlerin yaşadığı çevredeki değişkenliğin nasıl dağıldığını ve bu dağılımın örgütlerin nişlerini nasıl etkilediğini açıklar (Freeman & Hannan, 1983: 1119).

Diğer bir ifadeyle örgütlerin genel ya da özsel örgüt formlarına sahip olması çevresel değişimin yapısına bağlıdır. Çevresel değişimin yapısı, değişimin süresi ve sıklığı temelinde dar kapsamlı ve geniş kapsamlı olmak üzere ikiye ayrılır. Dar kapsamlı değişim, kısa, sürekli ve sık sık değişen çevreleri, geniş kapsamlı değişim ise nadir, uzun süre etkili değişimleri ifade eder (Hannan & Freeman, 1977: 952-954; Keskin vd., 2016: 308).

Genelciler, becerilerini geniş bir kaynak çeşitliliği için rekabet etmek üzere çok sayıda kesime birden yayan örgütlerdir. Özselciler ise, becerilerini tek bir çevresel kesimde sınırlı bir kaynak çeşitliliğini izlemek üzere yoğunlaştıran örgütlerdir. (Jones, 2017: 324). Özselcilerle genelci örgütleri birbirlerinden ayıran, sahip oldukları kapasite itibarıyla kaynak kümesinin hangi kısımlarını hedefledikleridir. Özselciler, çevresel kesimlerinin dar ve farklılaşmamış kısımlarını hayatta kalmak için hedefleyebilirler. Genelci örgütler ise hayatta kalmak için daha geniş ve farklılaşmış hedeflere yönelebilirler (Hannan & Freeman, 1977: 948; Önder ve Üsdiken, 2015: 155).

Bu bağlamda, özselciler, dar bir çevre koşulunda çalışırken, kaynaklarını daha etkin bir şekilde kullanarak daha yüksek performans gösterirler. Buna karşılık, genelciler, rutin görevler için gereksinim duyulan kapasitenin üzerinde kaynaklara sahiptirler ve sadece beklenmedik durumlarda tam potansiyellerini ortaya çıkarabilirler (Sorenson vd., 2006: 917). Özselciler, belirli bir alanda derinlemesine uzmanlaşmışlardır ve sınırlı sayıda ürün veya hizmet sunarlar. Genelciler ise daha geniş bir alanda faaliyet gösterirler ve daha geniş bir ürün veya hizmet yelpazesi sunarlar. Bu nedenle, özselciler ve genelciler, genellikle katıldıkları pazarın genişliğine göre ayrılırlar. Örneğin, bir restoranın geniş bir menü sunması, en az bir aşçısı olması ve müşterilere oturma imkanı sunması durumunda,

Freeman & Hannan (1983) bu restoranı genelci olarak tanımlamışlardır öte yandan, çörek dükkanları ve öğle lokantaları gibi bir günün bir bölümünde uzmanlaşan restoranları ise özelci olarak değerlendirmişlerdir. Baum & Singh (1994), çocuk bakım endüstrisinde kesim genişliğini, hizmet verilen çocukların yaş aralığına göre tanımlamıştır. Çünkü bu aralık, araştırmacılara göre; bir örgütün istihdam etmesi gereken bakıcı türlerini ve kullandığı faaliyet ve materyal kaynaklarını belirtmektedir. Benzer şekilde, Dobrev, Kim & Hannan (2001), otomobil endüstrisine ilişkin yapmış oldukları çalışmalarında, firmanın temel teknolojilerini, müşteri gruplarını ve tasarım yeteneklerini gösteren önemli bir ölçü olduğu için, üretilen motor boyutlarının aralığına göre kesim genişliği belirlemişlerdir. Swaminathan (2001), özalcileri küçük miktarlarda üretim yapan, ancak yüksek kaliteleriyle ün kazanmış olanlar olarak tanımlamıştır. Ayrıca büyük, kitle üreticilerini ise genelciler olarak adlandırmıştır (Swaminathan, 2001: 1170).

Sorenson vd. (2006), kesim genişliğini belirlemek için ürün özelliklerinin aralığını kullanma geleneğine ek olarak, firmanın sunduğu ürünlerin dağılımını da dikkate alarak daha ayrıntılı bir değerlendirme yapmışlardır. Buna göre iki firmanın ürün özellikleri benzer olup, ancak biri bu ürünleri belirli bir şekilde gruplandırarak müşterilere daha belirgin bir ürün yelpazesi olarak sunduğunda, bu firmayı özelci olarak tanımlamışlardır. Bir firmanın ürünlerinin tamamı rakipleriyle aynı özelliklere sahip olmasa da ürün özellikleri açısından rakipleriyle benzer bir aralığı olabilir. Bu nedenle, bir firmanın kesim genişliği belirlenirken, ürünlerinin özelliklerinin yanı sıra tam dağılımı da göz önünde bulundurularak değerlendirilmesi gerektiğini belirtmişlerdir (Sorenson vd., 2006: 917).

Bir kesimdeki faaliyetlerine odaklanan özalciler, bütün kaynaklarını daha dar bir ürün yelpazesine ayırdıkları için daha üstün ürün geliştirebilirler ve genellikle bu kesimdeki genelcilerden daha üstün performans gösterirler (Hannan & Freeman, 1977: 953). Bu durum değişimin olmadığı istikrarlı çevrelerde gözlemlenir. Bunun nedeni uzmanlaşmanın onların verimlilik ve üretkenliklerini artırmasıdır. İstikrarlı çevresel koşullarda özalcilerin hayatta kalma olasılıklarının genelcilere kıyasla daha yüksek olması beklenir. Çevrede belirsizliklerin az olduğu durumlarda da özelci örgütler genelci örgütlere kıyasla üstün performans gösterirler. Çevresel değişimler büyük çaplı olmadığı için özelci örgütler uzmanlıklarını kullanarak küçük çevresel dalgalanmaları kolayca atlatabilirler. Genelciler sahip oldukları kaynakları yeterince etkin kullanmadıkları için özelci örgütlere göre dezavantajlı durumdadırlar (Önder, 2015: 94).

Genelciler ise, çevrede belirsizlik fazla olduğunda ve kaynaklar, kesimlerin (nişlerin) ortaya çıkmasına veya ortadan kaybolmasına neden olacak şekilde sürekli değişiklik gösterdiğinde, çoğu zaman özelcilerden daha iyi performans gösterirler. Bunun nedeni genelciler kaynaklarını birçok kesime dağıttıklarından eğer, bir kesim yok olursa, faaliyet gösterdikleri diğer kesimlere sahip olmayı sürdürürler ve belirsiz bir çevrede yaşamlarını sürdürmeye devam edebilirler (Jones, 2017: 324).

Bir bakıma genelcilerin faaliyet alanlarının genişliği kendilerini çevresel değişimlerden korumaya yöneliktir (Daft, 2015: 163). Dobrev vd. (2001), Otomobil endüstrisi merkezindeki yoğun rekabetin örgütsel kesim genişliği ve ölüm oranları üzerindeki etkilerini inceledikleri araştırmaları ile kesim genişliği kuramını destekleyecek şekilde bir sonuca ulaşmışlardır. Buna göre eldeki veriler, otomobil endüstrisindeki ana çevrelerdeki değişikliklerin oldukça belirsiz ve düşük sıklıkta olduğunu, otomobil üreticilerinin kesim genişliği ne kadar fazla ise, ölüm riskleri o kadar azalacağını göstermektedir (Dobrev vd., 2001: 1300).

Öte yandan, özelcinin faaliyet gösterdiği kesim yok olursa örgütsel başarısızlık ve ölüm ihtimali çok daha yüksek olacaktır. Çünkü böylesi değişimler, özelci örgütlerin sahip oldukları az sayıdaki yeteneği tümünden yararsız hale dönüştürebilirler. Yapısal durağanlık nedeniyle yeni çevresel koşullara uyumlu yetenekleri hızla edinmeleri güç olacağından yüksek çevre belirsizlikleri yaşandığında özelcilerin hayatta kalma olasılığı genelcilerin hayatta kalma olasılıklarına göre daha düşüktür (Önder, 2015:94).

Çevre bağlamının dışında her iki örgütlenme tipinin birbirine göre farklı avantajlı ve dezavantajlı yönleri bulunabilir (Yeloğlu, 2007: 39). Genelciler, özelcilere göre, daha geniş ve farklılaşmış hedeflere yöneldikleri için daha yüksek kapasitede çalışmak ve daha yüksek miktarda genel gidere katlanmak durumundadırlar. Bunun nedeni; kaynak kümesinin, belirli bir kesimine yönelik oluşturulan kapasitenin farklı bir kısmına yönelik olarak kullanılamamasıdır. Başka bir ifadeyle, bu örgütler birbirinden farklı faaliyetleri sürdürdüklerinden herhangi bir yatırıma ayıracakları kaynakları da kısıtlamış olmaktadır. Genelci örgütlerin daha geniş kaynaklara, mal ve hizmet üretiminde çeşitliliğe sahip olmanın beraberinde getirdiği bir başka dezavantaj ise daha çok sorunla (örneğin, satış sonrası servis veya danışmanlık hizmetleri gibi) karşılaşma durumunda kalmalarıdır. Kaynaklar, ülke içi ve dışı farklı coğrafik bölgelerde bulunduğu, bu kaynaklara ulaşabilmek için katlandıkları maliyetler daha yüksek olacaktır. Buna göre genelci örgütler hiçbir zaman mümkün olan en iyi performansı gösterememektedir.

Bunun aksine özenci örgütler, dar ve farklılaşmamış hedeflere yöneldikleri ve uzmanlaştıkları için fazla kapasite taşımamakta ve yaptıkları işte verimliliklerini arttırmak için daha fazla kaynak ayırabilmektedirler. Özellikle yerel anlamda, müşteriye odaklanma, alternatif mal ve hizmetleri üretebilme ve bunları sunabilmelerinden dolayı da avantaj sağlayabilmektedirler. Dolayısıyla performanslarını üst düzeye çıkarmak konusunda genenci örgütlerden daha başarılı olmaktadır. Özencilerin dar kapsamlı bir çevrede olmalarından dolayı sahip oldukları dezavantaj, diğer çevrelerde fırsatları görememe veya bu fırsatları değerlendirecek mali yapılarını kuramama tehlikesi ile daha çok karşı karşıya kalmalarıdır.

Dobrev vd. (2001: 1299) tarafından yapılan araştırmaya göre, geniş kesimi olan firmalar ölçek ekonomisi ve risk yayma açısından avantaj sağlasa da, aynı zamanda yoğun rekabete maruz kalmaktadırlar. Fransa, Almanya ve Büyük Britanya'daki otomobil üreticilerinin örgütsel dinamiklerinin analizi, rekabetçi baskının sadece pazardan çıkma tehlikesini arttırmadığını, aynı zamanda örgütsel değişimi harekete geçirdiğini göstermiştir.

Popülasyonların her biri kaynaklara ulaşabildiği ve bu kaynaklar örgütlere yarar sağladığı sürece, popülasyon içerisindeki kurulmalar devam edecektir. Kurulmaların gerçekleşmesi, yoğunluğu artıracak ve kurulma oranı buna bağlı olarak artacaktır. Popülasyonlar içerisindeki kaynaklar kümesi olan kesim genişledikçe kurulma oranı artış gösterecektir. Bu durum genenciler ve özencilerin hem bir arada hem de farklı popülasyonlarda olması durumunda da geçerliliğini koruyacaktır. Popülasyondaki örgütler kaynakları etkin kullanmak için kendi aralarında rekabet etmeye başlayacaklardır. Rekabet sonucu ise popülasyonun yoğunluğu azalacak ve yoğunluğun azalması kurulum hızını olumsuz yönde etkileyecektir (Yeloğlu, 2007: 39-40).

Carroll (1984:131), genenciler ve özencilerin popülasyon içerisinde bir arada bulunabilecekleri için birbirleri ile ilişki halinde olabileceklerini öne sürmüştür. Bu nedenle, bağımlılığa dayalı rekabetin yönü ve derecesi kaynakların paylaşımı açısından da önemli görülmektedir. Kaynak bölünmesi yaklaşımınca açıklanan bu durumun temel aldığı, rekabetin özenci ve genencilerin içinde bulundukları popülasyonun yoğunlaşma seviyesine göre değişkenlik gösterdiğiidir.

2.1.3. Kaynak Bölünmesi

Kaynak bölünmesi yaklaşımı, Carroll'ın (1985) popülasyonda genelci ve özelci örgütlerin dağılımının nasıl olduğunu sorguladığı çalışma ile geliştirilmiştir. Carroll araştırmasında “hangi koşullar altında ve neden özelci bir örgüt formu hayatta kalır” sorusunu sormaktadır. Özalciler ve genelciler birçok çevrede birlikte var olmakta; çünkü genelciler özalcilerin başarılı bir şekilde faaliyet göstermelerine izin veren şartları yaratmaktadır (Jones, 2017: 324).

Hannan & Freeman (1977) ise, kaynak bölünmesi teorisini, örgütleri niş genişlikleri açısından tanımlar. Genelci bir örgüt, yaygın bir pazar tüketici zevklerine yönelik ürünler veya hizmetler yaparak hedef kitleyi geniş tutmaktadır. Öte yandan, özelci bir örgüt, çok belirgin müşteri zevklerine yönelik dar bir ürün veya hizmet yelpazesi sunarak hedef kitlesini daraltmaktadır.

Genel olarak, bu teori pazarda iki örgütsel trendin (genelci yoğunlaşmasının ve özelci yayılmanın) aynı anda meydana gelmesini açıklamaktadır. Bunu, genelci yoğunlaşmasını tetikleyen “ölçek rekabeti” ve özelci yayılmayı tetikleyen “niş keşfi” sürecini öne sürerek yapmaktadır. Ölçek rekabeti nedeniyle, büyük genelci örgütler pazara hakim olmaya başlarlar ve pazarda ürün veya hizmet sunumunun bazı yönlerinin ölçek avantajına sahip olması anlamına gelmektedir. Diğer bir ifadeyle, büyük ölçekte üretmek, birim başına maliyeti veya zorluğu azaltmaktadır. Niş keşfi nedeniyle ise, pazarı tanımlayan kaynak alanındaki boş noktalar, yeni veya hareketli örgütler tarafından doldurulmaktadır. Bu durum ise kaynakların belirli bir noktada tükenmiş veya sınırlı olduğu anlamına gelmektedir (Boone vd., 2002: 410).

Ölçek ekonomisine dayalı olarak rekabet eden örgütler kitlesel olarak ürettikleri standart ürünler sunarlar. Bu ürünler, pazarın en büyük kısmına, pazarın merkezine, yanıt vermektedir. Ancak bu tür ürünler bazı tüketicilerin isteklerini karşılamaz. Bazı tüketiciler, onlara cazip gelen özelliklere sahip, daha pahalı ürünler talep edebilirler. Bu tüketiciler pazarın merkezi etrafındaki küçük ve dağınık kesimleri oluştururlar. Diğer bir anlatımla, ölçek ekonomisine dayalı rekabetin olduğu topluluklarda yoğunlaşma, az sayıda büyük örgütün topluluğa hakim olması şeklinde sonuçlanırken küçük ve farklılaşmış ürünler üreten firmaların kurulması için de fırsatlar yaratabilir (Önder, 2015: 95). Olgunlaşmış topluluklarda gözlenen bu durum, rekabet nedeniyle ölen genelci örgütlerin farklılaşmış kaynak tabanlarının tamamının ayakta kalan genalcilerle birlikte özelci örgütler için de serbest kalmasıyla ilgilidir.

Bu bağlamda, ölçek rekabeti, genelci örgütlerin büyüyerek pazarda üstünlük kurmasını tetiklerken, niş keşfi ise özelci örgütlerin yeni pazarlara yayılmasını tetiklemektedir. Bu süreçler, örgütlerin kaynakları kullanma biçimlerine ve pazardaki kaynakların dağılımına bağlı olarak ortaya çıkmaktadır. Böylece, büyük ölçekli örgütler ölçek avantajlarından yararlanarak pazarda üstünlük kurarken, niş pazarlara odaklanan küçük ölçekli örgütler de varlıklarını sürdürebilmektedir. Bu durumda, kaynaklar sınırlı olduğu için rekabet artarak, örgütler arasındaki mücadele daha yoğun hale gelebilir. Bu nedenle, örgütlerin stratejik kararlarını ve pazarlama faaliyetlerini etkileyerek belirli sonuçları ortaya çıkarabilir. Ayrıca piyasadaki kaynaklar belirli bir noktada tükenmiş veya sınırlı olduğu için, piyasa koşullarının zorluğu ve örgütlerin karşılaştığı rekabet baskısı vurgulanmaktadır.

Endüstriyel sistemlerde kaynak bölümlendirme teorisi Carroll (1985), endüstrilerdeki firmaların kaynak kullanımı stratejileri arasındaki farklılıkları ortaya koyar. Bu farklılıklar, geniş bir kaynak yelpazesine bağımlı olan genelcilere ve dar bir kaynak yelpazesine bağımlı olan özelcilere ayrılır. Bu teori, artan pazar yoğunluğu ve olgun endüstrilerde birçok küçük, özelci oyuncunun ortaya çıkması gibi iki yaygın olguyu birleştirir. Yoğunlaşmamış endüstrilerde genelciler kaynak alanının büyük bir kısmını kaplar ve çevresel kaynak alanlarını işgal etme eğilimindedirler. Ancak yoğunlaşmış endüstrilerde genelciler endüstrinin çekirdeğinde toplanma eğilimindedirler, çevresel kaynak alanlarını işgal etme eğiliminde değildirler. Bu nedenle, genelcilerin sayısı fazla olduğunda ve endüstri yoğunluğu düşük olduğunda, fazla kaynaklar, hatta çevredeki kaynaklar bile, özelciler için kullanılamaz hale gelebilir. Ancak genelcilerin sayısı azaldığında ve endüstri yoğunluğu yüksek olduğunda, çevresel kaynaklar özelciler tarafından kullanılabilir hale gelmektedir (Haveman & Nonnemaker, 2000: 263).

Kaynak bölünmesi kuramı, iki bileşen içerir. İlk bileşen, genelcilerin davranışıyla (genelcilerin çok sayıda tüketici ve kaynak alanları için rekabet etmeleri) ilgilidir. İkinci bileşen ise ilk bileşenin, yapısal sonucunun (genelcilerin sayısının artmasının veya yoğunlaşmasının) özelcilerin yaşam şansları üzerindeki etkileriyle ilgilidir. Kuramın ikinci bileşeni, en fazla pratik uygulamaya sahiptir. Çeşitli popülasyonlar üzerinde yapılan çalışmalar, genelci yoğunluğunun artmasıyla özelci örgütlerin kuruluş oranlarının arttığını ve/veya ölüm oranlarının azaldığını göstermektedir (Boone vd., 2002: 409).

İncelenen örgüt formları arasında gazete yayıncılığı (Carroll 1985; Dobrev, 2000), erken telefon şirketleri (Barnett & Carroll, 1987), şarap yapımı (Swaminathan, 1995),

mikroişlemci imalatı (Wade, 1996), bira üretimi (Carroll & Swaminathan, 1992; 2000), film yapımı (Mezias & Mezias, 2000), otomobil imalatı (Dobrev vd., 2001) gibi endüstriler yer almaktadır. Ayrıca, yatırım bankacılığı (Park & Podolny, 2000), finansal denetim (Boone vd., 2000) gibi hizmetler de incelenmiştir.

Kaynak bölünmesi, örgüt topluluğunda yoğunlaşma nedeniyle çok büyük firmaların ölçek ekonomisinden yararlanmalarına elverişli olmadığı için ilgi duymadığı ve bu nedenle özelci örgütlerin, genelcilerin rekabetçi baskısını hissetmeden kullanabileceği kaynakların bollaşması anlamındadır (Önder ve Üsdiken, 2015: 160).

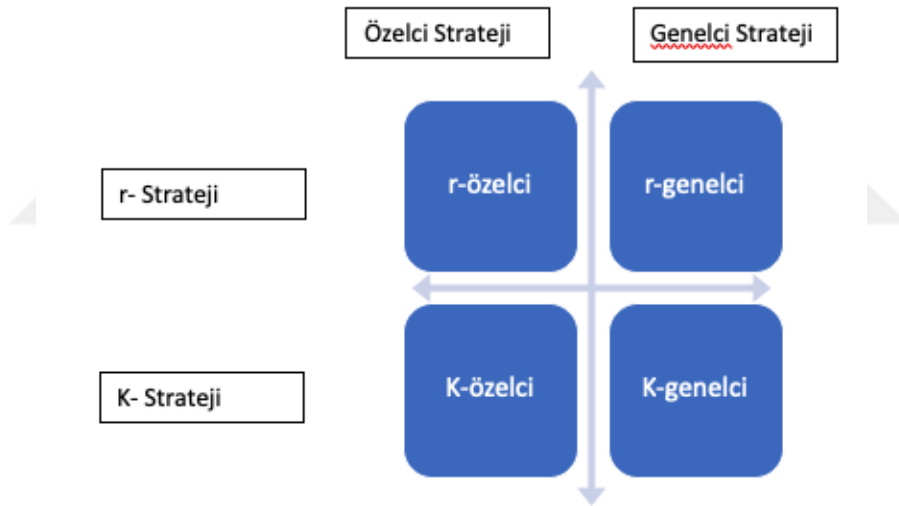
Yaklaşımına göre, rekabet ortamında, büyük genelci örgütler genellikle küçük genelci örgütleri pazardan çıkararak rekabeti güçlendirirler. Ancak, büyük örgütler genellikle riskli bir tüm alana girmek yerine daha stratejik bir yaklaşım benimseyerek, kaynak tabanlarıyla örtüşen kısımları ele geçirme eğilimindedir. Böylece, rekabet sonucu hayatta kalmayı başaran genelcilerin büyüklüğü ve hedef genişliği artar, ancak tüm genelciler tarafından kapsanan birleşmiş kaynak alanı azalır. Bu gelişme ile pazarın sınırındaki küçük kaynak alanları özelci örgütlere açılarak, onların yaşam şansını artırır (Carroll, 1985: 1272). Buna da yoğunlaşmayla gelişen kaynak bölünmesi denir (Önder, 2015:95). Yoğunlaşma, kaynak bölünmesi nedeniyle özelci örgütlerin kurulmasını kolaylaştırırken büyüklerin hayatta kalmalarını güçleştirir. Yoğunlaşmanın bu olumsuz etkisi genelci örgütlerin küçük olanları üzerindedir. Yoğunlaşmayla özelci örgüt kurulma oranı arasında pozitif bir ilişki beklenir. Başka bir deyişle, ne kadar çok yoğunlaşma olursa özelci örgüt kurulma oranı da o kadar yüksek olur (Önder ve Üsdiken, 2015: 160). Boone, Carroll & Witteloostuijn (2002: 408), Hollandalı gazete örgütleri üzerine yaptıkları bir çalışmada, ilişkili çevresel kaynakların homojenliği ve yoğunluğunun artmasıyla ölçek temelli rekabet eden büyük genelci gazete örgütlerinin yoğunluğunun arttığını bulmuşlardır. Başka bir deyişle, pazar merkezinin varlığı, genelciler arasındaki ölçek rekabetini arttırmaktadır ve genelci yoğunlaşmasını kolaylaştırmaktadır, bu durum özelci örgütlerin performansını arttırmaktadır.

Başlangıçtaki rekabet durumunda ölen küçük genelci örgütlerin kaynakları, özelci örgütlere geçebilir. Bu durumda, pazarda birkaç büyük genelci örgüt ve çok sayıda özelci örgüt yer alır ve farklı kaynak tabanlarında faaliyet gösterirler. Bu nedenle, genelci ve özelci örgütler arasındaki ilişki, rekabet yerine daha çok ortak yaşam ilişkisine dönüşebilir (Carroll, 1985: 1272). Bu ilişki, her bir örgütün kendi uzmanlık alanında faaliyet göstererek birbirini tamamlamasını ve karşılıklı fayda sağlamasını içermektedir.

Kaynak bölünmesi koşulları altında, genelci örgütler arasındaki yoğunlaşma, özselci örgütlerin performansını ve kaynak tabanındaki pozisyonlarını, genelcilerin ise ortalama kaynak tabanındaki pozisyonları arasındaki mesafeyi arttırır. Ancak azalan rekabet baskısı ile özselci örgütlerin performansı artar. Sonuç olarak, genelci ve özselci örgütler arasında birbirlerine bağımlı bir yaşam ilişkisi vardır.

Ekoloji kuramcıları, örgütlerin kaynaklara ulaşmak için kullanabileceği ve çevrede yaşamlarını sürdürme şanslarını güçlendirebilecek iki strateji grubu belirlemiştir. Bunlar, r-stratejisi ile K-stratejisi ve özselci strateji ile genelci stratejidir (Aldrich, 1990: 13). Bu iki grup strateji, örgütlerin takip edebileceği dört stratejiyi oluşturur (Jones, 2017: 323-325). Kaynak çevresindeki rekabet stratejileriyle doğal seçim süreci (Aldrich, 1990:13-14; Jones, 2017: 323-325) aşağıda “Şekil 2” yardımı ile aktarılacaktır. Özselci ve genelci konular yukarıda bahsedildiği için tekrar bir açıklama yapılmayacaktır.

Şekil 4. Kaynak Çevresindeki Rekabet Stratejileri

Kaynak: Jones, G.R. (2017). “Örgütsel Dönüşümler: Doğum, Büyüme, Gerileme ve Ölüm” Örgüt Kuramı, Örgüt Tasarımı ve Örgütsel Değişim, (Çev.), Altın Gülova, A., Oral Ataç, L., Dirik, D. (Ed.), Gazi Kitabevi, Ankara

Bir çevrede bir kesim geliştikçe ve yeni kaynaklar ulaşılabilir hale geldikçe, yeni örgütler genellikle belirli tüketici gruplarının ihtiyaçlarına odaklanarak hızlı bir şekilde hareket eden r-özselci tipte örgütler olma eğilimindedir. R-stratejisini izleyen örgütler, yeni bir çevrede ilk kurulan işletmelerdir. Diğer bir ifadeyle pazara ilk girenlerdir. Çevredeki kaynaklara ilk sahip olması nedeniyle, bu örgütler genellikle hızlı bir biçimde büyüyebilir, yaşamlarını sürdürme ve gelişme şanslarını artıran yetenek ve süreçleri geliştirerek genellikle genelci olurlar, yeni kesimlerde rekabet ederler. K-stratejisini izleyen örgütler ise geç kurulan pazara geç giren örgütlerdir. Bu örgütler genellikle diğer

evrelerde kurulurlar ve çevredeki belirsizlik azalıncaya ve rekabet etmenin doğru yolu görününceye kadar yeni çevreye giriş için beklerler. K-genelci stratejisini takip edenler pazara girer ve en güçsüz r-özelci örgütleri tehdit eder. Sonunda en güçlü r-özelci, r-genelci ve K-genelciler çok sayıda pazar bölümüne hizmet sunarak, maliyet liderliği ve farklılaştırma stratejisini takip ederek çevreye hakim olurlar. K-genelci stratejisini seçmiş olan büyük şirketler, pazara girmek isteyen yeni işletmeler için kesimler yaratır ve böylece bu yeni pazar bölümlerinden yararlanmak için K-zelci stratejisini benimseyen şirketler kurulur.

Bu bağlamda genelciler ve özelciler bir çevrede birlikte var olabilirler çünkü farklı kaynak grupları için rekabet ederler. Doğal seçilim rekabetçi bir süreçtir. Yeni rgtler, eğer çevrelerine uyum sağlamaya ve çevrelerinden yararlanmaya izin verecek yetenekler geliştirebilirse, yaşamlarını sürdürürler. Bu yetenekler örgütün yeni kesimlerden faydalanmasına veya var olan kesimlere daha etkin bir biçimde hizmet etmesi için yeni yöntemler bulmasına olanak tanır.

Ekoloji kuramcıları, bazı örgütler yok olurken bazılarının varlıklarını sürdürmeleri ve büyümelerinin altında yatan sebepleri inceledikleri araştırmalarda, örgütlerin yok olma ihtimallerini topluluk dinamiklerinin yanı sıra örgütlerin demografik özellikleri ile açıklarlar (Keskin vd., 2016: 311). Örgütlerin demografik özellikleri olarak kabul edilen yaş ve büyüklük değişkenlerin örgütlerin yaşam şansları açısından etkileri aşağıda sırasıyla sunulmaktadır.

2.1.4. Farklı Türler Arası Etkileşim

Örgütsel topluluk ekolojisinin evrimi, örgütlerin kapalı bir sistem olarak evrimleşmediği, aksine toplulukların sürekli değişen ortamlarda evrimleştiği temeline dayanmaktadır (Monge vd. 2008: 450). Bu teorik bakış açısına göre, örgütlerin popülasyonları kapalı sistemler olarak evrimleşmez; bunun yerine, popülasyon toplulukları, sürekli değişen ortamlarda evrimleşir ve bu ortamlara tepki verirken aktif bir şekilde değişmektedirler.

Topluluk ekolojisi perspektifi, türler arasındaki değişimin sadece rekabetçi seçimle değil, aynı zamanda tek taraflı ortaklık ve ortak yaşam gibi yapıcı etkileşimlerle de gerçekleştiğini vurgulamaktadır. Bu yapıcı etkileşimler, varlıklar arasındaki değişimi aydınlatır ve zamanla rekabetçi ve işbirlikçi ilişkilere olanak tanımaktadır (Bryant & Monge, 2008: 165). Örgütler, kendi poplasyonlarındaki diğer üyelerle ve topluluğu

oluşturan diğer popülasyon üyeleriyle en azından bazılarıyla ağ ilişkileri kurmayı tercih edebilir. Diğer popülasyon üyeleriyle olan bağlantılar karşılıklı faydalı olma eğilimindedir, ancak aynı temel kaynağa dayandıklarında rekabetçi ilişkiler de ortaya çıkabilir (Monge vd. 2008: 453). Bu durumda önemli olan etkileşimin yönü ve niteliğidir. Ayrıca, popülasyon içindeki örgütlerin özgün özellikleri, kaynaklara erişilebilirlik, homojen ve heterojen gruplaşmalar, çevresel değişkenlikler de bağımlılık düzeyini etkileyen değişkenlerdendir (Yeloğlu, 2020: 223-224).

Hawley'e (1950) göre, topluluk içindeki popülasyonların davranışı, tek taraflı ortaklık ve ortak yaşam olmak üzere iki sürece dayanmaktadır. Ortak yaşam, "fonksiyonel farklılıklara dayalı karşılıklı bağımlılık" anlamına gelmektedir. Başka bir anlatımla, farklı türlerin popülasyonları, birbirlerini desteklemektedir. Tek taraflı ortaklık ise "ortak çıkarlardan veya benzer görevlerden kaynaklanan karşılıklı bağımlılık" anlamına gelmektedir. Bu ilişkiler tamamen işbirlikçi olmaktan tamamen rekabetçi olmaya kadar değişebilir (Astley, 1985: 235).

Örgütler arasındaki ilişki, ekolojik kavrama göre, karşılıklı bağımlılığı yansıtmaktadır. Bu bağlamda, örgütler birbirlerini olumsuz etkilediğinde rekabetçi bir ilişki içindedir. Ancak örgütler, birbirlerinin sürdürülebilirliğini artırdıklarında karşılıklı yararlı bir ilişki geliştirmektedirler. Bu durum, bireysel örgütler arasında, örgüt popülasyonları arasında ve örgüt toplulukları arasında çeşitli düzeylerde gözlemlenebilir. Diğer bir ifadeyle örgütler birbirleriyle olan etkileşimlerinde rekabet veya işbirliği gibi farklı sonuçlar yaratabilirler. Negatif yöndeki bir etkilenme rekabete neden olabilir. Örneğin bir örgütün başarısı diğer örgütlerin başarısını olumsuz yönde etkileyebilir ve bu durum rekabete neden olabilir. Ancak örgütler aynı zamanda işbirliği yaparak birbirlerine fayda sağlayabilirler ve birbirlerinin devamlılığını artırabilirler. Eğer örgütler birbirlerinin tamamlayıcısı ise, başka bir deyişle birbirlerinin eksiklerini gideren faaliyetleri gerçekleştiriyorlarsa, ortak yaşam özelliği gösterirler. Örgütler birbirlerinden farklı faaliyetleri gerçekleştiriyorlarsa, karşılıklı yaşama özelliği gösterirler. Bu durumda, örgütler birbirlerine fayda sağlayabilir ve birlikte daha güçlü hale gelebilirler. Burada pozitif yönde bir etkilenme söz konusudur (Barnett & Carroll, 1987: 400-402).

Popülasyonlar da birbirleri ile etkileşim içerisinde olduğunda, popülasyonlar arası bağımlılık düzeyi yüksekse kendi aralarındaki rekabetin derecesi düşük olacaktır. Eğer rekabet düzeyi yüksekse popülasyonlar arası bağımlılık derecesi düşecektir. Bu zıt yönlü ilişki, etkileşim içerisinde bulunan popülasyonların özellikleri ve örgütsel özellikler

bağlamında bağımlılığın ve dolayısıyla rekabetin derecesinin açıklanması yönünden de öneme sahiptir (Yeloğlu, 2007: 27).

Aldrich (1990: 15), Brittain & Wholey'nin (1988) orijinal sınıflandırmasından yola çıkarak, bir topluluk içindeki popülasyonlar arasında mümkün olan yedi farklı ilişki türünü tanımlamıştır. Bu ilişkilerden biri ortak yaşam iken altısı tek taraflı ortaklıktır. Bu ilişkiler, her bir popülasyon çifti için ilişkilerin faydalı (+), nötr (0) veya zararlı (-) olup olmadığına göre sınıflandırılmıştır. Örneğin, (+,+) ilişkisi, bu ilişkinin her iki popülasyona da faydalı olduğunu, (-,0) ilişkisi ise bu ilişkinin ilk popülasyon için zararlı, ikinci popülasyon için ise nötr olduğunu ifade etmektedir (Bryant ve Monge, 2008: 165; Rao, 2002:545; Hunt, 2017: 9). Bu bilgilere dayanarak, tam karşılıklı fayda sağlayan ilişkide her iki popülasyon da birbirinden fayda sağlamaktadır ve birlikte büyüme göstermektedir. Tam rekabet durumunda ise her iki popülasyon da birbirine zarar vermektedir ve rekabet etmektedir. Diğer ilişki türleri ise, bu iki uç nokta arasında değişen derecelerde karşılıklı fayda veya zarar durumlarını içermektedir diyebiliriz.

Bu sınıflandırmada altı tane ortakçı ilişki, tam karşılıklı fayda sağlayan etkileşim (+, +) ile tam rekabet (-, -) arasında değişiklik gösterir. Sınıflandırma ve ifadeleri ise şöyledir:

"Ortak yaşam" (symbiotic) (+, +), farklı kaynak alanlarında faaliyet gösteren veya farklı fonksiyonlar sağlayan iki popülasyon arasında gerçekleşen bir ilişki türüdür. Bu tür bir ilişkide, her bir popülasyonun büyümesinin diğer popülasyonun büyümesine yardımcı olduğu durumda birbirlerinden fayda sağlamaktadır. Her iki popülasyon da birbirinden fayda sağlamaktadır. Bu tür bir ilişki, karşılıklı olarak faydalı olma durumunu ifade etmektedir. "Tam karşılıklı fayda sağlayan ilişki" (full mutualism) (+, +), ortak yaşam gibi, birbirlerine karşılıklı fayda sağlayan ilişkileri tanımlamaktadır; ancak bu ilişki, aynı kaynak alanında faaliyet gösteren veya topluluk içinde benzer fonksiyonlar sağlayan popülasyonlar arasında gerçekleşmektedir. Bu kaynak alanında veya fonksiyonda uyum, ortakçı ilişkinin temel özelliğidir ve tekil ortak yaşam ilişkiyi altı ortakçı ilişkiden ayırmaktadır. Diğer bir ifadeyle, ortak yaşam ilişkide örgütler farklı kaynak alanlarında veya fonksiyonlarda faaliyet gösterirken, ortakçı ilişkide örgütler aynı kaynak alanında veya benzer fonksiyonları sağlayarak birbirlerinden fayda sağlamaktadırlar. "Kısmi karşılıklı yarar sağlayan ilişki" (Partial mutualism) (+,0), bir popülasyonun varlığının diğer bir popülasyona fayda sağladığı ancak bu faydanın asimetric olduğu ve ilk popülasyonun ikincisinin varlığından herhangi bir fayda veya zarar elde etmediği bir tek

tarafli ortakli iliskiye tanımlamaktadır. “İlgisizlik” (Neutral) (0,0) iliskileri, topluluk içindeki iki popülasyonun birbirleri üzerinde herhangi bir etkisi olmadığı durumlarda meydana gelmektedir. “Yırtıcı rekabet” (Predatory competition) (+,-) iliskileri, bir popülasyonun diğ er bir popülasyonun zararına neden olarak bundan fayda sağ ladiğı durumlari ifade eder. “Kısmi rekabet” (Partial competition) (-,0)" kısmi karş ılıklı yararın tersine bir durumdur. Ş u halde bir popülasyonun varlığı diğ er popülasyonu olumsuz etkiler, ancak diğ er popülasyonun ilk popülasyon üzerinde herhangi bir etkisi olmamaktadır. Son olarak, “tam rekabet” (full competition) (-,-) her iki popülasyonun büyümesinin diğ erine zarar verdiğı bir iliskiye tanımlamaktadır.

Bu açıklamalara dayanarak, örgütler arasındaki karş ılıklı bağımlılık popülasyonun yoğunluğ una ve örgütlerin karakteristik özelliklerine bağılıdır. Örneğ in bir popülasyonun yoğunluğ u arttıkça örgütler arasındaki rekabette artabilir ç ünkü kaynaklar daha çok sayıda örgüt tarafından paylaşılır. Diğ er yandan popülasyon içindeki örgütlerinin karş ılıklı bağımlılığ ını etkileyen önemli bir faktör de etkileş imdir. Bir popülasyondaki örgütler arasındaki etkileş im benzeşmeye yol açtığı gibi, benzeş im de aralarındaki etkileş imlerin daha olumlu olmasına yol açabilir. Popülasyonların sahip olduğı kaynaklar da etkileşimleri belirleyen önemli bir faktördür. Örneğ in, bir popülasyonun sahip olduğı kaynaklar sınırlıysa, örgütler arasındaki rekabet artabilir. Ancak, bir popülasyonun sahip olduğı kaynaklar çeşitliyse, örgütler arasındaki işbirliğı artabilir ve ortak faydalar elde edilebilir.

Modis (1999; 2013) bu duruma, genel olarak bir türün etkisinin, diğ er türün popülasyonunu arttırmak veya azaltmak şeklinde olduğı ve iki tür arasında altı tip etkileş im oluşt uğı yönünde bir açıklık getirmiştir. Buna göre, eğer her iki popülasyon birbirinin popülasyonunu azaltıyorsa etkileş im her iki topluluk için de olumsuzdur. Her iki tür de aynı kaynağı kullandığı için bu durumdaki ekolojik etkileş im “saf rekabet (Pure competition)” olarak adlandırılır. Eğer bir tür diğ er türü azaltıyorsa, bu tip etkileş im “av-avcı etkileşimi (Predator-prey)” olarak adlandırılır. Eğer her iki popülasyon birbirinin popülasyonunu arttırıyorsa bu durumdaki ekolojik etkileş im “mutualizm (karş ılıklı yaşama)” olarak nitelendirilir. Eğer tek tarafli yarar varsa ve kısa vadede bir tarafın yararı diğ er topluluğ u olumsuz etkilemiyorsa bu tip etkileş im “kommensalizm (tek tarafli ortaklık)” olarak adlandırılır. Eğer türlerden biri zarar görüp diğ er tür bu durumdan hiç etkilenmiyorsa, bu tip etkileş im “amensalizm (kısmi rekabet)” iken türler arasında herhangi bir etkileş im yoksa, bu tip etkileş im de “nötralizm (ilgisizlik)” olarak

adlandırılır. Bu çalışmada türler arasındaki ilişki biçimini belirlerken Modis'in (1999; 2013) sınıflandırmasından yararlanılmıştır.

Tablo 1. İki Rakibin Birbirlerinin Büyüme Hızını Etkileyebileceği Altı Yol/ İki Türün Popülasyon Etkileşimi.

Etkileşim Modu	Açıklama	İlişki Türü
Saf rekabet	Türler aynı kaynaklar için rekabet eder. Her iki tür de birbirinin varlığından zarar görür.	Olumsuz-olumsuz ilişki
Av-avcı	Taraflardan biri diğerini yok ettiği ya da diğerine yem olduğu durumda ortaya çıkar.	Olumlu-olumsuz ilişki
Mutualizm	Türler birbirinden yararlanır. Simbiyoz veya bir kazan-kazan durumu durumunda ortaya çıkar.	Olumlu-olumlu ilişki
Kommensalizm	Bir türün diğerinin varlığından yarar sağladığı, diğerinin bu ortaklıktan etkilenmediği parazitik bir ilişki türünde ortaya çıkar.	Olumlu-nötr ilişki
Amensalizm	Bir tür zarar görürken, diğeri olanlardan etkilenmiyorken ortaya çıkar.	Olumsuz-nötr ilişki
Nötralizm	Türler arasında herhangi bir etkileşim olmadığında ortaya çıkar.	Nötr-nötr ilişki

Kaynak: Modis, 2013:136

Örgütler arasındaki rekabet, doğrudan veya yayılmış olabilir. Doğrudan rekabet, bir örgütün diğerini belirgin bir şekilde rakip olarak tanımlayabildiği durumlarda ortaya çıkmaktadır. Bu durumda, iki örgüt arasında doğrudan bir rekabet ilişkisi bulunmaktadır. Doğrudan rekabet, genellikle aynı kaynakları hedefleyen örgütler arasında "kazan-kaybet durumu" söz konusudur. Bu durumda, rekabet eden örgütler arasında bir kaynak paylaşımı yarışı vardır ve her iki örgütte bu kaynağa erişmeye çalışırken birbirinin rakibi konumundadır. Buna karşılık, yayılmış rekabet, birçok örgüt arasında, rekabet söz konusudur ve bu örgütler genellikle birbirlerini tanımamaktadır veya birbirlerinin rakibi olduklarının farkında değildir. Bu durumda, örgütler arasındaki rekabet genellikle anonimdir, rakipler birbirlerini belirgin bir şekilde tanımlamazlar veya bilmezler. Bu durum, genellikle sınırlı ortak kaynakların paylaşımıyla ilgilidir ve örgütlerin bu sınırlı kaynaklara erişmek için rekabet ettiği bir durumu ifade etmektedir (Barnett & Carroll, 1987: 401).

Rekabet gibi, karşılıklı yaşama da doğrudan veya yaygın olabilir. Doğrudan karşılıklı yaşama, örneğin, birbirini tamamlayıcı yeteneklere sahip örgütlerin birlikte çalışmasıyla ortaya çıkmaktadır ve her iki tarafın da faydasına olur. Daha az tartışılan

ancak var olan bir diğ er t ur de yaygın karşılıklı yaşamadır;  rneğ in, benzer özelliklere sahip örgütlerin birbirlerinin kurumsal meşruiyetini artırdığı durumlarda yaygın karşılıklı yaşama meydana gelmektedir (Hannan & Freeman, 1987).

Bağımlılık t urleri çeşitli yazarlarca (Baum & Oliver, 1991; Ranger-Moore vd., 1991; Carroll & Swaminathan, 1992; Barnett, 1990) incelenmiş, etkileşimlerin t ur n n belirlenmesini açıklayacak birçok matematiksel model benimsenmiş ve geçerlilikleri sınanarak farklı sonuçlar elde edilmiştir.

 rneğ in, Baum & Oliver (1991) Toronto'daki gündüz bakım merkezleri ve hemşirelik okullarının 1971-1987 yılları arasındaki varlıklarını incelemiştir. Çalışmanın bulguları, tam rekabete (-,-) dayalı olarak sonuçlanmıştır. Buna göre, Toronto'daki kreşlerin sayısındaki artış, Toronto'daki anaokullarının başarısızlığını teşvik etmiş ve aynı şekilde anaokullarındaki artış da kreşlerin başarısızlığını teşvik etmiştir.

Ranger, Moore vd. (1991) Manhattan bankaları ve Amerikan sigorta şirketleri pop lasyonlarının kuruluş oranlarını incelemişlerdir.  alışmaları, Manhattan'daki ticaret ve yatırım bankalarının yoğunluklarının birbirlerinin kuruluş oranlarını etkilemediğini, nötr (0,0) ilişkiyi ortaya koymuştur. 1760-1937 yılları arasında hayat sigortası şirketleri incelemelerinde ise yatırım ortaklığı fonu ve tahvil odaklı hayat sigortası şirketleri arasında tek yönlü olumlu (+,0) etkiler gözlemlemişlerdir. Buna göre, tahvil odaklı hayat sigortası şirketlerinin yoğunluğundaki artış, yatırım ortaklığı fonu yöneten sigorta şirketlerinin kuruluşunu teşvik ederken, yatırım ortaklığı fonu yöneten sigorta şirketlerinin yoğunluğundaki artış, tahvil şirketlerinin kuruluşunu etkilememektedir. Benzer şekilde, Carroll & Swaminathan (1992), ABD'deki birahanelerin sayısındaki artış mikro bira fabrikalarının kuruluşunu teşvik etmiş, ancak mikro bira fabrikalarının sayısı birahanelerin kuruluşunu etkilememiştir. Bu etki tek yönlü olumlu (+,0) etkilerdir.

Wholey vd. (1992), sağlık bakım yönetimi örgütlerinin (HMO'ların) başarısızlık oranları ile örgüt büyüklüğü arasındaki ilişkiyi incelemektedir. Sonuç olarak, Group ve IPA HMO'ların (bağımsız uygulama birlikleri) sayıları birbirlerinin başarısızlık oranlarını etkilememiştir. Nötr (0,0) ilişkiyi ortaya koymuştur.

Barnett (1990) ise, topluluk ekolojisi teorisine dayanarak, teknolojik olarak standartlaştırılmış ve farklılaştırılmış oldukları sürece, ileri (genellikle teknolojik olarak daha gelişmiş ve standartlaştırılmış ürün veya hizmetler sunan) firmalar ve ilkel (daha az gelişmiş veya farklılaştırılmış ürün veya hizmetler sunan) firmalar arasında karşılıklı

yarar öngördüğü çalışmasında hem kısmi rekabete (-,0) hem de örgüt toplulukları arasındaki karşılıklı olumlu etkiyi (+,+) gösteren sonuca ulaşmıştır. Kısmi rekabet için, manyeto şirketlerinin yoğunluğunun artması, standart pil şirketlerinin kapanma olasılığını artırırken, standart pil şirketlerinin yoğunluğu manyeto şirketlerinin kapanma olasılığını etkilemediği gözlemlenirken, karşılıklı olumlu etkileşimde, tekli santral ve çoklu santral şirketleri arasındaki ilişkiyi açıklamaktadır. Buna göre, tekli santral şirketlerinin artan yoğunluğu, çoklu santral şirketlerinin başarısızlık oranını düşürürken, çoklu santral şirketlerinin artan yoğunluğu ise tekli santral şirketlerinin başarısızlık oranını düşürmüştür. Diğer bir ifadeyle, her iki türün artan yoğunluğu, diğer türün başarısızlığını azaltıcı bir etkiye sahiptir.

2.2. ÖRGÜT DEMOGRAFİSİ

Demografik süreçlerle ilgili yapılan araştırmalar iki gruba ayrılır. İlki örgütlerin yaşı ile kapanma olasılıkları arasındaki ilişkiyi inceler. Bu ilişkiye yönelik geliştirilen ekolojik önermeler, yaş bağımlılığı kuramını oluşturur. İkincisi ise örgütlerin büyüklüğü ile kapanma olasılıkları arasındaki ilişkiyi inceler ve buna yönelik ekolojik önermeler de büyüklük bağımlılığı kuramını oluşturur (Önder, 2015: 89). Bu demografik değişkenler, henüz kurulmamış olan örgütlerin yaş ve büyüklüğü olamayacağı için, var olan örgütlerin kapanma olasılıklarıyla ilişkilendirilerek incelenmiştir (Önder ve Üsdiken, 2015: 162).

Örgütlerin oluşturdukları popülasyonların gösterdiği büyüme anlamındaki değişimler (popülasyonun yoğunluğu, popülasyonun taşıma kapasitesi), örgütlerin popülasyona girme ya da çıkma sıklıkları, kurulma ve kapanma oranlarını azaltıcı veya artırıcı özelliğe sahip olduğundan yine örgütlerin demografisi konusu içinde incelenmektedir (Yeloğlu, 2020: 210).

Yaş bağımlılığı ve büyüklük bağımlılığı kuramları yaşlı ve büyük olan işletme formlarının hayatta kalma olasılıklarının yüksek olduğunu ileri sürmektedir (Dil, 2014: 5). Bu önermelerin temeli olarak, genç örgütlerin yenilik, küçük örgütlerin küçüklük sıkıntılarından doğan sorunlar gösterilir. Örgütlerin yaşama olasılıkları üzerindeki etkilerinden ayrı ayrı söz edilmekle birlikte yaş ve büyüklüğün ilişkili olması da beklenir. Diğer bir ifadeyle büyük örgütler aynı zamanda yaşlı olacak, yeni kurulan örgütlerse küçük olacaklardır (Önder ve Üsdiken, 2015: 163).

Örgütlerin yaş ve büyüklük gibi demografik değişkenlerinin örgütlerin hayatta kalma ve evrim sürecinde önemli bir rol oynadığı düşünülmektedir. Kuramda demografik

değişkenler, örgüt ölümleriyle ilişkilendirilerek, “yaş bağımlılığı (age dependency)” ve “büyüklük bağımlılığı (size dependency)” olarak iki ana başlıkta incelenmiştir.

2.2.1. Örgüt Kapanma Oranında Yaş Bağımlılığı

Örgütsel ekoloji kuramı üzerine yapılan tartışmalar, örgütlerin çevresel faktörlerden nasıl etkilendiği ve bu etkilerin örgütlerin kuruluşu, büyümesi, dönüşümü, gerilemesi ve ölümü üzerindeki etkileri gibi konuları ele almaktadır. Ancak zaman içinde örgütsel ekoloji, örgütlerin yaşlanması ve bunun örgütlerin başarısızlığına etkisi gibi konulara da odaklanmıştır (Wholey & Brittain, 1986; Barron vd., 1994; Hannan, 1998). Yaş bağımlılığı kuramı, örgütlerin yaşı büyüdükçe örgüt kapanma oranlarının nasıl değiştiğine ilişkin açıklamalar yapar.

Önder (2015), örgütsel ekoloji kuramına göre yaş bağımlılığı ile ilgili üç farklı görüşün olduğunu belirtir. Bunlar; “yenilik sıkıntısı (liability-of-newness),” “ergenlik sıkıntısı (liability of adolescence)” ve “yaşlılık sıkıntısıdır (liability of senescence)”. Bu görüşler kapsamında genel olarak öne sürülen fikir, örgütler yaşlandıkça kapanma olasılıkları azalacağı yönündedir. Burada yeni kurulmuş veya genç örgütlerin yaşadığı yenilik sorumluluğu gerekçe sunularak örgütün yaşı ile örgütsel düzenlemeler ilişkilendirilmiştir.

"Yeniliğin sıkıntısı" (liability-of-newness) iddiaları, genç veya yeni örgütlerin daha yüksek başarısızlık oranlarına sahip olma eğilimini ifade etmektedir. Bu iddialar, örgütlerin yaşam döngüsü boyunca karşılaştığı zorlukları anlamak için önemlidir. Yeni örgütlerin başarısızlık oranları da, örgütlerin neden başarısız olduğunu anlamak için önemli bir faktördür. Bu nedenle, yeniliğin sorumluluğu iddiaları, örgütlerin başarısızlık riskini azaltmak için ne tür stratejiler geliştirebileceklerine dair fikirler sunmaktadır. Bu iddialar, özellikle girişimcilik ve yenilikçilik çalışmaları için önemlidir, çünkü bu alanlar genellikle yeni örgütlerin oluşumunu ve büyümesini ele almaktadır (Freeman vd., 1983: 692).

Carroll & Delacroix (1982) çalışmasında, yeni örgütlerin yüksek başarısızlık oranlarına sahip olduğu düşüncesini ele almış ve yeni örgütlerin karşılaştığı zorlukları dört farklı yönüyle vurgulamıştır. İlk olarak, örgütlerin yeni olması, hem bir sosyal aktör hem de bireysel katılımcıları için yeni roller içermesi anlamına gelir ve bu yeni roller için rehberlik genellikle firma dışındaki kaynaklardan gelmelidir. Ancak, bu tür örgütlerin öncüleri nadir olduğundan ve rol bilgisi edinmenin zor olmasından dolayı, yeni bir firma

genellikle kısıtlı bilgiyle işletilir ve büyük hatalar kolayca yapılabilir. İkinci olarak, örgütsel rolleri öğrenmek ve koordine etmek için gereken zaman ve çaba önemli bir gerekliliktir. Yeni örgütler genellikle işleri için özel eğitim almamış çalışanlarla başlarlar, bu da rolleri öğrenmeyi daha zor hale getirebilir. Bu öğrenme süreci genellikle işlerin rutin olmadığı bir dönemde gerçekleşir ve çalışanların girişimci olmaları ve sorumluluk almaları gerekebilir. Eğer çalışanlar bu süreci başarıyla tamamlayamazlarsa, örgüt risk altında kalabilir ve başarısız olabilir. Çünkü çalışanları eğitmek, içsel rutinler geliştirmek ve güvenilir değişim ilişkileri kurmak (Henderson, 1999: 282) için sınırlı kaynakları işletmelerinden ayırmak zorundadırlar. Üçüncü olarak, örgütsel katılımcıların karşılıklı sosyalleşmesine odaklanma zorunluluğu vurgulanmaktadır. Yeni örgütler genellikle yabancılardan oluştuğundan, güvenin kolayca sağlanamayacağı düşünülmektedir. Dördüncü olarak, müşteriler ve diğer kamuya açık ilgili tarafların önemi vurgulanmaktadır. Yeni örgütler genellikle mevcut örgütlerle rekabet ederler ve bu mevcut örgütlerin işletme süreçlerine aşina olan sağlam müşteri tabanları bulunmaktadır, bu da değişime karşı direnç oluşturabilir. Yeni örgütler, mevcut örgütlerden müşteri çekemeyerek iş yapma eksikliği nedeniyle tehdit altında kalabilirler (Carroll & Delacroix, 1982: 173-174).

Yeni kurulan örgütlerin, kaynakları elinde bulunduran diğer örgütlerle ilişkilerini geliştirmeleri gerekmektedir. Ancak, bu örgütler henüz sektördeki diğer oyuncularla ilişki kurmamış oldukları için, diğer örgütler tarafından güvenilir bulunmaları daha zordur. Güvene dayalı ilişkiler, eski örgütlerde daha belirgindir. Çevrenin seçim süreci yüksek güvenilirlik ve hesap verebilirlik seviyesine ulaşmış örgütler ve örgüt formları lehinedir. Örgütler, yaşları ilerledikçe güven kazanma ve hesap verebilirlik açısından daha olgun hale gelmektedir. Öte yandan, yaşla birlikte örgütsel ölüm riski azalmaktadır. Bu bağlamda, yaş ile ölüm oranı arasında negatif bir ilişki vardır (Carroll, 1984: 84; Singh & Lumsden, 1990: 168).

Güvenilir ve hesap verebilir bir örgüt, müşterileri, tedarikçileri ve diğer paydaşları için daha çekici hale gelebilir ve bu da örgütün sürdürülebilirliğini artırabilir. Yaşla birlikte örgütün ölüm riski azalır çünkü güvenilir olması, müşterilerin, tedarikçilerin ve diğer paydaşların sadakatini artırabilir. Bu da örgütün gelirlerini artırıp, uzun vadede başarılı olmasını sağlayacaktır. Aynı zamanda örgüt, çevresinde ki diğer örgütlerle alışveriş ilişkileri kuracak ve güç merkezlerinin bir parçası haline gelecektir. Başka bir ifadeyle, meşruiyet elde edecektir (Çubukcu, 2018: 88). Bu bağlamda henüz iç

düzenlemelerini tamamlamamış, çevreyle ilişkilerini yaşlı örgütler kadar iyi düzenleyememiş, kısacası yenilik sıkıntısı yaşayan genç örgütlerin kapanma olasılığı yaşlılara kıyasla daha yüksek olabilir (Hannan, 2005: 62).

Carroll & Delacroix (1982), gazete endüstrilerinde yeni olmanın sıkıntılarına dair kanıt aradıkları çalışmalarında Arjantin ve İrlanda gazete endüstrilerinde örgütsel yaş ile ölüm olasılığı arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Verilerin analizi sonucunda, Arjantin'deki gazetelerin hayatta kalma olasılıklarında keskin bir düşüş olduğunu, bu düşüş, gazetelerin ilk iki yıl içinde hayatta kalma olasılıklarının %20'nin altına düşmesiyle belirgin hale geldiğini, ancak, sekiz yaşından sonra hayatta kalma olasılıklarının nispeten sabit kaldığı ve yaklaşık olarak %10 seviyesinde seyrettiği bulgularına ulaşmışlardır. Bu durumun, yeni bir örgütün kurulması ve işletilmesi sürecinde karşılaşılan zorlukları yansıttığını ve "yenilik sıkıntısı" hipotezini desteklediğini ifade etmişlerdir.

Henderson' a (1999) göre, örgütler yenilik sıkıntısından ziyade ergenlik sıkıntısı nedeniyle daha çok sorun yaşamaktadır. Yeni örgütlerin kuruluş aşamasında genellikle edindikleri kaynakların (örneğin, risk sermayesi fonları, banka kredileri) yardımıyla bir süre risk almadan hayatta kalmayı başardıklarını öne sürmektedir. Bununla birlikte örgütler doğumlarının ardından birkaç yıl sonra en yüksek ölüm oranlarıyla karşı karşıya kalacaktır.

Dolayısıyla başlangıçta ölüm oranları düşüktür. Örgütler, ergenlik dönemiyle birlikte mevcut kaynak stokunun büyük kısmını tüketmiş olacaklarından kapanma olasılığı da artış gösterecektir. Bu duruma da ergenlik sıkıntısı denir. Örgütlerin ergenlik sıkıntısını atlatabilmeleri bu dönemde dışarıdan kaynak bulmalarına bağlıdır. Kaynak bulmayı başaran örgütler, ilerleyen süreçlerde daha fazla kaynak elde etme olanağına sahip olacaklarından bunların daha az ölüm riskiyle karşılaşmaları beklenir (Önder ve Üsdiken, 2015: 180). Sonuç olarak, örgütlerin kapanma olasılıkları yaşları büyüdükçe önce artar, sonra azalır.

Brüderl & Schüssler (1990), "ergen örgütleri," örgütlerin kuruluşundan sonra belirli bir süre boyunca risk altında olan ve yaşamsal risk taşıyan örgüt olarak ifade etmiştir. Bu dönemde, örgütler hala başarıya ulaşmamıştır ve karar vericiler tarafından terk edilebilirler. Ergen örgütler, kaynak eksikliği, iş ilişkilerini kurma zorluğu, performans hakkında bilgi eksikliği gibi faktörler nedeniyle bir yaşamsal risk taşıdığı ileri sürülmüştür. Bu dönemde başarısızlık riski yüksektir, ancak örgüt başarıya ulaştığında bu

risk azalmaktadır. Bu nedenle, ergen örgütlerin yaşamsal bir risk taşıdığını belirtmişlerdir.

Fichman & Levinthal'e (1991) göre sosyal ilişkilerin birçoğu ergenlik sorunuyla karşı karşıya kalır; ilişkinin sona erme riski başlangıçta artar ve daha sonra azalır. Birçok ilişki, başlangıçta bir varlık stoku (önceki inançlar, güven, iyi niyet, maddi kaynaklar veya psikolojik taahhüt gibi) ile başlar ve bu varlıklar, ilişkinin olumsuz sonuçlarına karşı bir koruma sağlar. Bu varlıklar, başlangıçtaki ilişki sonuçları olumsuz olduğunda ilişkinin dağılma riskini azaltır ve balayı dönemiyle (işkinin daha istikrarlı bir aşamasına geçiş yapmadan önce yaşanan bir süreç) sonuçlanır. Balayı döneminin süresini ise, varlıkların büyüklüğünün bir fonksiyonu olarak ifade etmişlerdir (Fichman & Levinthal, 1991: 442).

Brüderl & Schüssler (1990), yeni örgütlerin ve ergen örgütlerin yaşamsal risklerini inceledikleri ve örgütlerin yaşına bağlı olarak ölüm oranlarının değiştiği varsayımını ele alarak, Batı Almanya firmaları üzerinde yaptıkları geniş çaplı bir çalışma gerçekleştirmişlerdir. Bu varsayımla, yeni örgütlerin çok yüksek bir ölüm riski taşıdığını ve zamanla bu riskin azaldığını öne sürmektedirler. Ayrıca, ergen örgütler için de bir yaşamsal risk olduğu iddia edilmektedir. Bir örgüt kuruluşu ile örgütün en yüksek ölüm oranını yaşadığı zaman arasındaki sürenin kaynaklara bağlı olduğu sonucunu elde etmişlerdir. Ek olarak, daha büyük başlangıç sermayesine sahip olan örgütler daha düşük genel başarısızlık oranlarına sahip olup, en yüksek başarısızlık oranlarının meydana geldiği zamanı erteleyebilmektedirler.

Bu fikirlere alternatif bir görüş ise çevrenin değişken olmasına vurgu yapan, örgütler yaşlandıkça kapanma oranlarının artacağı görüşüdür. Örgütün yaşı ne kadar ilerlerse çevreyle uyum o ölçüde kaybedilir ve bu nedenle örgütün ölüm olasılığı da artar. Bu durum yaşlılık sıkıntısı ile açıklanır. Bir örgüt yaşlandıkça çevresiyle uyumunu, esas özellikleri durağan olduğundan, kaybeder (Keskin vd., 2016: 312). Bu tür örgütlerin kapanma oranlarının da yaşlarıyla birlikte artması beklenir. Çünkü yeni ortamlar daha uyumlu özellikler gösteren örgütler ortaya çıkar ve uyumunu kaybetmiş örgütlerle rekabet ederek onların ortadan kalmasına neden olurlar (Önder, 2015: 89).

Barron vd. (1994) bu durumu, örgütlerin yaşlandıkça, kurallar, rutinler ve yapılar biriktirdiği ve bu birikim, örgütlerin çevresel dalgalanmalar karşısında zamanında hareket etme yeteneğini engelleyebileceği şeklinde açıklamaktadır. Değişen ortamlarda yaşlı örgütler, gençlere kıyasla dezavantajlıdır. Bu durum, örgütlerin ölüm oranlarını artırabilir. Bunun yanı sıra, kuralların, rutinlerin ve yapıların birikmesi, sabit ortamlarda

bile örgütlerin verimliliğini azaltan bir maliyet getirebilir. Bu sebeple, yaşlı örgütler daha yüksek ölüm oranlarına sahip olabilirler. Bu durum, örgütün yaşlılık sıkıntısı olarak adlandırılmaktadır (Barron vd., 1994: 387).

Bu görüşler bağlamında yaşlanma ile birlikte etkisini gösteren üç farklı etmenin varlığına işaret edilir. Bunlar öğrenme, çevreyle uyumu kaybetme ve örgüt kurulurken yatırılmış kaynakların tüketilmesidir. Örgüt yaşı ile kapanma oranı arasındaki ilişkinin örüntüsü bu etmenlerden hangisinin baskın olduğuna bağlı olarak değişebilir (Önder, 2015: 89; Çubukcu, 2018: 88).

2.2.2. Örgüt Kapanma Oranında Büyüklük Bağımlılığı

Örgüt kapanma olasılıklarıyla ilgili olan bir diğer değişken büyüklük bağımlılığıdır. Kuramda genel kabul görmüş fikir, büyük örgütlerin küçüklere kıyasla kapanma olasılıklarının daha düşük olduğu yönündedir (Önder, 2015: 90). Büyük örgütler de yaşlı örgütler gibi daha az meşruiyet ve kaynak sorunu yaşarlar.

Yukarıda daha önce belirtildiği gibi yeni kurulan örgütler genelde küçük örgütlerdir ve yapısal durağanlık seviyesi örgütlerin büyüklükleriyle birlikte artmaktadır. Doğal seçim süreci, güvenilirliği yüksek olan yapıları tercih eder. Bu nedenle, durağan yapılar doğal seçim sürecinde avantajlı hale gelir. Büyük örgütler daha durağan bir yapıya sahip oldukları için doğal seçim sürecinde daha avantajlıdır. Bu nedenle küçük örgütler büyük örgütlere kıyasla daha fazla kapanma olasılığı ile karşı karşıyadır (Hannan & Freeman, 1984: 158; Singh & Lumsden, 1990: 176). Daha küçük örgütlerin daha yüksek ölüm oranlarına sahip olma eğilimine ise küçüklük dezavantajı denir (Freeman vd., 1983: 705).

Küçüklük dezavantajı, kendi başına önemli bir konudur, ancak takip edilmesinin başka önemli bir nedeni de yenilik dezavantajı ile ilgilidir. Çoğu yeni örgüt genellikle küçüktür. Küçük örgütlerin küçüklük dezavantajıyla ilişkilendirilen daha yüksek ölüm oranları durumunda, yenilik ve küçüklük dezavantajları arasındaki ilişki karmaşık hale gelir ve ayrıntılı bir şekilde incelenmesi gereklidir. Bu nedenle, yenilik dezavantajıyla ilgili birçok çalışma aynı zamanda küçüklük dezavantajına da odaklanmaktadır (Singh & Lumsden, 1990: 176).

Aldrich & Auster (1986: 181), küçüklük dezavantajını, küçük ölçekli işletmelerin karşılaştığı zorluklar olarak tanımlanmaktadır. Küçük işletmeler genellikle sınırlı finansal kaynaklara, pazarlama gücü eksikliğine ve sınırlı operasyonel kapasiteye sahiptir. Bu

nedenler küçük işletmelerin büyüme, gelişme ve rekabet etme konusunda dezavantajlı olmalarına yol açabilir. Araştırmacılara göre, küçüklük genellikle yenilikle birleştirilir, ancak tüm örgütler küçük doğmazlar. Bazıları finansal olarak onları destekleyen ana şirketlere sahipken, diğerleri şanslıdır ve yatırımcılardan önemli bir destek bulmaktadırlar.

Dobrev (2000), küçük ölçekli örgütlerin negatif çevresel etkilere karşı koymak için yeterli kaynaklara sahip olmadıklarını ve bu nedenle dezavantajlı olduklarını belirtmektedir. Öte yandan, arzdaki hızlı azalma dönemlerinde, çok büyük örgütlerin birden fazla bürokratik katmanı bir araya getirmesi, yapısal durağanlık tarafından engellenerek yeni kaynak dağıtım kanallarından faydalanmaları zorlaşabilir. Bu durum, bir örgütsel popülasyonun kaynakları daraldığında, orta dereceli büyük örgütlerin sayısının artmasına ve endüstri yoğunlaşmasının azalmasına yol açarak örgütsel tasarım ve yapıda heterojenliği arttırabilir.

Büyük örgütler, tedarikçiler, dağıtımıcılar, finansal kurumlar, işverenler ve hizmet kurumlarından oluşan sosyal ve ekonomik ağların merkezinde bulunmaktadır (Reich, 1985: 356), Örgüt topluluğunun çevresinde yer alan aktörler, büyük örgütlere kaynak sağlamakta daha az tereddüt gösterirler ve bu kaynakları büyük örgütlerin daha uygun koşullarda edinmelerine imkân verirler. Çünkü çevrede her zaman için büyük örgütlerin daha güvenilir ve daha iyi hesap verebilir olduklarına dair bir algı bulunmaktadır (Önder ve Üsdiken, 2015:163). Bu nedenle, meşruiyet kazanma açısından daha az sorun yaşayan büyük ölçekli örgütlerin, bir örgütsel topluluğunun meşruiyet kazanma sürecine etkileri de küçük ölçekli örgütlerden daha fazla olacaktır.

Popülasyon içerisinde büyük olan örgütlerin, küçük olan örgütlere göre sağladıkları avantaj ekonomik anlamda gerçekleşse de ekolojik anlamda farklılık yaratabilir. Büyük örgütler herhangi bir nedenden dolayı küçük örgütlerin varlıklarından ve faaliyetlerinden faydalanmak isterlerse, bu onların birbirleri ile rekabet etmelerinden çok popülasyon içerisinde bir arada yaşayabilme olasılıklarının yükseleceği anlamına gelmektedir (Yeloğlu, 2020: 212). Bununla birlikte kaynak bölünmesi kuramı açıklanırken belirtildiği gibi, çok küçük örgütler daha büyük örgütlerle rekabetten kaçınabilmektedir. Dolayısıyla küçük örgütlerin de kapanma oranlarının düşmesi beklenebilir. Yine kaynak bölünmesi bakış açısına göre, büyük örgütler, hem ölçek ekonomilerinden hem de konumları gereği bir takım üstünlüklerden yararlanmaktadırlar. Eğer örgüt topluluğunun sadece ölçek temelinde birbiriyle rekabet eden örgütlerden

oluşan bir alt kümesi dikkate alınırsa, büyüklüğün artması daha fazla rekabet gücü anlamına geleceğinden örgüt kapanma oranını düşürmesi beklenir (Önder ve Üsdiken, 2015: 182-183).

Ayrıca bu örgütlerin birbirlerinden farklı büyüklüklerde olması popülasyonun yoğunluğunu da zaman içerisinde değişime uğratacaktır. Popülasyon içerisinde bulunan örgütlerin sayısında bir doyum noktası varsa (popülasyonun taşıma kapasitesine erişildikçe), bu popülasyona yeni girmek isteyen bir örgütün şansını azaltacaktır. Şansı azalan örgüt ya kendine başka bir popülasyon bulacak, ya da kendi faaliyetlerini değiştirerek azalan yaşama şansını çoğaltma eğilimine girecektir. Diğer yandan, eğer büyük örgütler, sahip oldukları ölçek avantajından dolayı küçük örgütlerin yaşama şanslarını azaltıyorlarsa, küçük örgütlerin kapanma oranlarının yükselmesi ve buna paralel olarak da popülasyon yoğunluğunun azalması söz konusu olmaktadır (Yeloğlu, 2020: 212).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TURİZM SEKTÖRÜNDE BİR ARAŞTIRMA

Çalışmanın bu bölümünde araştırma kısmı yer almaktadır. Araştırmanın amacı ve önemi, araştırma soruları, kullanılan veri kaynakları, araştırmayı sınırlandıran kısıtlamalar, verilerin analiz yöntemi ve bulguların yanı sıra, araştırma kapsamında ele alınan örgüt topluluklarındaki iki farklı formun özellikleri ve örgüt topluluklarındaki formların kuruluş ve kapanma oranlarında etkili olan kurumlar ve yasal kıstaslar hakkında da bilgilere yer verilecektir.

1. ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ

Örgütlerin oluşturduğu popülasyonlar çıkarları doğrultusunda kendi aralarında bağlar oluşturduklarında karşılıklı etkileşim içine girebilmektedirler. Örgütler birbirlerinden pozitif veya negatif yönde etkilenmektedir. Negatif yönde etkilenme örgütler arasında rekabete neden olabilir, pozitif etkilenme ise fayda sağlayıcı nitelik taşımaktadır (Barnett & Carroll, 1987: 400-402).

Çalışmanın amacı, bir popülasyonu oluşturan örgütlerin kendi aralarındaki fonksiyonel ilişkiyi ve aynı alanda bulunan, benzer kaynakları kullanan ve farklı formlara sahip popülasyonların aralarındaki etkileşimlerin niteliğini ortaya koymaktır. Çalışmanın amacı doğrultusunda geliştirilen araştırma soruları şunlardır:

- 1) Toplulukta bulunan türlerin kendi popülasyonunda büyüme kapasitesi nedir?
- 2) Topluluktaki her bir türün niş kapasitesinin sınırlamaları nedir?
- 3) Topluluktaki türler arasındaki etkileşim pozitif yönde bir bağımlığa mı yoksa negatif yönde rekabete mi neden olmaktadır?

Bu çalışma, örgütler arasındaki ilişkileri makro-topluluk düzeyinde incelemeyi amaçlamaktadır ve popülasyon ekolojisi bu çalışmanın ana kuramsal temelini oluşturmaktadır. Popülasyon ekolojisi kuramı kapsamındaki araştırmalar, ortak metodolojik varsayımlardan hareket ederek örgüt popülasyonlarını yoğunluk bağımlılığı, kesim genişliği ve kaynak bölünmesi gibi bileşenler açısından incelemişlerdir (Carroll & Hannan, 2015: 358–363). İlgili yazında kapanma ve kurulum hızlarını açıklamaya çalışan çok sayıda çalışma vardır (Baum & Haveman, 1997; Hannan, 1998; Lomi, 2000; Sorenson, 2000; Kaya, 2013; Yeloğlu ve Arslan, 2006; Yeloğlu, 2007; Coşar, 2013; Arıkan, 2014; Keskin ve Kıcırcı, 2020; Kılıç, 2020). Ancak aynı alanda birden fazla örgüt

popölasyonu ya da aynı popölasyon içinde farklı örgüt formlarına sahip topluluklar olduğunda, bu popölasyonlar arasındaki etkileşimler ve bu etkileşimlerin kurulum ve kapanma hızları üzerindeki etkileri hakkında çalışmalar daha azdır.

Araştırmacılar (Barnett & Carroll, 1987; Baum, 1996; Staber, 1992), popölasyonlar arasındaki etkileşimler, ortakyaşarlık (symbiosis) ya da rekabetin, ne zaman ortaya çıkabileceğı hakkında daha fazla araştırma yapılması konusunda hemfikirdirler. Ancak örgüt topluluklarının etkileşimleri sonucunda ne tür örgüt formlarının belireceğı ya da kaybolacağı hakkındaki çıkarımların henüz yetersiz olduğunu, bu nedenle topluluklar arası etkileşimlerin daha detaylı bir şekilde incelenmesi ve araştırılması gerektiğini vurgulamaktadırlar.

Bu çalışma, teknik bakış açısından ziyade topluluk düzeyinde örgütler arası ilişkileri tamamlayıcı, destekleyici ve rekabetçi bakış açısıyla görme imkanı sağlayacaktır. Bu bağlamda, bu çalışma, turizm gelişimini ortak yaşam sistemler perspektifinden orijinal model endekslerle incelemeye yönelik yeni bir yaklaşım sunacağı ve bunun turizm politikası geliştirme için içgörüler üreten pratik uygulamasını göstererek turizm literatürüne katkı sağlayacağı düşünüldüğü için özgün ve önemlidir.

2. ARAŞTIRMANIN KAPSAM VE SINIRLILIKLARI

Bu çalışma bir takım kısıtlar ve sınırlılıklar çerçevesinde yürütölmüştür. Çalışmada, otel ve devre mülk popölasyonlarının yoğunluğunu tespit edip, buna bağli olarak türler arasında ki ilişki yönü açıklığa kavuşturulacaktır. Çalışma, zaman ve maliyet kısıtları ve ölkemizde veri elde etme zorluğu nedeniyle, turizm sektöründe alternatif turizm türlerinden sağlık turizmine yönelik termal otel işletmeleri üzerinde gerçekleştirilmiştir. Son dönemlerde çağdaş termal turistik işletmelerinin Afyonkarahisar, Pamukkale, Bursa, Kızılcahamam gibi yerleşimlerde daha iyi niteliklerle açıldığı bilinmektedir. Çalışma için elde edilecek verilerin ulaşımı ve maliyet açısından sadece Afyonkarahisar tercih edilmiştir.

Carroll (1984), örgütsel ekoloji üzerine yapılan araştırmaları incelediğı çalışmasında, makro-evrim araştırmalarının, örgütlerin uzun vadeli tarihsel dönüşümlerle ilgilenmeye başlamasıyla, örgüt teorisyenlerinin çevre hakkında daha derinlemesine ve teorik temelli tanımlamalara ihtiyaç duyması gerektiğini belirtmektedir. Bununla birlikte, bu durumun, örgüt analizinin daha fazla ayrıntılı bir şekilde yapılmasına olan ihtiyacı artırdığını ifade etmiştir. Ayrıca, makro-evrim araştırmaları, toplumsal

evrimin genel seyrini anlama konusunda büyük umut vaat ettiğini ve bu tür araştırmaların, örgütlerin rolü ve uzun vadeli tarihsel dönüşümlerle ilgili olarak örgüt analizine katkıda bulunabileceği öngörüldüğü konusuna da değinmiştir. Buna bağlı olarak çalışmanın en büyük engeli ilgili veri setinin sınırlı olması ve verilere ulaşma zorluğudur. Veri sınırlılığı nedeniyle 1996-2021 dönemlerine ait çeyrek yıllık veriler kullanılmıştır.

3. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

3.1. VERİ TOPLAMA YÖNTEMİ

İkincil veri analizi, farklı amaçlar için derlenmiş olan belirli sınıflandırmaya tabi veri kümelerinin kullanılarak yapılan analiz sürecidir. Bu yöntem, araştırmacılara zaman ve kaynak tasarrufu sağlarken büyük veri kümeleriyle çalışarak araştırma sorularına yanıt bulma imkanı sunmaktadır (Johnston, 2014: 619). Hakim (1982) ikincil veri analizini başka araştırmacılar tarafından elde edilmiş mevcut veri setlerine başvurarak ek veya farklı bilgiler elde etme süreci olarak ifade etmiştir.

İkincil veriler genellikle belirli aralıklarla toplanır ve arşivlenir. Uzun bir zaman diliminde veri toplama imkanı olmayan araştırmacılar, ikincil verileri kullanarak zaman içindeki değişimleri daha kolay inceleyebilir veya karşılaştırabilir (Gürbüz ve Şahin, 2017: 175).

Bu çalışma, ikincil verilere dayalı bir şekilde yürütülmüştür. Popülasyon dinamiklerini belirleyebilmek için Kültür ve Turizm Bakanlığı, İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü ve yerel yönetimlerden (ilgili belediyelerden) veri toplanmıştır.

3.2. ARAŞTIRMANIN EVRENİ VE ÖRNEKLEMİ

Afyonkarahisar'da termal su kaynaklarının olduğu ve termal turizm yatırımlarına elverişli dört bölge (Gazlıgöl, Ömer-Gecek, Sandıklı-Hüdai ve Bolvadin Heybeli Kaplıca alanları) bulunmaktadır. Sağlık turizminin öneminin gittikçe artması nedeniyle termal kaynaklara bağlı yatırımlar da her geçen gün artmaktadır. Yatırımlar konaklama ve yeme-içme hizmetlerinin yanı sıra hamam, havuz, sauna, kür hizmetlerini de sunacak şekilde yapılanmaktadır.

Bu dört turizm bölgesinden Gazlıgöl, Bolvadin Heybeli Kaplıca alanları 2019 yılında termal turizm merkezlerinin daraltılması nedeniyle Afyonkarahisar'daki termal turizm merkezleri statüsünden çıkarılmıştır. Ömer-Gecek, Sandıklı-Hüdai Kaplıca alanları, Bakanlar Kurulu kararıyla turizm merkezi olarak ilan edilmiştir (Resmi Gazete,

2019). İlk yatırımlar belediyeler tarafından işletilen, daha çok bölge insanının günlük ya da belirli süreli kiralama yoluyla yararlandığı konaklama ve hamam hizmetlerini kapsayan kaplıcalar şeklindeyken, zamanla ulusal ve uluslararası turizmin gelişmesiyle yatırımlar da biçim değiştirmiştir. 1990'lerden itibaren Sandıklı ve Ömer-Gecek bölgelerinde çeşitli büyüklükteki oteller faaliyete geçmeye başlarken Gazlıgöl bölgesinde de devre mülkler kurulmaya başlamıştır. Günümüzde 21 otel ve 66 devre mülk termal turizm hizmeti sunmaktadır. Oteller daha çok Ömer-Gecek ve Sandıklı-Hüdayi bölgesinde yoğunlaşırken devre mülkler de Gazlıgöl ve Bolvadin Heybeli bölgesinde yoğunlaşmaktadır.

Termal turizm hizmetlerinin sunulmasında oteller ve devre mülkler olarak meydana gelen çeşitlenme iki örgüt formunun ortaya çıkmasına işaret etmektedir. Oteller süreli kiralama yoluyla konaklama, yeme-içme, eğlenme ve diğer sağlık hizmetlerinin alındığı örgütlerdir. Oteller müşteri olsa da olmasa da belirli bir hizmet kapasitesini ve gerekli hizmet birimlerini oluşturarak hazır tutmak durumundadırlar. Devre mülkler ise hizmet birimlerinin kullanımının zaman esasına dayanarak satıldığı ve sahipleri (ya da sahipleri tarafından belirlenen kişiler) tarafından belirlenen dönemlerde kullanıldığı örgütlerdir. Devre mülkler termal su dışında yeme-içme, eğlenme ve diğer sağlık hizmetlerini sunmamaktadır. Her iki örgüt formu sahiplik yapısı ve sunulan hizmetlerin türü ve niteliği bakımından farklılaşmaktadır.

Bu çalışma Afyonkarahisar'da Gecek-Ömer, Gazlıgöl, Sandıklı ve Bolvadin termal havzalarında iki farklı forma sahip popülasyonlar olan oteller ve devre mülkleri araştırma alanı olarak belirlemiştir.

3.3. VERİ ANALİZ YÖNTEMİ

Araştırmada nicel bir araştırma deseni olarak ekonometrik analiz kullanılmıştır. Ayrıca kapalı bir sistemde sınırlı kaynaklar üzerinde var olan popülasyonların büyüme yolunu modellemede kullanılan Lotka-Volterra denklem sistemleri iki tür arasında, ilişkinin yönünü belirlemek için kullanılmıştır.

Av-avcı denklemleri olarak da bilinen Lotka-Volterra denklemleri, biri av, diğeri avcı olmak üzere iki türün etkileştiği biyolojik sistemlerin dinamiklerini tanımlamak için sıklıkla kullanılan bir çift birinci dereceden doğrusal olmayan diferansiyel denklemlerdir (Novozhilov, 2015:88; Taşdemir, 2016: 6). Denklemler, sınırlı kaynaklar üzerinde var olan popülasyonların büyüme yolunu modellemektedir (Hannan & Freman, 1977: 961).

Diğer bir ifadeyle biyolojik yaşam formları arasındaki ilişkileri modelleyen Lotka-Volterra denklem sistemi ile “avcı” durumunda olan canlı türü ve bu canlının besin kaynağı olan “av” arasındaki popülasyon dinamikleri açıklanmaktadır (Wang & Wang 2016:38; Atay vd., 2007:2).

Lotka-Volterra modeli, 1950'lerde Alfred Lotka ve Vito Volterra tarafından yürütülen çalışmalarda, doğanın ekolojik yasasını belirlemek için önerilen avcı ve avın farklı denklemlerine dayanılarak inşa edilip, iki veya daha fazla rakip arasındaki bir ortamda oluşturulan etkileşimli ilişkiyi ele almaktadır (Dang vd., 2016: 5).

Lotka-Volterra denklemleri, her ne kadar Carroll (1981) 'un ulusal eğitim sistemlerinde örgütsel genişlemeye ilişkin çalışmasına kadar ampirik araştırmalarda uygulanmasa da hem örgütsel gelişimi hem de örgütlerin popülasyon artışı temsil etmek için, başlangıçta Hannan & Freeman (1977) tarafından büyüme modeli olarak önerilmiştir. Kuruluşların popülasyon ekolojisine ilişkin önceki araştırmaların çoğu, çoklu popülasyon modellerine dayanmaktadır ve çoğu zaman, bunlar Lotka-Volterra modeli olarak adlandırılan lojistik model ile doğrusal kısmi uyum modelinin çok değişkenli uzantılarıdır. Bu modellerin odak noktası, örgüt biçimleri arasındaki tüm ilişkileri uygun bir şekilde özetleyen rekabet matrisidir; pozitif işaretler ortak yaşam ilişkileri, negatif işaretler rekabetçi ilişkileri göstermektedir (Carroll, 1984:87).

Carroll (1981), Nielsen ve Hannan'ın 1977'de yaptıkları araştırmanın iddialarını yeniden inceleyerek çalışmasına başlamıştır. Elde ettiği sonuçların, Hannan & Freeman (1977) ve Aldrich'in (1979) lojistik tabanlı Lotka-Volterra denklemlerini örgütsel büyüme ve ekoloji çalışması için kullanma önerilerine önemli ölçüde güç sağladığını belirtmiştir. Son olarak Lotka-Volterra modelinin daha genel olduğunu ve bu çalışmada kullanılan tekniklerin daha uygun bir tahmin stratejisi olabileceğini eklemiştir. Ruef (2000), topluluk ekolojisi düşüncesine dayanarak, örgütsel biçimlerin kimliklerindeki farklılıkları ölçmeyi amaçladığı çalışmasını sağlık sektöründe 48 örgüt biçimine uygulamıştır. Araştırmasında örgütler arasında rekabeti ve simbiyozu içeren daha ayrıntılı form ortaya çıkma modellerini ele almıştır. Bunun için Standart Lotka-Volterra örgütsel ekoloji modelini kullanarak, bireysel örgütsel popülasyonlardaki birinci dereceden büyüme süreci ile ikinci dereceden formun ortaya çıkış süreci arasında bir benzetme yaparak çalışmasına başlamıştır.

Lotka-Volterra sistemlerini son yıllarda, bazı araştırmacılar (Lopez & Sanjuan, 2001; Maurer & Huberman, 2003; Lee vd., 2005; Kim vd., 2006; Chiang vd., 2008;

Chiang, 2012) sosyal ekonomi, sosyal popülasyon kontrolü, farklı ürünler veya pazarlar arasındaki rekabetçi ilişkilerin analizlerinde kullanmaya devam etmiştir. Bununla beraber Lotka-Volterra sistemleri kullanımının, turizm alanında da (Dang vd., 2016; Romano, 2016; Lo & Lin, 2017) literatürde yerini aldığı gözlenmektedir.

Modis (1997), araştırmasında sınırlı bir büyüme alanında rakipler arasındaki dinamik rekabet ilişkisini ortaya çıkarmak için Lotka–Volterra modelini kullanarak, her iki taraf arasında rekabet eden modeller ortaya koymuştur. Aynı niş içinde birden fazla rakip olduğunda, aralarındaki etkileşimi, birinin büyüme hızının diğerinin varlığına nasıl bağlı olduğunu, hesaplamak için şu şekilde denklem kurmuştur:

$$dX/dt = a_1X + b_1X^2 + c_1XY$$

$$dY/dt = a_2Y + b_2Y^2 + c_2YX$$

Lotka–Volterra denklemlerinde, X ve Y, t zamanında rekabet eden iki türün popülasyonlarıdır; X^2 ve Y^2 , kendisiyle etkileşime giren aynı türlerdir; ve XY ve YX, farklı tür etkileşimleridir. Her denklemin, çevredeki iki rakibin mevcut büyüme durumunu açıklamak için üç parametresi vardır; bunların arasında, ilk parametre a_i , türün kendisinin büyüme kapasitesini temsil eder. İkinci parametre b_i , tür i için niş kapasitesinin niş boyutuna bağlı olarak sınırlandırılmasını temsil eder. Üçüncü parametre c_i , iki tür arasındaki rekabet oranını temsil eder. Modis (1999), bu üç parametrenin pazardaki ürün büyümesini etkileyen üç temel faktör olduğunu ve sırasıyla (a) ürün çekiciliğini, (b) pazar nişinin büyüklüğünü ve (c) etkileşimin doğasını temsil ettiğini varsaymıştır. Modis (1999;2013), Tablo 2’de gösterildiği gibi, rekabetçi rol türlerini c_i parametrelerinin işaretlerine göre sınıflandırmıştır.

Tablo 2. c_1 ve c_2 ’nin İşaretlerine Göre İlişki Türleri

α_{12}	α_{21}	İlişki	Açıklama
-	-	Saf Rekabet	Her iki türünde birbirinin varlığından muzdarip olduğunu ifade eder. Her iki konaklama yerinin aynı pazar talebi için rekabet ettiklerinden dolayı sıkıntı yaşadığını gösterir.
+	+	Mutualist	Her iki türün birbirinden faydalandığını ifade eder. Piyasa perspektifinde kazançların paylaşıldığı ve bir konaklama yerinin varlığının diğerine zarar vermediği, karşılıklı olarak avantajlı (kazan-kazan) bir evrimsel süreci gösterir.

Tablo 2 (Devam). c_1 ve c_2 'Nin İşaretlerine Göre İlişki Türleri

α_{12}	α_{21}	İlişki	Açıklama
+	-	$A_v - A_{vc1}$	Pazardaki konaklama yerlerinden biri diğerinin zarar görmesinden ya da yok olmasından fayda sağlamaktadır. Yani konaklama yerlerinden biri diğerinin pahasına kazanır. (X_2 , X_1 için av rolünü üstlenir.)
-	+	$A_v - A_{vc1}$	Pazardaki konaklama yerlerinden biri diğerinin zarar görmesinden ya da yok olmasından fayda sağlamaktadır. Yani konaklama yerlerinden biri diğerinin pahasına kazanır. (X_1 , X_2 için av rolünü üstlenir.)
-	0	Amensalizm	Türlerden birinin etkilenmediği, diğerinin ise zarar gördüğü etkileşimdir. Yani konaklama yerlerinden biri diğeri tarafından hissedilen çok az fayda olsa dahi; diğerinin varlığı tarafından engellenir.
+	0	Komensalizm	Aynı pazarda yer alan konaklama yerlerinden biri yarar sağlarken; diğerinin etkilenmemesi durumudur. Burada popülasyonlardan biri diğerini etkilemeden fayda sağlamaktadır.
0	0	Tarafsızlık	Aralarında etkileşimin olmadığını ifade eder.

Genel olarak bir türün etkisi, diğer türün popülasyonunu arttırmak veya azaltmak şeklindedir. Böylece iki tür arasında altı tip etkileşim oluşur. Bunlar sembol kümesi ile gösterilirse; + -, + +, - -, - 0, +0, 00 durumlarıdır. Eğer her iki popülasyon birbirinin popülasyonunu azaltıyorsa (- -) etkileşimi olur. Bu durumdaki ekolojik etkileşim saf rekabet olarak adlandırılır. Örneğin her iki türün de aynı kaynağı kullandığı etkileşim bir rekabettir. Eğer bir tür diğer türü azaltıyorsa, bu tip etkileşim de (+ -) veya (- +) etkileşimi olup av-avcı etkileşimi olarak adlandırılır. Eğer her iki popülasyon birbirinin popülasyonunu arttırıyorsa (+ +) etkileşimine sahiptir. Bu durumdaki ekolojik etkileşime karşılıklı yaşama adı verilir. Eğer tek taraflı yarar varsa ve herhangi birini olumsuz anlamda etkilemiyorsa, bu tip etkileşim (+0) tek taraflı ortaklık olarak adlandırılır. Eğer türlerden biri zarar görüp diğer tür bu durumdan hiç etkilenmiyorsa, bu tip etkileşim de (-0) kısmi rekabet olarak adlandırılır. Türler arasında herhangi bir etkileşim yoksa (00) bu tip etkileşim ise ilgisizlik olarak adlandırılır. Bunlar Tablo 2’de gösterilmiştir.

Turizm Yatırımları ve Termal Turizm Mevzuatı

Türkiye’de turizm yatırımları hem kamu hem özel sektör tarafından gerçekleştirilmektedir. Kamu yatırımları daha çok alt yapı oluşturma üzerine şekillenirken, üst yapı özel sektörce gerçekleştirilmektedir. Kamu alt yapı hazırlamanın yanında istikrarlı bir ortam oluşturma, belirlenecek önceliklere göre teşvik ve yönlendirme görevlerini de üstlenmektedir. Bu amaçla ilk yasal düzenleme 1950 yılında 5647 sayılı “Türkiye’de Turizm Müesseseleri Teşvik Kanunu’dur”. Söz konusu yasa

turizm müessesesi olma koşullarını, teşviklerden yararlanma şartlarını ve işletmelerin denetlenmesine ilişkin düzenlemeleri içermektedir. 1953 yılında ise 6086 sayılı “Turizm Endüstrisini Teşvik Kanunu” ikinci bir teşvik kanunu olarak çıkarılmıştır. Bu yasa ile özel girişimlere teşvik ve 10 yıl süre ile vergi muafiyeti sağlanmıştır (Toker, 2007: 82-84).

Teşvik kanunları seksenli yıllarda da devam etmiştir. Bu dönemde büyük ölçekli yatırımlar gerçekleşmiştir. 20.06.1980 tarih ve 8/1133 sayılı “Turizm Teşvik Çerçeve Kararı” ile yatırımların odaklanacağı alanların tespit ve planlaması, yeni finansman kaynak ve yöntemlerinin belirlenmesi, yabancı sermayenin turizm alanına teşvik edilmesi gibi turizm yatırımlarına yönelik bir çerçeve geliştirilmiştir. Bu karar ile Turizm Koordinasyon Kurulu oluşturulmuştur (Ulutürk, 1998: 164 akt. Toker, 2007: 82-84). 1982 yılında 2634 sayılı Turizm Teşvik Kanunu yürürlüğe girmiş ve turizm sektörünün bugünkü haline gelmesinde büyük rol oynamıştır. Söz konusu teşvik kanunu ve ardından 1983 yılında “Kamu Arazilerinin Turizm Yatırımlarına Tahsisi Yönetmeliği” ile kamu arazileri yatırımcıya tahsisinin önü açılmıştır ve özel sektöre kredi kolaylığı tanınmıştır (Toker, 2007: 82-84; Çelik ve Yalçın, 2018: 111).

1985 – 1990 yılları arasında Turizm, “Kalkınmada Özel Önem Taşıyan Sektör” kapsamına alınmıştır. Yine bu yıllarda turizm sektörüne yapılan yatırımlarda hibe türü teşvikler ve yabancı sermayenin teşviki ile yatırımların hızla arttığı görülmüştür (Ulutürk, 1998: 164 akt. Toker, 2007: 82-84). 1990 yılında ise Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı’nın kurulmasıyla sektöre yeni destek ve hizmetler sunulmaya başlamıştır.

2000’li yıllarda Turizm yatırımları açısından, 2003 yılında yeniden düzenlenen Kültür ve Turizm Bakanlığı Yatırım ve İşletmeler Genel Müdürlüğü’nün teşvikleri, 2012’de Kalkınma Ajanslarının yatırım destekleri, 2017 yılında sağlık turizmi yetki belgesi alma zorunluluğu getirilmesi gibi gelişmeler yaşanmıştır. 2018 yılından itibaren ise Ticaret Bakanlığı ve Sanayi ve Teknoloji Bakanlıkları turizm sektörüne ilişkin projelerin yatırım ve finansmanından sorumlu bakanlıklardır (Çelik ve Yalçın, 2018: 111).

2007 – 2013 yıl aralığını kapsayan Dokuzuncu Kalkınma Planı’nda Turizm öncelikli programlar arasına alınmıştır. Bu gelişme ile birlikte sektör açısından nitelikli eylem planları oluşturulmuştur. Bir sonraki kalkınma planında ise Sağlık Turizminin Geliştirilmesi Programı başlığı oluşturulmuştur. Onunca Kalkınma Planının getirdiği bu

değişiklik Termal turizm ve Termal Sağlık Turizminin ayrışması açısından yeni bir perspektif getirmiştir (Şengül ve Bulut, 2019: 66).

Türkiye Turizm stratejisi eylem planı 2007-2013 turizmin çeşitlenmesi tüm yıla yayılması ve öncelikli turizm türlerinin geliştirilmesine yönelik tedbirlerin ne zaman ve hangi kuruluşların desteğiyle alınmasını içermektedir. Söz konusu planda termal turizme ilişkin planlanan eylemler şu şekildedir: öncelikli olarak 4 bölge için “Termal Turizm Master Planının” hazırlanmasıdır. Daha sonra bu bölgelerde termal turizm merkezlerinin belirlenmesi, termal turizm altyapı ve üst yapısının geliştirilmesine yönelik stratejilerin hayata geçirilmesi gerekmektedir. Termal projelerin fizibilite çalışmalarının yapılması, mimari niteliklerin yükseltilmesi, geleneksel, kültürel ve yerel mimari özelliklerinin kullanımının özendirilmesi, ulusal ve uluslararası termal turizm tanıtımının yapılması ve termal turizm teşviklerinin öncelikli teşviklere alınması da eylemler arasındadır (TKB, 2007: 65-66).

Termal Turizm Master planına göre, turizmin çeşitlendirilmesi stratejisi kapsamında Jeotermal kaynak odaklı Turizm Merkezi veya Kültür ve Turizm Koruma ve Gelişim Bölgesi ilan edilebilecek alanlar belirlenerek fiziki planlarının tamamlanmasının ardından Turizm yatırımcılarına tahsisi kısa bir sürede gerçekleştirilmesi, 2023 yılı hedeflerinde yer almaktadır. Bu hedef kapsamında, Termal turizm altyapı ve üst yapısının geliştirilmesine yönelik stratejiler şu şekilde belirlenmiştir:

- Özel sektörü teşvik etmek amacıyla kamu arazisi ve termal su tahsisleri yapılması,
- Termal tesisler için kompleks planlanarak otel ve kür merkezleri etrafında yeşil alanlar, koşu ve gezi parkurları, eğlence mekanları düzenlenerek çevre niteliği yükseltilmesi,
- İmar planlarında otel + kür merkezi + kür parkı bütünleşme iyi kurulacak yatırım alanları termal su potansiyeline göre belirlenmesi, termal suya ilişkin tespitler ve kullanım hakları imar planları ile belirlenmesi,
- Termal alanlar içerisinde ve civarında oluşan ikinci konut türü talepleri iyi etüt edildikten sonra değerlendirilmesi,
- Termal suyun konutlarda, konut devre mülklerinde ve konut kooperatiflerinde ferdi olarak kullanımı yerine ortak mekanlarda kullanımının özendirilmesi,

- Termal turizm merkezlerinde, termal turizm amacına uygun olmayan tesislere termal su kullanım izni verilmemesi için belirli kriterler göz önünde bulundurulması, (Sağlık Bakanlığından alınmış kaplıca ruhsatı ve Kültür ve Turizm Bakanlığında alınan Turizm yatırım ve işletme belgesi olmayan imar planları, termal turizm tesis alanı veya kür merkezi olarak ayrılmamış tesis alanlarına termal su kullanım izni verilmemesi gibi) (TKB, 2007: 22,24)

Devre mülk sahipleri, termal turizm merkezlerinde termal turizm amacına uygun olmayan tesislere termal su kullanım izni verilmemesi kararı nedeniyle bazı zorluklarla karşılaşabilir. İlk olarak, tesislerin sahipleri, termal su kullanım izni alabilmek için gerekli belgeleri temin etmek ve tesislerini yasal hale getirmek için girişimde bulunabilirler. İlgili tesislerin bulunduğu bölgenin yerel yasal düzenlemeleri ve koşulları incelenmelidir. Bu koşullar, termal su kullanımı, ruhsatlandırma, turizm yatırım belgeleri ve benzeri konularda belirli şartlar ve gereklilikler içerebilir. Söz konusu bu durumun halihazırda faaliyet gösteren ve hizmet veren örgütler, yatırım aşamasında olanlar ve hizmetleri sonlandırılanların sayısı üzerinde etkili olduğu düşünülmektedir.

Eylem planında belirtilen tüm hedefler, termal turizm yatırımlarının yapılacağı alanlarda suların sondaj (yer altı kaynakların keşfi ve çıkarılması) ve kaptajı (bir su kaynağının yer altından çıkarılarak kullanılması işlemi) ile mülkiyet ve işletilmesi vb. konularında çeşitli bakanlıkların görev alanları ilgili kanun ve yönetmeliklerle belirlenmiştir. Maden Tetkik ve Arama, kanunda belirtildiği üzere suların çıkarılması, tam ve yarı analiz raporlamaları ile kimyasal özelliklerinin belirlenmesi konularında görev almaktadır. Bu analiz raporlarına göre Sağlık Bakanlığı termal suyun sağlık etkenliklerinin onaylanması ve termal kaynak etrafındaki tesisin nitelik ve nicelikleri hususlarında “Kaplıcalar Yönetmeliğinde” belirtildiği üzere görevler üstlenmektedir. Çevre ve Şehircilik bakanlığı bu bölgelerin imar planlarının hazırlanması ve imara açılmasında, İl Özel İdareleri ise kaynağın verimli bir şekilde işletmesi ve kiralanması konularında görev almaktadır. Söz konusu termal suların mülkiyeti devlete ait olup, termal suyun bulunduğu bölge turizm teşvik alanı içerisinde ise uygun şartları taşıyan işletmecilere kiralanmasında Kültür ve Turizm Bakanlığı görev almakta, teşvik alanında yer almıyorsa İl Özel İdarelerince bu görev yürütülmektedir (Çelik ve Yalçın, 2018: 114).

Termal turizm için termal alan belirlenmesi 5686 sayılı “Jeotermal Kaynaklar ve Doğal Mineralli Sular Kanunu’na” tabiidir. Bu kanunla jeotermal ve doğal mineralli su kaynaklarının etkin bir şekilde aranması, araştırılması, geliştirilmesi, üretilmesi,

korunması, bu kaynaklar üzerinde hak sahibi olunması ve hakların devredilmesi, çevre ile uyumlu olarak ekonomik şekilde değerlendirilmesi ve terk edilmesi ile ilgili usul ve esasları düzenlemektir. Söz konusu kanunda ayrıca Maden Tetkik ve Arama Genel Müdürlüğü hizmetleri ile ilgili haklar ve “Turizmi Teşvik Kanunu” kapsamında kalan alanlara ilişkin işlemlere ilişkin hükümlerde yer almaktadır.

İlan edilen turizm merkezleri ile kültür ve turizm koruma ve gelişim bölgelerinin iptali, sınırlarının yeniden belirlenmesi, isim ve statülerinin değiştirilmesine ilişkin 1532 sayılı Cumhurbaşkanı kararı çerçevesinde "Afyonkarahisar Heybeli Termal Turizm ve İhsaniye Gazlıgöl Termal Turizm Merkezleri" 2019 yılında turizm merkezi statüsünden çıkarılmıştır. Aynı karar doğrultusunda "Afyonkarahisar Sandıklı Hüdai Termal Turizm Merkezi"nin sınırları yeniden belirlenmiştir. Bunun yanında, 2019 tarihli “Turizm Tesislerinin Niteliklerine İlişkin Yönetmelik”, turizm tesislerine turizm belgesi verilmesi, bu tesislerin yönetim, personel ve işletme özellikleri ile uymak zorunda oldukları fiziki asgari şartların ve işletmecilik esaslarının belirlenmesine, tanıtım, bilgilendirme ve uygulanacak fiyat tarifelerinin onaylanmasına ilişkin usul ve esasları kapsamaktadır. Bunun yanında sağlık, temizlik, güvenlik ve çevre koruma alanlarına ilişkin hususları da içermektedir. Söz konusu yönetmelikte Termal Tesisler hakkında, konaklamalı ve konaklamasız termal tesisler olarak belgelendirilmesine ilişkin hükümler yer almaktadır.

2023 yılı içerisinde Resmi Gazete’ de yer alan bir değişiklikler devre mülkler ve devre tatil için “Konaklama hizmeti verilen tesisler, tek bir bağımsız bölüm olarak değerlendirilir ve bu tesislerin konaklama birimleri üzerinde şahsi hak sağlayan devre tatil hakkı tesis edilebilir. Ancak bu tesislerin konaklama birimleri üzerinde devre mülk, kat irtifakı ve kat mülkiyeti gibi şerhe konu haklar tesis edilemez, bu tür tesislere turizm belgesi verilemez, bu sisteme kısmen veya tamamen geçen tesislerin belgeleri iptal edilir.” şeklinde bir düzenleme getirilmiştir.

Termal işletmelerin sağlık koşulları açısından belirli yasal düzenlemelere dayandığı belirtilmektedir. 1593 sayılı “Umumi Hıfzıssıhha Kanunu”, 3153 sayılı “Radyoloji, Radyum ve Elektrikle Tedavi ve Diğer Fizyoterapi Müesseseleri Hakkında Kanun” ve bu kanuna dayanılarak yürürlüğe konulan “Fizyoterapi ve Bunlara Benzer Müesseseler Hakkında Nizamname” ve 181 sayılı “Sağlık Bakanlığı'nın Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararnameye” dayanarak hazırlanan “Kaplıcalar Yönetmeliği” çerçevesinde yapılmaktadır. İlgili yönetmelikte toprak, yeraltı, deniz ve iklim kaynaklı doğal tedavi unsurlarının tedavi edici faktör olarak kullanıldığı kaplıcalar,

içmece ve iklim kür merkezleri ile ilgili hususlar yer almaktadır. İlgili yönetmelik buralarda kurulacak sağlık amaçlı her türlü tesisin nitelik ve niceliklerinin belirlenmesi, kurulması, işletme izinlerinin verilmesi, denetlenmesi ve sağlık koşullarına uygun biçimde kontrol altına alınması için gerekli esasların belirlenmesi amacıyla hazırlanmıştır. Ayrıca kür merkezi çevresinde kür parkı, spor ve dinlenme tesisleri düzenlenmesine ilişkin çevre düzenlemesi, tesislerden alınan numunelerin denetim ve yaptırımlarına ilişkin hükümlerde yer almaktadır.

“Çevre Kanununda”, turizm bölgelerinde atık su yönetimi ve altyapısının düzenlenmesi ve işletilmesi konusunda belirli sorumlulukları ve düzenlemeleri içermektedir. Kültür ve turizm koruma ve gelişme bölgelerinde ve turizm merkezlerinde Kültür ve Turizm Bakanlığı veya yetkili kıldığı birimler, mevcut yerleşim alanlarından kopuk olarak münferit yapılmış tatil köyü, tatil sitesi, turizm tesis alanları vb. ile ilgili hükümler yer almaktadır. Kullanım alanlarında ise site yönetimleri veya tesis işletmecilerinin atık su altyapı sistemlerinin kurulması, bakımı, onarımı ve işletilmesi ile ilgili hükümlerin yer aldığı belirtilmektedir.

Turizm işletmesi belgeli konaklama tesislerine “Çevreye Duyarlı Konaklama Tesisi Belgesi” verilmesine dair tebliğ 2008’de yürürlüğe girmiştir. Enerji, su, zararlı madde tüketimi, atık miktarının azaltılması, enerji verimliliğinin artırılması ve yenilenebilir enerji kaynaklarının kullanımının teşvik edilmesi, çevreye duyarlı ve çevreyi güzelleştirici düzenlemelerin yapılması, çevreye duyarlılık konusunda bilgilendirme etkinliklerinin sağlanması hususlarında ilgili kurum ve kuruluşlarla işbirliği yapılmasını kapsamaktadır (Boyras, 2018: 294). Ağustos 2022 itibarıyla işletme belgeli “Çevreye Duyarlı Tesis” sayısı 447’dir (KTB, 2023).

“Devre Tatil ve Uzun Süreli Tatil Hizmeti Sözleşmeleri Yönetmeliği”, devre tatil, uzun süreli tatil hizmeti, değişim ve yeniden satış sözleşmelerine uygulanacak usul ve esasları düzenlemektedir. 2019 yılında Türkiye’de termal turizme ilişkin yapılan bir SWOT Analizi çalışmasında, Termal Turizme ilişkin mevzuat açısından değerlendirmelerde bulunulmuştur. Bu çalışmaya göre Termal turizmle ilgili yasal düzenlemeler ve devlet desteğinin olmasının güçlü yönleri ve fırsatları, jeotermal merkezlerin ruhsatlarının devlet tekelinde olması zayıf yönleri, sağlık alanında sık değişen mevzuatı tehditler olarak belirlemiştir (Şengül ve Bulut, 2019: 66-68).

4. ARAŞTIRMANIN BULGULARI

Bu çalışmada 1993:Q1-2021:Q4 dönemleri arasında Afyonkarahisar’da bulunan otel ve devre mülklerin yoğun olduğu 4 bölge ele alınmıştır. Bölgelerdeki tesis sayına ilişkin veriler kullanılarak Lotka-Volterra modeli yardımıyla otel ve devre mülklerin rekabet durumu araştırılmaktadır.

Zamana bağlı verilerin incelenmesinde sürecin tümüne yönelik tarihi verinin incelenmesi, evrimsel sürecin açıklanması için daha doğru bir yaklaşımdır. Bu yaklaşımla, belirli bir zaman dilimine ait durumları incelemek yerine sürecin genel gelişimi ve evrimi daha iyi anlaşılabilir (Yeloğlu, 2007: 27).

Geleneksel Lotka-Volterra modelinin gösterimi aşağıdaki gibidir:

$$\frac{dX_1(t)}{dt} = X_1(t) * (\alpha_{10} + \alpha_{11}X_1(t) + \alpha_{12}X_2(t)) = \alpha_{10}X_1(t) + \alpha_{11}X_1(t)X_1(t) + \alpha_{12}X_2(t)X_1(t) \quad (1)$$

$$\frac{dX_2(t)}{dt} = X_2(t) * (\alpha_{20} + \alpha_{21}X_1(t) + \alpha_{22}X_2(t)) = \alpha_{20}X_2(t) + \alpha_{21}X_1(t)X_2(t) + \alpha_{22}X_2(t)X_2(t) \quad (2)$$

Burada X_1 ve X_2 devre mülk ve otel tesis sayısını; $\frac{dX_1(t)}{dt}$ ve $\frac{dX_2(t)}{dt}$ X_1 ve X_2 t zamanındaki büyüme oranlarını göstermektedir. $X_1(t)$ ve $X_2(t)$ sırasıyla X_1 ve X_2 ’nin t zamanına kadar olan kümülatif ölçekleridir. $X_1(t)X_1(t)$ ve $X_2(t)X_2(t)$ kendisiyle etkileşime giren aynı popülasyonu ifade ederken; $X_1(t)X_2(t)$ ve $X_2(t)X_1(t)$ birbiriyle etkileşime giren iki popülasyonu belirtmektedir. $i, j = 1, 2$ için α_{ij} iki popülasyonun rekabetini ve iş birliğini belirlemede kullanılmaktadır. α_{10} ve α_{20} sırasıyla $X_1(t)$ ve $X_2(t)$ ’nin içsel büyüme oranlarını temsil eden lojistik parametrelerdir. α_{11} ve α_{22} sırasıyla $X_1(t)$ ve $X_2(t)$ ’nin niş kapasitesinin sınırlama parametreleridir. Değişkenler arasındaki olası içsellik dikkate alındığında α_{12} ve α_{21} iki popülasyonun birbirini nasıl etkilediğini temsil eden etkileşim parametreleridir.

Etkileşimin türü hakkında bilgi veren α_{12} ve α_{21} katsayılarının işaretine göre popülasyonlar arasında üç tür etkileşim ilişkisi mevcuttur: iş birliği, rekabet, av-avcı. İş birliği ve rekabet ilişkileri kendi içerisinde iki alt kategoriye ayrılmaktadır. Popülasyonların etkileşim durumlarına ait ilişki türleri Tablo 2’de sunulmaktadır.

Lotka-Volterra modeline ait Denklem (1) ve Denklem (2) sürekli-zamanlı modeller olduğundan ve bu çalışmada konaklama tesis sayısına ait verilerin ise kesikli-zamanlı olduğundan dolayı sürekli Lotka-Volterra modeli kesikli (ayrık) zamanlı bir versiyona dönüştürülmesi gerekmektedir (Leslie, 1958). Ayrıklaştırma işlemi için

Leslie'nin yöntemi kullanılmıştır. Yukarıda verilen denklem (1) ve denklem (2)'nin ayrık zamanlı formu aşağıdaki gibi ifade edilebilir:

$$X_1(t+1) = \frac{\beta_{10}X_1(t)}{1-\beta_{11}X_1(t)-\beta_{12}X_2(t)} \quad (3)$$

$$X_2(t+1) = \frac{\beta_{20}X_2(t)}{1-\beta_{21}X_1(t)-\beta_{22}X_2(t)} \quad (4)$$

Denklem (3) ve Denklem (4)'teki $i = 1,2$ için β_{ii} ve β_{i0} sadece i 'inci türün varlığındaki (sadece tek türün varlığında) lojistik parametrelerdir. β_{12} ve β_{21} iki tür arasındaki ilişkinin ilgili büyüme oranları üzerindeki etkisinin derecesini ifade etmektedir. Denklem (1) ve (2)'deki parametreler ile Denklem (3) ve (4)'teki parametreler arasındaki ilişki Denklem (5)'te gösterilmektedir.

$$\alpha_{i0} = \ln\beta_{i0}; \alpha_{ij} = \frac{\beta_{ij}\ln\beta_{i0}}{\beta_{i0}-1}; i, j = 1,2 \quad (5)$$

Burada β_{i0} bire eşit olmadığında $\frac{\ln\beta_{i0}}{\beta_{i0}-1}$ her zaman pozitif olduğundan dolayı α_{ij} işareti β_{ij} 'nin işaretiyle aynıdır. Regresyon hesaplamalarını yapmak için Denklem (3) ve (4) aşağıdaki denklem formlarına dönüştürülür:

$$\frac{X_1(t)}{X_1(t+1)} = \frac{1}{\beta_{10}} - \frac{\beta_{11}}{\beta_{10}}X_1(t) - \frac{\beta_{12}}{\beta_{10}}X_2(t) \quad (6)$$

$$\frac{X_2(t)}{X_2(t+1)} = \frac{1}{\beta_{20}} - \frac{\beta_{21}}{\beta_{20}}X_1(t) - \frac{\beta_{22}}{\beta_{20}}X_2(t) \quad (7)$$

Denklem (6) ve (7)'daki terimler aşağıda verilen denklem formlarına dönüştürülür:

$$Y_1(t) = c_{10} + c_{11}X_1(t) + c_{12}X_2(t) \quad (8)$$

$$Y_2(t) = c_{20} + c_{21}X_1(t) + c_{22}X_2(t) \quad (9)$$

Burada $i = 1,2$ için $Y_i(t) = \frac{X_i(t)}{X_i(t+1)}$; $c_{i0} = \frac{1}{\beta_{i0}}$; $c_{i1} = -\frac{\beta_{i1}}{\beta_{i0}}$; $c_{i2} = -\frac{\beta_{i2}}{\beta_{i0}}$ eşittir.

Doğrusal en küçük kareler tahmin yöntemi kullanılarak Denklem (10) ve (11)'deki parametrelerin tahminleri yapılmaktadır. Elde edilen katsayı tahminlerinin istatistiksel olarak anlamlı olması bir bölgedeki otel ve devre mülk tesis sayısının birbirini nasıl etkilediğinin ortaya konulmasına yardımcı olmaktadır.

Lotka-Volterra modeli yardımıyla 4 bölgedeki tesis sayına ilişkin veriler kullanılarak her bölgedeki otel ve devre mülklerin rekabet durumu sonuçları Tablo 3'te sunulmaktadır.

Tablo 3. Bölgelerdeki Otel ve Devre Mülk Rekabet İlişkisi Sonuçları

	I.BÖLGE (MERKEZ)	II.BÖLGE (GAZLIGÖL)	III.BÖLGE (SANDIKLI)	IV.BÖLGE (BOLVADİN)
Parametreler	X ₁ : Devre mülk X ₂ : Otel	X ₁ : Devre mülk X ₂ : Otel	X ₁ : Devre mülk X ₂ : Otel	X ₁ : Devre mülk X ₂ : Otel
Denk.(8) - Denk.(9)				
c_{10}	0.007746 (0.135795)	0.489809 (0.944417)		-7.917371*** (-3.548113)
c_{11}	0.264715*** (4.766238)	0.07020** (2.426449)		0.989671*** (3.600865)
c_{12}	-0.044086** (-2.222082)	0.008535 (0.035968)		-0.056338 (-0.137755)
R^2	0.205	0.129		0.109
F_{ist}	14.03422***	8.072***		6.65891***
c_{20}	-0.003165 (-0.033516)	0.084452 (0.859400)		-0.363636 (-1.345946)
c_{21}	0.121630*** (3.703256)	0.241959*** (5.381316)		0.0000586 (0.000176)
c_{22}	-0.155823* (-1.694776)	-0.005038 (-0.919067)		0.363636*** (7.343726)
R^2	0.136	0.351		0.340
F_{ist}	8.564***	29.428***		28.084***
Denk.(3) - Denk.(4)				
β_{10}	129.09889	2.04161		-0.12631
β_{11}	-34.17441	-0.14332		0.12501
β_{12}	5.69145	-0.01743		0.00712
β_{20}	-315.95577	11.84105		-2.75000
β_{21}	38.42970	-2.86505		-0.00002
β_{22}	-49.23318	0.05966		0.99999
Denk.(1) - Denk.(2)				
α_{10}	4.86058	0.71374		-2.06902
α_{11}	-1.29671	-0.09821		0.22964
α_{12}	0.21596	-0.01194		0.01308
α_{20}	5.75560	2.47157		-1.01160
α_{21}	0.70228	-0.65318		-0.00005
α_{22}	-0.89970	0.01360		0.26976

Not: Parantez içindeki değerler t istatistik değerleridir. *, **, *** sırasıyla %10, %5 ve %1 anlamlılık düzeylerini göstermektedir.

I. Bölge (Merkez)'de örgüt topluluğuna ait Lotka-Volterra model tahmini;

$$\frac{dX_1(t)}{dt} = X_1(t) * (4.86058 - 1.29671X_1(t) + 0.21596X_2(t)) \quad (10)$$

$$\frac{dX_2(t)}{dt} = X_2(t) * (5.75560 + 0.70228X_1(t) - 0.89970X_2(t)) \quad (11)$$

Denklem (8) ve Denklem (9)'a ait parametre tahminlerinin istatistiksel anlamlılıkları incelendiğinde devre mülke ait modelde c_{10} katsayı tahmini istatistiksel olarak anlamsız iken; c_{11} katsayı tahmini %1 ve c_{12} katsayı tahmini %5 anlamlılık düzeyine göre istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Benzer şekilde otele ait tahmin modelinde c_{20} katsayı tahmini istatistiksel olarak anlamsız iken; c_{21} katsayı tahmini %1 ve c_{22} katsayı tahmini %10 anlamlılık düzeyine göre istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Tablo 3'teki α_{10} ve α_{20} içsel büyüme oranları pozitifdir. α_{11} ve α_{22} niş kapasite sınırlamaları sırasıyla -1.29671 ve -0.89970 olarak tahmin edilmiştir. Niş kapasitesinin hem devre mülkler hem de oteller üzerinde engelleyici bir etkiye sahip olduğunu göstermektedir. α_{12} ve α_{21} etkileşim katsayıları ise sırasıyla 0.21596 ve 0.70228 olarak tahmin edilmiştir. Katsayıların işaretleri pozitifdir.

II. Bölge (Gazlıgöl)'de örgüt topluluğuna ait Lotka-Volterra model tahmini;

$$\frac{dX_1(t)}{dt} = X_1(t) * (0.71374 - 0.09821X_1(t) - 0.01194X_2(t)) \quad (12)$$

$$\frac{dX_2(t)}{dt} = X_2(t) * (2.47157 - 0.65318X_1(t) + 0.01360X_2(t)) \quad (13)$$

Denklem (8) ve Denklem (9)'a ait parametre tahminlerinin istatistiksel anlamlılıkları incelendiğinde devre mülke ait modelde c_{10} ve c_{21} katsayılarının tahmini istatistiksel olarak anlamsız iken; c_{11} katsayı tahmini %5 anlamlılık düzeyine göre istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Benzer şekilde otele ait tahmin modelinde c_{20} ve c_{22} katsayı tahminleri istatistiksel olarak anlamsız iken; c_{21} katsayı tahmini %1 anlamlılık düzeyine göre istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Tablo 3'teki α_{10} ve α_{20} içsel büyüme oranları pozitifdir. α_{11} ve α_{22} niş kapasite sınırlamaları sırasıyla -0.09821 ve 0.01360 olarak tahmin edilmiştir. Niş kapasitesinin devre mülkler üzerinde engelleyici bir etkiye sahip olduğunu; buna karşın oteller üzerinde ise teşvik edici bir etkiye sahip olduğunu göstermektedir. α_{12} ve α_{21} etkileşim katsayıları sırasıyla -0.01194 ve -0.65318 olarak tahmin edilmiştir. Model tahminine ilişkin katsayıların işaretleri negatiftir.

IV. Bölge (Bolvadin)'de örgüt topluluğuna ait Lotka-Volterra model tahmini;

$$\frac{dX_1(t)}{dt} = X_1(t) * (2.06902 - 0.22964X_1(t) + 0.013078X_2(t)) \quad (14)$$

$$\frac{dX_2(t)}{dt} = X_2(t) * (-1.01160 - 0.00005X_1(t) + 0.26976X_2(t)) \quad (15)$$

Denklem (8) ve Denklem (9)'a ait parametre tahminlerinin istatistiksel anlamlılıkları incelendiğinde devre mülke ait modelde c_{10} ve c_{11} katsayılarının tahmini %1 anlamlılık düzeyine göre istatistiksel olarak anlamlı iken, c_{12} katsayı tahmini istatistiksel olarak anlamsız bulunmuştur. Benzer şekilde otele ait tahmin modelinde c_{20} ve c_{21} katsayılarının tahmini istatistiksel olarak anlamsız iken; c_{22} katsayı tahmini %1 anlamlılık düzeyine göre istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Tablo 3'teki α_{10} ve α_{20} içsel büyüme oranları negatiftir. α_{11} ve α_{22} niş kapasite sınırlamaları sırasıyla 0.22964 ve 0.26976 olarak tahmin edilmiştir. Niş kapasitesinin hem devre mülkler hem de oteller üzerinde teşvik edici bir etkiye sahip olduğunu göstermektedir. α_{12} ve α_{21} etkileşim katsayıları sırasıyla 0.01308 ve -0.00005 olarak tahmin edilmiştir. Model tahminine ilişkin devremülk katsayıların işaretleri pozitif, otel katsayıların işaretleri ise negatiftir.

Lotka-Volterra modeli yardımıyla 4 bölgedeki genel toplam tesis sayısına ilişkin veriler kullanılarak otel ve devre mülklerin rekabet durumu sonuçları Tablo 4'te sunulmaktadır.

Tablo 4. Afyonkarahisar'daki Otel ve Devre Mülk Rekabet İlişkisi Sonuçları

	AFYON				
Parametreler	X ₁ : Devre mülk X ₂ : Otel	Parametreler	X ₁ :Devre mülk X ₂ : Otel	Parametreler	X ₁ : Devre mülk X ₂ : Otel
Denk.(8) - Denk.(9)		Denk.(3) - Denk.(4)		Denk.(1) - Denk.(2)	
c_{10}	0.700509 (1.061613)	β_{10}	1.42753	α_{10}	0.35595
c_{11}	0.176333*** (3.339220)	β_{11}	-0.25172	α_{11}	-0.20957
c_{12}	-0.418470** (-2.281294)	β_{12}	0.59738	α_{12}	0.49736
R^2	0.132	β_{20}	-4.66420	α_{20}	-1.53992
F_{ist}	8.310***	β_{21}	0.12880	α_{21}	0.03502
c_{20}	-0.214399 (-1.368333)	β_{22}	0.91625	α_{22}	0.24910

Tablo 4 (Devam). Afyonkarahisar'daki Otel ve Devre Mülk Rekabet İlişkisi Sonuçları

	AFYON				
Parametreler	X ₁ : Devre mülk X ₂ : Otel	Parametreler	X ₁ :Devre mülk X ₂ : Otel	Parametreler	X ₁ : Devre mülk X ₂ : Otel
c_{21}	-0.027615** (-2.202274)	β_{10}	1.42753	α_{10}	0.35595
c_{22}	0.196442*** (4.509923)	β_{11}	-0.25172	α_{11}	-0.20957
R^2	0.322	β_{12}	0.59738	α_{12}	0.49736
F_{ist}	25.933***	β_{20}	-4.66420	α_{20}	-1.53992

Afyonkarahisar'daki örgüt topluluğuna ait Lotka-Volterra model tahmini;

$$\frac{dX_1(t)}{dt} = X_1(t) * (0.35595 - 0.20957X_1(t) + 0.49736X_2(t)) \quad (16)$$

$$\frac{dX_2(t)}{dt} = X_2(t) * (-1.53992 + 0.03502(t) + 0.24910X_2(t)) \quad (17)$$

Denklem (8) ve Denklem (9)'a ait parametre tahminlerinin istatistiksel anlamlılıkları incelendiğinde devre mülke ait modelde c_{10} katsayı tahmini istatistiksel olarak anlamsız iken; c_{11} katsayı tahmini %1 ve c_{12} katsayı tahmini %5 anlamlılık düzeyine göre istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Benzer şekilde otele ait tahmin modelinde c_{20} katsayı tahmini istatistiksel olarak anlamsız iken; c_{21} katsayı tahmini %5 ve c_{22} katsayı tahmini %1 anlamlılık düzeyine göre istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Tablo 4'teki α_{10} içsel büyüme oranları pozitif iken α_{20} içsel büyüme oranları negatiftir. α_{11} ve α_{22} niş kapasite sınırlamaları sırasıyla -0.20957 ve 0.24910 olarak tahmin edilmiştir. Niş kapasitesinin devre mülkler üzerinde engelleyici bir etkiye sahip iken; oteller üzerinde teşvik edici etkiye sahip olduğunu göstermektedir. α_{12} ve α_{21} etkileşim katsayıları ise sırasıyla 0.49736 ve 0.03502 olarak tahmin edilmiştir. Katsayıların işaretleri pozitifdir.

TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER

Örgütler arası ilişkiler, belirli bir alandaki iki ya da daha fazla örgüt arasında gerçekleşen kalıcı kaynak alışverişi ve kaynaklar için rekabet ile alandaki faaliyetleri ve ilişkileri düzenleyen örgütlerin koyduğu kural ve normlardan oluşur (Oliver, 1990: 241). Burada sözü edilen ilişkiler destekleyici (kaynak alışverişi), rekabetçi (rakipler arasında kaynaklar için mücadele) ve düzenleyici (merkezi ve yerel yönetimler ile meslek örgütleri) olarak nitelendirilebilir. Örgüt kuramları çeşitli bakış açılarından hareketle bu ilişkileri araştırmışlar, örgütler arası ilişkiler konusunda farklı kavramsal anlayışlar ve açıklama biçimleri oluşturmuşlardır.

Astley & Van de Ven'e (1983) göre örgüt kuramlarının örgütler arasındaki ilişkilere yaklaşımları analiz düzeyine ve yapı-eylem ikiliğindeki konumlarına göre farklılaşmaktadır. Analiz düzeyine göre örgütler arası ilişkiler belirli bir örgütsel alandaki örgüt topluluğu (community) belirli bir örgüt popülasyonu (population), ya da tek bir örgüt ve onun ilişkileri düzeyinde ele alınabilir. Yapı ve eylem ikiliği açısından örgütlerin eylemleri iradeci ya da belirlenimci bir yaklaşımla incelenebilir. Buna göre aktörlerin (örgütler ve onların yönetimi) eylemleri doğrudan kendi tercihlerinin bir ürünüdür ya da çevredeki fırsatlar ya da bağlama dayalı kısıtlılıklar nedeniyle iradi olmayan (belirlenimci) bir biçimde ortaya çıkabilir. Bu iki boyut örgütler arası ilişkilere dört farklı yaklaşım üretir: Mikro düzeyde belirlenimci sistem-yapısal görüş ile iradeci stratejik seçim görüşü ve makro düzeyde belirlenimci doğal seçim görüşü ile iradi toplu eylem görüşü. Durumsallık ve kaynak bağımlılığı yaklaşımları mikro düzeydeki belirlenimci ve iradi bir görüşe sahipken popülasyon ekolojisi ve kurumsal teori makro analiz düzeyinde belirlenimci bir yaklaşıma sahiptirler. Bu çalışma örgütler arasındaki ilişkileri makro-topluluk düzeyinde incelemeyi amaçladığı için sistem-yapısal ve stratejik seçim görüşleri araştırma alanının dışındadır ve popülasyon ekolojisi bu çalışmanın ana kuramsal temelini oluşturmaktadır.

Popülasyonlar arası etkileşimler, örgütlerin kurulması üzerinde önemli bir etkiye sahiptir. Birden fazla popülasyon arasındaki etkileşim, örgütlerin kurulma zamanını ve sayısını etkileyebilir. Bu durum, popülasyon yoğunluğunu ve örgüt kurma oranlarını da zaman içinde değiştirebilir. Bu nedenle, zaman ve koşullar örgütlerin kurulması ve popülasyon yoğunluğu üzerinde belirleyici olabilir (Yeloğlu, 2007: 26).

Çalışmada, 1993:Q1-2021:Q4 dönemleri arasında Afyonkarahisar'da bulunan otel ve devre mülk popülasyonlarının birbirleri ile olan etkileşimlerinin niteliği

incelenmiştir. Genel çerçevede Tablo 3'e ait I., II., III. ve IV. Bölge sonuçları doğrultusunda bölgelerdeki konaklama tesislerinin birbiriyle etkileşimi incelendiğinde; I. Bölgede devre mülk ve oteller arasında karşılıklı yaşama ilişkisi mevcutken; II. Bölgede devre mülk ve oteller arasında saf rekabet ilişkisi mevcuttur. IV. Bölgede ise devre mülkler ve oteller arasında av-avcı ilişkisi mevcuttur. Tablo 4'e ait Afyonkarahisar'daki dört bölge veri setini kapsayan genel analiz sonucunda, devre mülk ve oteller arasında karşılıklı yaşama ilişkisinin mevcut olduğu ortaya çıkmıştır.

Elde edilen bulgular doğrultusunda I. Bölgedeki devre mülk ve oteller arasında karşılıklı yaşama (+,+), bir ilişki olduğunu, diğer bir ifadeyle devre mülk ve oteller arasında karşılıklı fayda sağlayan bir ilişki olduğunu göstermektedir. İki popülasyonun örtüşen nişlere sahip olduğu ve birbirlerinin varlığından faydalandığını, her iki tür konaklama yerinin birbirini desteklediği ve kazan-kazan prensibine dayalı bir yaklaşım benimsediğini ifade edebiliriz. Bu bulgu, Romano'nun (2016), üç İtalyan bölgesi (Campania, Puglia and Liguria) arasındaki turistik akışlar açısından etkileşimi analiz ederek, bölgelerin sadece birbirleriyle rekabet etmekle kalmayıp, aynı zamanda ortaklık içinde ilerledikleri sonucuyla paralellik göstermektedir.

II. Bölgedeki devre mülkler ve oteller arasında saf rekabet (-,-), ilişkisi olduğu görülmektedir. Her iki popülasyondaki büyüme, nişlerinin örtüşmesi nedeniyle diğerinde azalmaya neden olmaktadır. Devre mülk ve otellerin aynı pazar talebi için rekabet ettiklerinden dolayı sıkıntı yaşayabileceklerine ve birbirlerinin varlıklarından mustarip olabileceklerine işaret etmektedir. Chiang vd. (2008), Tayvan'daki kişisel bilgisayar (PC) gönderilerinin yenilikçi büyümesini araştırmıştır. Masaüstü ve dizüstü bilgisayar gönderileri arasındaki dinamik rekabet ilişkisini Lotka-Volterra modelini kullanarak analiz etmişlerdir. Buna göre PC pazarında masa üstü ve dizüstü bilgisayarlar arasındaki ilişkinin saf rekabet olduğunu ortaya koymuşlardır. Bu durumda, türler arasındaki saf rekabet ilişkisi, her iki popülasyonun aynı pazar talebi için rekabet ettiğini ve bu rekabetin her iki tarafı da etkilediğini göstermektedir. Fiyat düşürme, ürün kalitesini artırma, pazarlama faaliyetlerini yoğunlaştırma gibi rekabetçi eylemlerin görülmesi muhtemeldir.

III. Bölgede sadece otel formu olduğu için bölge bazındaki rekabet durumunu belirten analiz gerçekleştirilememiştir. Görüldüğü gibi pazar payı oteller tarafından kontrol edilmektedir. Ancak bölgedeki otel sayıları Afyonkarahisar genel rekabet durumu analizinde kullanılmıştır.

IV. Bölgedeki devre mülkler ve oteller arasında av-avcı (+,-), ilişkisi mevcuttur. Bir popülasyon diğerinin zararına genişlemektedir. Tablo 2’de otelin av; devre mülkün ise avcı olduğu görülmektedir. Pazardaki konaklama yerlerinden biri diğerinin zarar görmesinden ya da yok olmasından fayda sağlamaktadır. Buna göre pazardaki konaklama yerlerinden olan devre mülkler otellerin pahasına kazanmaktadır (X_2 , X_1 için av rolünü üstlenmektedir). Lee vd. (2005), yapmış olduğu çalışmada benzer sonuca rastlanmaktadır. Araştırmacılar, Kore borsasında rekabet eden iki piyasa olan Kore Menkul Kıymetler Borsası (KSE) ile Kore Menkul Kıymet Satıcıları Otomatik Fiyat Teklifi (KOSDAQ) arasındaki dinamik rekabet ilişkisini, 1997-2001 döneminde KSE ve KOSDAQ'nun günlük ampirik endeks verileri kullanılarak, analiz etmiş ve KSE'nin KOSDAQ'ın ortaya çıkmasından sonra bir av gibi davrandığı iki pazar arasında bir avcı-av ilişkisi olduğu sonucunu elde etmişlerdir. Ayrıca bu etkileşim, ortak yaşam ilişkisiye ve nihayet saf rekabet ilişkisine dönüştüğü, rekabet ilişkisinin zamanla değiştiği de bulgular arasındadır. Bir diğer çalışmada ise, Chiang (2012), Tayvan'da üretilen 200 mm ve 300 mm silikon levhaların alanının büyümesini araştırmış ve 200 mm silikon levhalar ve 300 mm silikon levhalar arasındaki rekabetçi ilişkinin dinamik büyümesi analizini gerçekleştirmiştir. İki tür arasında avcı-av ilişkisi olduğunu ortaya koymuştur. Ayrıca 200 mm silikon levhalar ve 300 mm silikon levhalar için kararlı bir denge durumu olduğunu tespit ederek 200 mm'lik av nesli tamamen kaybolmadığını; 300 mm avcı neslin yanında sabit bir pazara yerleştiğini ifade etmiştir. Yapılan çalışmalar, bu tür ilişkilerin zamanla değişebileceğini ve farklı bir rekabet ilişkisine dönüşebileceğini göstermektedir. Pazardaki konaklama yerleri arasındaki rekabet, dinamik bir ilişki içerisindedir ve bu ilişkinin zamanla değişebileceği olasılığı dikkate alınmalıdır. Bir konaklama yerinin diğerine zarar vermesi veya fayda sağlaması, rekabetin doğasını anlamak için önemli bir göstergedir ve pazar katılımcıları için stratejik kararlar alırken göz önünde bulundurulmalıdır. Ayrıca, benzer dinamiklerin farklı sektörlerde de gözlemlenebileceği için bu tür ilişkilerin genel bir rekabet analizinde dikkate alınması gerekmektedir.

Afyonkarahisar'daki dört bölge veri setini kapsayan genel analiz sonucunda, devre mülk ve oteller arasında karşılıklı yaşama (+,+), bir ilişki olduğunu, iki popülasyonun aynı yaşam alanlarını paylaştığı ve birbirlerinin varlığından faydalandığı anlamına gelmektedir. Başka bir ifadeyle, piyasa perspektifinde kazançların paylaşıldığı ve bir konaklama yerinin varlığının diğerine zarar vermediği karşılıklı olarak kazan-kazan prensibine dayalı bir yaklaşım benimsendiği dikkat çekmektedir. Her iki

popülasyonun da birbirinin yararını arttırdığını göstermektedir. Lotka Volterra modeliyle popülasyonlar arasındaki ilişkileri araştıran diğer çalışmalara (Lee vd. 2005; Chiang vd. 2008; Chiang 2012) bakıldığında; karşılıklı yaşama ilişkiden daha çok rekabetçi ilişkiler olduğu görülmüştür.

Araştırmada dikkat çeken diğer sonuçta devre mülk ve otellerin içsel büyüme oranları ve niş kapasitesindeki sınırlamalardır. Bu bulgular, devre mülklerin ve otellerin büyüme oranları ile belirli bir niş kapasitesine sahip olmaları arasındaki ilişkiyi açıklamaktadır. Araştırma sonuçlarına göre, bu ilişki önemli olabilir ve sektördeki gelişmeleri anlamak için değerli bir perspektif sunabilir.

Genel çerçevede Tablo 3'e ait I., II., III. ve IV. Bölge sonuçları doğrultusunda içsel büyüme oranı en yüksek I. Bölgedeki devre mülkler ve otellerdir. Niş kapasitesindeki sınırlamalar perspektifinde ise I. Bölgedeki konaklama yerleri üzerinde engelleyici etkisi olduğu; II. Bölgede devre mülkler üzerinde engelleyici etkisi olurken oteller üzerinde teşvik edici etkisi olduğu; IV. Bölgede ise hem devre mülkler hem de oteller üzerinde teşvik edici bir etkisi olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Tablo 4'e ait Afyonkarahisar genel analizdeki devre mülklerin içsel büyüme oranı pozitif iken otellerin içsel büyüme oranı negatiftir. Niş kapasitesi, devre mülkler üzerinde engelleyici etkiye sahip iken oteller üzerinde teşvik edici etkiye sahiptir.

Lodka-Volterra denklemleri, iki rakipli bir nişteki büyümeyi tanımlamak için rakip başına üç parametre gerektirir. Bir parametre çoğalma yeteneğini, diğeri nişin büyüklüğünü ve üçüncüsü diğer rakibin müdahalesini temsil eder (Modis, 2013:139). Örgüt popülasyonlarında niş kapasitesi ile içsel büyüme oranı arasında bir ilişki vardır. Niş kapasitesinin artması hem yeni kurulumların artması hem de mevcut örgütlerin içsel büyüme oranlarının artması için fırsatlar sağlar. Devre mülklerin içsel büyüme oranlarının pozitif olması niş kapasitesi artmıyorsa, büyümeyi sınırlandırıcı bir etkiye sahiptir. Buna karşılık otellerin içsel büyüme oranının negatif olması niş kapasitesi artmıyorsa dahi yeni kurulumlar ve içsel büyüme için henüz fırsatlar olduğunu gösterebilir. Rekabetçi bir ilişkide büyüme olasılıklarını artırmak için; ürün çekiciliği (bizimkini artırın veya onlarınkini azaltın), pazar nişinin boyutu (bizimkini artırın veya onlarınkini azaltın), etkileşimin doğası (saldırımızı artırın veya karşı saldırılarını azaltın) parametrelerinden biri veya birkaçı değiştirmeye çalışılabilir (Modis, 2013:139).

Bu bağlamda I. Bölgedeki konaklama yerlerinin her ikisi de büyümek istemektedir ancak niş kapasitesi bu büyümeyi engellemektedir. Devre mülk ve oteller

arasında karşılıklı yaşama bir ilişki olduğuna göre her iki konaklama yeri de birbirinden fayda sağlayarak büyüme potansiyelini artırmaya çalışabilir. Bu durumda, karşılıklı işbirliği ve fayda sağlayıcı etkileşimler önem kazanır. Rekabetin artması ve sınırlı kaynakların paylaşılması gibi etkileşimler söz konusu olabilir.

II. Bölgedeki konaklama yerlerinden olan devre mülkün içsel büyüme oranı pozitifken niş kapasitesi engelleyici, ancak otelin içsel büyüme oranı pozitifken niş kapasitesi teşvik edicidir. Bu durumda saf rekabet koşulları altında otellerin büyümeye daha elverişli olduğu anlaşılabılır. Niş kapasitesinin oteli teşvik edici olması, otellerin büyüme potansiyelini artırırken, aynı koşullar altında devre mülklerin büyümesini sınırlayıcı bir etki yaratır. Bu durumda, saf rekabet altında otellerin avantajlı konumda olduğu ve büyümeye daha yatkın olduğu söylenebilir.

IV. Bölgedeki konaklama yerlerinden olan devre mülk ve otelin içsel büyüme oranları negatiftir, niş kapasitesi her ikisinde de teşvik edicidir. Bu durumda av-avcı ilişkisi söz konusudur. Her iki konaklama yeri de niş kapasitesi sayesinde büyümeye teşvik ediliyor ancak kendi içsel büyüme oranları negatif olduğu için dışarıdan kaynaklara bağımlı hale gelmektedirler. Bu durumda, her iki konaklama yeri de niş kapasitesi sayesinde büyümeye çalışırken, kendi içsel kaynaklarıyla büyümekte zorlanabilirler. Diğer bir anlatımla her iki konaklama yeri de niş kapasitesinin etkisi altında büyümeye çalışsa da, içsel büyüme oranlarının negatif olması, dış kaynaklara olan bağımlılıklarını artırabilir. Benzer kaynak gereksinimlerinin (ekolojik benzerlik) olduğu ancak birlikte evrimin olmadığı durumlarda, yırtıcı/av etkileşiminde bir popülasyon diğerini yenerek üstün gelecektir - zayıf popülasyon ya niş değiştirir ya da yok olur. Ancak birlikte evrimle, ekolojik olarak benzer iki popülasyondan oluşan örgütler, her ikisinin de hayatta kalabileceği farklı nişlere doğru evrimleşebilir (Baum & Rao, 2021: 464).

Afyonkarahisar, genel bağlamda ele alındığında, devre mülk ve oteller arasında karşılıklı yaşam ilişkisi olduğu için birinin büyüme oranı artarken diğerinin büyüme oranının azaltması söz konusu değildir. Türlerden biri kendi niş kapasitesinde sınıra doğru yaklaşırken, öteki henüz bu sınıra gelmiyorsa büyüme fırsatına sahip olabilir. Otellerde büyüme oranı negatif olduğu için kendi bir miktar daha büyüyebilir ya da popülasyonda yeni kurulumlar olabilir. Devre mülkler de kendi taşıma kapasitesi dolana kadar büyüyebilir.

Afyonkarahisar konaklama yeri olan devre mülk ve otellerin etkileşimleri genel olarak değerlendirildiğinde, rekabet yerine karşılıklı destekleyici bir ilişkinin olmasının

nedeni taşıma kapasitesinin dolmamasına bağlanabilir. Türler arasında henüz örgüt ölümlerinin başlamaması ve kaynak (termal su ve müşteri gibi) yetersizliklerinin olmaması da taşıma kapasitesinin dolmadığını göstermektedir. Ayrıca her iki türün de farklı sosyo-ekonomik pazar bölümleri hedeflendiği için rekabetin oluşmadığı durumu açıklayabilir. Popülasyonların her biri kaynaklara ulaşabildiği ve bu kaynaklar örgütlere yarar sağladığı sürece, popülasyon içerisindeki kurulumlar devam edecektir. Bölgede yatırım aşamasında olan girişimlerin varlığı bunu desteklemektedir. Araştırma sahasında pazar şu anda genişlemekte olsa da önümüzdeki yıllarda doymuş hale dönüşebilir. Türlerden biri diğerine üstün geldiğinde (ayakta kalan) pazarın genelini sahiplenebilir. Kurulumların gerçekleşmesi, yoğunluğu artıracak ve kurulma oranı buna bağlı olarak artacaktır.

Termal turizm merkezlerinin daraltılması nedeniyle 2019 yılında termal turizm merkezi statüsünden çıkarılan yerler hala turizm cazibe merkezleri olmaya devam etmektedir. 2019 yılına kadar gerçekleşen kurulumlarda nadir örgüt ölümleri gerçekleşmiş, karar sonrasında da herhangi bir engel oluşmamış, kurulumlar devam etmiştir. Öte yandan termal turizm merkezlerinde termal turizm amacına uygun olmayan tesislere termal su kullanım izni verilmemesi kararı, devre mülk sahipleri, tesis sahipleri ve termal turizm sektörü üzerinde belirli zorluklar yaratabilir. Bu durumun da, kurulma ve kapanma oranları üzerinde etkili olabileceği düşünülmektedir. "Turizm Tesislerinin Niteliklerine İlişkin Yönetmelik" gereğince konaklamalı ve konaklamasız termal tesislerin belgelendirilmesine uygun şekilde alınan belgeler, tesisin kalitesini ve standartlarını doğrulayarak güvenilirlik ve prestij kazandırmaktadır. Belgeli tesisler genellikle daha geniş bir müşteri kitlesine ulaşır ve rekabet avantajı elde ederler. Turizm belgesi, tesisin tanıtımını kolaylaştırır, müşteri memnuniyetini artırır ve sektörde diğer tesislere göre tercih edilme olasılığını artırır. Bu nedenle, turizm belgesi almanın işletme açısından önemli fırsatlar sunduğu kabul edilmektedir.

Bu çalışma, turizm gelişimini ele alırken farklı bir perspektif sunmaktadır. Topluluk düzeyindeki örgütler arasındaki ilişkileri tamamlayıcı, destekleyici ve rekabetçi açılardan ele alarak, turizmin gelişimini ortak yaşam sistemler perspektifinden incelemektedir. Ayrıca, orijinal model endekslerle turizm gelişimini değerlendirmek için yeni bir yaklaşım sunmaktadır ve turizm politikaları için yeni derin anlayışlar üreten pratik uygulamalar göstererek, turizm literatürüne katkıda bulunmaktadır. Ayrıca Lotka Volterra Model, pazar büyüklüğünü tahmin etmek ve gelecekteki eğilimi belirlemek için

etkili bir araç olarak kullanılabilir. Bu yüzden bu çalışma bu konuda daha fazla bilimsel çalışmaya ilham vermek için yararlı bir başlangıç noktası olabilir. Yeni bakış açıları sağlayarak sektörler arasındaki etkileşimleri tanımlamada uygun araç olabilir. Böylece karar verme sürecinde yeni yatırımcıların yanı sıra mevcut iş stratejileriyle ilgili karar vermede yöneticilerin de yardımcı aracı olacağı düşünülmektedir.

Bununla birlikte, gelecekteki araştırmalar, modeli geliştirilerek bölgeye gelen turist sayısına dayanarak gelecek yıllara ilişkin tahminler yapabilir. Uygun verilere ulaşıldığı takdirde bölgelerin çekiciliği, rekabet durumu ve bölgeler arası karşılaştırma daha kapsamlı ekonometrik analizlerle araştırılabilir. Ayrıca modeli herhangi bir ürün, endüstri, teknoloji ve diğer birçok tür olabilecek bir turizm ekosistemi içindeki rekabet halindeki türler arasındaki dinamizmi analiz edecek şekilde uyarlayabilir. Diğer endüstri kollarında iş tahminleri için uygulanabilecek yararlı bir istatistiksel araç olarak kullanılabilir.

Son olarak, modelin test edilmesi sırasında ortaya çıkan karşılıklı yaşam ilişkisi hibrit örgüt formlarının doğuşuna yol açabileceği varsayımı ile yeni bir araştırma sorusu ortaya çıkarmıştır: "Topluluktaki farklı örgüt formları arasındaki ilişkiler, iki formun özelliklerini taşıyan hibrit formların doğuşuna neden olabilir mi?" Bu soru, topluluk ekolojisi ve evrim teorisi bağlamında, farklı örgüt formları arasındaki etkileşimlerin, yeni ve karmaşık örgüt formlarının ortaya çıkışını nasıl etkileyebileceği konusunda düşündürücüdür. Bu etkileşimlerin örgüt formlarına nasıl yansıdığını araştırmak, mevcut ilişkilerin örgüt formlarının evrimi ve dönüşümü üzerindeki etkisini anlamak açısından oldukça önemlidir. Bu yeni araştırma sorusunun, örgütsel teorinin temel kavramlarını sorgulamak ve daha derinlemesine bir anlayış geliştirmek adına önemli bir adım olduğu düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

- Aldrich, H. E. & Auster, E. R. (1986). Even Dwarfs Started Small: Liabilities Of Age And Size and Their Strategic Implications. *Research in Organizational Behavior*, 8, 165-198.
- Aldrich, H. E. & Ruef, M. (2006). *Organizations Evolving* (2nd Ed.). Thousand Oaks, Ca: Sage.
- Aldrich, H. E. (1979). *Organizations and Environments*. En-Glewood Cliffs, N.J.: Prentice-Hall.
- Aldrich, H. E. (1990). Using an Ecological Perspective to Study Organizational Founding Rates. *Entrepreneurship Theory and Practice*, 14(3), 7-24.
- Aldrich, H. E. (1999). *Organizations Evolving*. Thousand Oaks, Ca: Sage.
- Arıkan, S. (2014). *Örgütsel Ekoloji Kuramı: Türkiye’de Siyasi Partiler Örneği*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Astley, G. W. & Van De Ven, A. H. (1983). Central Perspectives and Debates in Organization Theory. *Administrative Science Quarterly*, 28(2), 254-273.
- Astley, G. W. (1985). The Two Ecologies: Population and Community Perspectives On Organizational Evolution. *Administrative Science Quarterly*, 30(2), 224-241.
- Atay, M.T., Özyazıcıoğlu, M., Coşkun, S. B. (2007). Değişken Katsayılı Avcı-Av Probleminin Varyasyonel İterasyon Metodu ile Analizi. XX. Ulusal Matematik Sempozyumu, 3-6 Eylül, Erzurum, ss. 1-4.
- Barnett, W. P. & Carroll G. (1987). Competition and Mutualism Among Early Telephone Companies. *Administrative Science Quarterly*, 32(3), 400-421.
- Barnett, W. P. (1990). The Organizational Ecology of A Technological System. *Administrative Science Quarterly*, 35(1), 31-60.
- Barron, D. N., E. West & Hannan, M. T. (1994). A Time to Grow and A Time to Die: Growth and Mortality of Credit Unions in New York City, 1914-1990. *American Journal of Sociology*, 100(2), 381-421.
- Baum, J. A. C. & Haveman, H. A. (1997). Love Thy Neighbor? Differentiation and Agglomeration in The Manhattan Hotel Industry, 1898-1990. *Administrative Science Quarterly*, 42(2), 304-338.
- Baum, J. A. C. & Mezias, S. J. (1992). Localized Competition and Organizational Failure in The Manhattan Hotel Industry, 1898-1990. *Administrative Science Quarterly*, 37(4), 580-604.
- Baum, J. A. C. & Oliver, C. (1991). Institutional Linkages and Organizational Mortality. *Administrative Science Quarterly*, 36(2), 187-218.
- Baum, J. A. C. & Oliver, C. (1992). Institutional Embeddedness and The Dynamics Of Organizational Populations. *American Sociological Review*, 57(4), 540-559.
- Baum, J. A. C. & Rao, H. (2004). Evolutionary Dynamics of Organizational Populations and Communities. *Handbook of Organizational Change and Innovation*, (pp.212-258). New York: Oxford University Press.
- Baum, J. A. C. & Shipilov, A. V. (2010). *Ecological Approaches to Organizations*. London: Sage Publications.
- Baum, J. A. C. & Singh, J. V. (1994). Organizational Niches and The Dynamics of Organizational Mortality. *American Journal of Sociology*, 100(2), 346-380.
- Baum, J.A.C. (1996). Organizational Ecology. *Handbook of Organization Studies* İçinde (pp. 77-114). Londra: Sage Publications.

- Boone, C., Bröcheler, V. & Carroll, G. R. (2000). Custom Service: Application and Tests of Resource-Partitioning Theory Among Dutch Auditing Firms From 1896 To 1992. *Organization Studies*, 21(2), 355-381.
- Boone, C., Carroll, G. R. & Witteloostuijn, A. V. (2002). Resource Distributions and Market Partitioning: Dutch Daily Newspapers, 1968 To 1994. *American Sociological Review*, 67, 408, 431.
- Boyraz, M. (2018). *Termal Turizm İşletmelerinde Çevre Yönetimi*. Termal Turizm ve İşletmeciliği. İçinde; (ss. 289-310). Ankara: Detay Yayıncılık.
- Brittain, J. W., & Wholey, D. R., (1988). Competition and Coexistence in Organizational Communities: Population Dynamics in Electronic Components Manufacturing. *Ecological Models of Organizations* İçinde (pp. 195-222). Cambridge, Ma: Ballinger.
- Brüderl, J. & Schüssler, R. (1990). Organizational Mortality: The Liabilities of Newness and Adolescence. *Administrative Science Quarterly*, 35, 530-547.
- Bryant, J. A. & Monge, P. R. (2008). The Evolution of the Children's Television Community, 1953-2003. *International Journal of Communication*, 2(33), 160-192.
- Burns, T., Stalker, G. M. (1961). *The Management of Innovation*. London: Tavistock.
- Carroll G.R. & Hannan, M. T. (1989b). Density Delay in The Evolution of Organizational Population: A Model and Five Empirical Tests. *Administrative Science Quarterly*, 34(3), 411-430.
- Carroll, G. R. & Delacroix, J. (1982). Organizational Mortality in The Newspaper Industries of Argentina and Ireland: An Ecological Approach. *Administrative Science Quarterly*, 27, 169-198.
- Carroll, G. R. & Hannan, M. T. (2015). International Encyclopedia of Social And Behavioral Sciences. (İkinci Baskı). Amsterdam: Elsevier, 17, 358–363.
- Carroll, G. R. & Swaminathan, A. (1991). Density Dependent Organizational Evolution in The American Brewing Industry From 1633 To 1988. *Acta Sociologica*, 34(3), 155-175.
- Carroll, G. R. & Swaminathan, A. (1992). The Organizational Ecology of Strategic Groups in The American Brewing Industry From 1975 To 1990. *Industrial and Corporate Change*, 1(1), 65-97.
- Carroll, G. R. & Swaminathan, A. (2000). Why The Microbrewery Movement? Organizational Dynamics of Resource Partitioning in The U.S. Brewing Industry. *American Journal of Sociology*, 106(3), 715-762.
- Carroll, G. R. & Wade, J. (1991). Density Dependence in The Organizational Evolution of the American Brewing Industry Across Different Levels Of Analysis. *Social Science Research*, 20(3), 271–302.
- Carroll, G. R. (1981). Dynamics of Organizational Expansion in National Systems Of Education. *Annual Review of Sociology*, 46, 585-99.
- Carroll, G. R. (1984). Organizational Ecology. *Annual Review of Sociology*, 10, 71-93.
- Carroll, G. R. (1985). Concentration and Specilization: Dynamics af Niche Width in Populations of Organizations. *American Journal of Sociology*, 90(6), 1262-1283.
- Carroll, G. R., Dobrev, S. & Swaminathan, A. (2002). Organizational Processes Of Resource Partitioning. *Research in Organizational Behavior*, 24, 1-40.
- Carroll, G. R., Hannan M. (1995). *Organizations In Industry: Strategy, Structure and Selection*. New York: Oxford University Press.
- Carroll, G. R., Preisendoerfer, P, Swaminathan, A. & Wiedenmayer, G. (1993). Brewery and Brauerei: The Organizational Ecology Of Brewering. *Organization Studies*, 14(2), 155-188.

- Carroll, G.R. & Hannan, M.T. (1989a). Density Dependence in The Evolution Of Populations Of Newspaper Organizations. *American Sociological Review*, 54(4), 524-541.
- Cattani, G., Pennings, J. M. & Wezel, F. C. (2003). Spatial and Temporal Heterogeneity in Founding Patterns. *Organization Science*, 14(6), 670-685.
- Chiang, S. Y., Wong, G. G., Li, Y., & Yu, H. C. (2008). A Dynamic Competition Analysis On the Personal Computer Shipments in Taiwan Using Lotka-Volterra Model. IEEE Asia-Pacific Services Computing Conference, 9-12 December, Taiwan, 1412-1417.
- Chiang, S.Y., (2012). An Application of Lotka-Volterra Model to Taiwan's Transition From 200 mm To 300 mm Silicon Wafers. *Technological Forecasting & Social Change*, 79(2), 383-392.
- Cornell, H. V. & Harrison, S. P. (2012). Ragional Effects As Important Determinants Of Local Diversity In Both Marine And Terrestrial System. *Oikos* 122, 288-297.
- Coşar, B. (2013). *Örgütsel Ekoloji Kuramı Ve Ampirik Bir Çalışma: İstanbul Avrupa Yakası Tekstil Sektöründe Bir Örnek*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Cunliffe, A.L., (2008). *Organization Theory*. London: Sage Publication.
- Çakar, M. (2010). *Örgüt Toplulukları Arasında Meşruiyet Yayılımları: Türkiye’de Özel Orta Öğretim Okulları, 1993-2004*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Başkent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Çelik, S. ve Yalçın, B. (2018). *Termal Turizm İşletmelerinde Yatırım ve Finansman*. Termal Turizm ve İşletmeciliği. İçinde; (ss. 111-128). Ankara: Detay Yayıncılık.
- Çevre Kanunu (1983, 11 Ağustos). *Resmi Gazete* (Sayı: 18132). <https://Www.Mevzuat.Gov.Tr/Mevzuat?Mevzuatno=2872vemevzuattur=1vemevzuat tertip=5>
- Çubukcu, M. (2018). Örgüt Yapısını Etkileyen Unsurların Örgütsel Ekoloji Kuramı Çerçevesinde Değerlendirilmesi. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (57), 84-91.
- Daft, L. R, (2015). *Örgüt Kuramları Ve Tasarımını Anlamak* (Onuncu Baskı). (Çev: Timurcanday Özmen, Ö. N.). Ankara: Nobel Kitap.
- Dang H.S., Huang Y.F., Wang C.N., Nguyen T.M.T. (2016) An Application Of The Short-Term Forecasting With Limited Data In The Healthcare Traveling Industry. *Sustainability*, 8(1037), 1-14.
- Delacroix J., Swaminathan, A & Solt, M. E. (1989). Density Dependence Versus Population Dynamics: an Ecological Study of Failings in The California Wine Industry. *American Sociological Review*, 54(2), 245-262.
- Delacroix, J. & Solt, M. E. (1987). Niche Formation and Entrepreneurship In The California Wine Industry 1941-1984. *The Annual Meeting of the Academy of Management*. Academy of Management Best Papers Proceedings. 155-159.
- Devre Tatil ve Uzun Süreli Tatil Hizmeti Sözleşmeleri Yönetmeliği. (2015, 14 Ocak) *Resmi Gazete* (Sayı: 29236). <https://Www.Mevzuat.Gov.Tr/Mevzuat?Mevzuatno=20442vemevzuattur=7vemevzuat tertip=5>
- Dimaggio, P. J. & Powell, W. W. (1983). The Iron Cage Revisited: Institutional Isomorphism and Collective Rationality in Organizational Fields. *American Sociological Review*, 48(2), 147-160.
- Dobrev, S. D. (2000). Decreasing Concentration and Reversibility of the Resource Partitioning Process: Supply Shortages and Deregulation in The Bulgarian Newspaper Industry, 1987-1992. *Organization Studies*, 21(2), 383-404.

- Dobrev, S. D. (2001). Revisiting Organizational Legitimation: Cognitive Diffusion and Sociopolitical Factors in The Evolution of Bulgarian Newspaper Enterprises, 1846–1992. *Organization Studies*, 22(3), 419–444.
- Dobrev, S. D., Kim, T. Y. & Hannan, M. T. (2001). Dynamics of Niche Width And Resource Partitioning, *American Journal of Sociology*, 106(5), 1299-1337.
- Dobrev, S. D., Ozdemir, S. D. & Teo, A. C. (2006). The Ecological Interdependence of Emergent and Established Organizational Populations: Legitimacy Transfer, Violation By Comparison, And Unstable Identities. *Organization Science*, 17(5), 577-597.
- Düzer, A. (2016). Örgüt Teorisinde Uyum-Seçilim Tartışması Üzerine Bir Öneri. *Kara Harp Okulu Bilim Dergisi*, 26(1), 51-76.
- Emery, F. E. & Trist, E. L. (1965). The Causal Texture of Organizational Environments. *Human Relations*, 18(1), 21-32.
- Fichman, M. & Levinthal, D. A. (1991). Honeymoons and The Liability of Adolescence: A New Perspective On Duration Dependence in Social and Organizational Relationships. *Academy of Management Review*, 16(2), 442-468.
- Freeman, J. & Hannan, M. T. (1983). Niche Width and The Dynamics of Organizational Populations. Population Ecology of Organizations. *American Journal of Sociology*, 88(6), 1116-1145.
- Freeman, J. (1990). Ecological Analysis of Semiconductor Firm Mortality. *Organizational Evolution: New Directions İçinde* (Pp. 53-77). Newbury Park, Ca: Sage.
- Freeman, J. H. & Audia, P. G. (2006). Community Ecology and The Sociology of Organizations. *Annual Review of Sociology*, 32(1), 145-169.
- Freeman, J., Carroll, G. R. & Hannan, M. T. (1983). The Liability of Newness: Age Dependence in Organizational Death Rates. *American Sociological Review*, 48(5), 692-710.
- Grant, V. (1963). *The Origin of Adaptations*. New York: Columbia University Press.
- Greve, H. (2002). An Ecological Theory of Spatial Evolution: Local Density Dependence in Tokyo Banking, 1894–1936. *Social Forces*, 80(3), 847–879.
- Güneş, M. (2012). Kamu Yönetiminde Sosyal Çevrenin Ekolojik Düşünce İle Algılanması. *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 14(2), 99-126.
- Gürbüz, S. Ve Şahin, F., (2017). *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri* (4. Baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Hakim, C. (1982). Secondary Analysis and The Relationship Between Official and Academic Social Research. *Sociology*, 16(1), 12-28.
- Hannan, M. T, Carroll, G. R., Dundon, E. A. & Torres, J. C. (1995). Organizational Evolution in A Multinational Context: Entries of Automobile Manufacturers in Belgium, Britain, France, And Italy. *American Sociological Review*. 60(4), 509-528.
- Hannan, M. T. & Carroll, G. R. 1992. *Dynamics of Organizational Populations: Density, Legitimation and Competition*. New York: Oxford University Press.
- Hannan, M. T. & Freeman, J. (1984). Structural Inertia and Organizational Change. *American Sociological Review*, 49(2), 149-164.
- Hannan, M. T. & Freeman, J. (1986). Where Do Organizations Come From? *Sociological Forum*, 1(1), 50-72.
- Hannan, M. T. & Freeman, J. (1987). The Ecology of Organizational Founding: American Labor Unions, 1836-1985. *American Journal of Sociology*, 92(4), 910-943.
- Hannan, M. T. & Freeman, J. (1988). The Ecology of Organizational Mortality: American Labor Unions, 1836-1985. *American Journal of Sociology*, 94(1), 25-52.
- Hannan, M. T. & J. Freeman. (1989). *Organizational Ecology*. Harvard University Press.

- Hannan, M. T. (1986). Competitive and Institutional Processes in Organizational Ecology. *Technical Report*, 86-13,
- Hannan, M. T. (1998). Rethinking Age Dependence in Organizational Mortality: Logical Fromalizations. *American Journal of Sociology*, 104(1), 126-164.
- Hannan, M. T. (2005). Ecologies of Organizations: Diversity and Identity. *Journal of Economical Perspect*, 19(1), 51-70.
- Hannan, M.T. & Freeman J. (1977). The Population Ecology of Organizations. *American Sociological Review*, 82(5), 929-964.
- Haveman, H. A. & Nonnemaker, L. (2000). Competition in Multiple Geographic Markets: The Impact On Growth and Market Entry. *Administrative Science Quarterly*, 45(2), 232-267.
- Hawley, A. H. (1950). *Human Ecology: A Theory of Community Structure*. New York: Ronald Press Company.
- Hawley, A. H. (1986). *Human Ecology: A Theoretical Essay*. Chicago: University of Chicago Press.
- Hellreigel, D. & Slocum, J. (1978). *Management Contingency Approaches* (İkinci Baskı). Addison: Wesley Publishing Co.
- Henderson, A. D. (1999). Firm Strategy and Age Dependence: A Contingent View of the Liabilities of Newness, Adolescence, and Obsolescence. *Administrative Science Quarterly*. 44(2), 281-314.
- Hunt, R. A. (2017). The Oxpecker and The Rhino: The Positive Effects of Symbiotic Mutualism On Organizational Survival. *Colorado School of Mines Paper Series*.
- Ingram, P. & Baum, J. A. C. (1997). Chain Affiliation and the Failure of Manhattan Hotels, 1898-1980. *Administrative Science Quarterly*, 42(1), 68-102.
- Ingram, P. & İnman, C. (1996). Institutions, Intergroup Competition, and the Evolution of Hotel Populations Around Niagara Falls. *Administrative Science Quarterly*, 41, 629-658.
- Jeotermal Kaynaklar ve Doğal Mineralli Sular Kanunu. (2007, 13 Haziran). *Resmi Gazete* (Sayı: 26551). <https://Www.Mevzuat.Gov.Tr/Mevzuatmetin/1.5.5686.Pdf>
- Johnston, M. P. (2014). Secondary Data Analysis: A Method of Which The Time Has Come. *Qualitative and Quantitative Methods in Libraries*, 3(3), 619-626.
- Jones, G.R. (2017). *Örgüt Kuramı, Örgüt Tasarımı Ve Örgütsel Değişim* (Yedinci Baskı) (Çev: Altın Gülova, A., Oral Ataç, L., Dirik, D.). Ankara: Gazi Kitabevi.
- Kaplıcalar Yönetmeliği. (2001, 24 Temmuz). *Resmi Gazete* (Sayı: 24472). Erişim Adresi: <https://Www.Mevzuat.Gov.Tr/Mevzuat?Mevzuatno=8056vemevzuattur=7vemevzuat tertip=5>
- Kasimoglu, M. ve Hamarat, B. (2003). Niche Overlap–Competition and Homogeneity in The Organizational Clusters Of Hotel Population. *Management Research News*, 26(8), 60-77.
- Kaya, Ç. (2013). *Hukuki-Politik Ve Ekonomik Değişikliklerin Örgütlerin Hayatta Kalma Ve Ölüm Oranlarına Etkisi: Türkiye Bankacılık Popülasyonu, 1923-2011*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Keskin, H., Akgün, A. E. ve Koçoğlu, İ. (2016). *Örgüt Teorisi*. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Keskin, U. ve Kıyık Kıcı, G. (2020). Örgütsel Ekoloji Kuramı Açısından Türkiye’deki Kamu Radyoları Ve Özel Radyoların Analizi. *Trt Akademi Dergisi*, 5(9), 8-27.
- Kılıç, F. (2020). Örgütsel Ekoloji Teorisi Üzerinden Girişimcilik Ekosisteminin Girişimciler Üzerindeki Etkisi. *Beykoz Akademi Dergisi*, 8(1), 154-173.

- Kim, J., Lee, D.J. & Ahn, J. (2006). A Dynamic Competition Analysis on the Korean Mobile Phone Market Using Competitive Diffusion Model, *Computers & Industrial Engineering*, 51(1), 174–182.
- Koçel, T., (2018). *İşletme Yöneticiliği* (Onyedinci Baskı). İstanbul: Beta Basım Yayım Dağıtım
- Kültür ve Turizm Bakanlığı (2007). Türkiye Turizm Stratejisi 2023 Eylem Planı. <https://Www.Ktb.Gov.Tr/Eklenti/906,Ttstratejisi2023pdf.Pdf?0> (Erişim Tarihi: 16 Aralık 2023),
- Kültür ve Turizm Bakanlığı, Çevreye Duyarlı Turizm İşletme Belgeli Konaklama Tesis İstatistikleri. <https://Yigm.Ktb.Gov.Tr/Tr-277167/Cevreye-Duyarli-Turizm-Isletme-Belgeli--Konaklama-Tesisi-Istatistikleri.Html> (Erişim Tarihi: 16/12/2023).
- Lawrence, P. R . Lorsch, W. (1967). *Organization and Environment*. Boston: Harvard Univ. Press.
- Lazzeretti, L. (2006). Density Dependent Dynamics in The Arezzo Jewellery District (1947–2001): Focus On Foundings. *European Planning Studies*. 14(4), 431-458.
- Leblebici, D. N. (2004), Örgüt-Çevre İlişkisinde Yeni Perspektif Arayışı: Dinamik Örgütsel Çevre ve Örgütsel Doku. *Hacettepe İ.İ.B.F. Dergisi*, 22(2), 286-308.
- Lee, S.J., Lee, D.J., Oh, H.S. (2005). Technological Forecasting at the Korean Stock Market: A Dynamic Competition Analysis Using Lotka–Volterra Model. *Technol Forecast & Social Change*, 72(8), 1044–1057.
- Leslie, P. H. (1958). A Stochastic Model for Studying the Properties Of Certain Biological Systems By Numerical Methods. *Biometrika*, 45(1/2), 16-31.
- Lo, S. & Lin, C. (2017). Cooperative-Competitive Analysis and Tourism Forecasting Of Southern Offshore Islands in Taiwan By Grey Lotka-Volterra Model. *Engineering Letters*, 25(2), 1-8.
- Lomi, A. (1995). The Population Ecology of Organizational Founding: Location Dependence and Unobserved Heterogeneity. *Administrative Science Quarterly*, 40(1), 111-144.
- Lomi, A. (2000). Density Dependence and Spatial Duality in Organizational Founding Rates: Danish Commercial Banks, 1846-1989. *Organization Studies*, 21(2), 433-461.
- Lopez, L., Sanjuan, M.A.F. (2001). Defining Strategies to Win in the Internet Market. *Physica A: Statistical Mechanics and its Applications*, 301(1-4), 512–534.
- Maurer, S.M., Huberman, B.A. (2003). Competitive Dynamics of Web Sites. *Journal of Economic Dynamics & Control*, 27, 2195–2206.
- Mckelvey, B. & Aldrich, H. (1983). Populations, Natural Selection. And Applied Organizational Science. *Administrative Science Quarterly*, 28(1), 101 -128.
- Mckelvey. B. (1982). *Organizational Systematics*. Berkeley: Univ. Calif. Press
- Mckendrick, D. G. & Carroll, G. R. (2001). On The Genesis of Organizational Forms: Evidence From The Market For Disk Arrays. *Organization Science*, 12(6), 661-682.
- Mckendrick, D. G., Jaffee, J., Carroll, G. R. & Khessina, O. M. (2003). In The Bud? Disk Array Producers as A (Possibly) Emergent Organizational Form. *Administrative Science Quarterly*, 48, 60–93.
- Meydan, C. H. (2020). Kaynak Bağımlılığı Kuramı (Beşinci Baskı) *Örgüt Kuramları İçinde* (ss. 179-204). Ankara: Beta Yayın.
- Meyer, J. W. & Rowan, B. (1977). Institutionalized Organizations: Formal Structure as Myth and Ceremony. *American Journal of Sociology*, 83(2), 340-363.
- Mezias, J. M. & Mezias, S. J. (2000). Resource Partitioning, The Founding of Specialist Firms, and Innovation: the American Feature Film Industry, 1912–1929. *Organization Science*, 11(3), 306–322.

- Modis, T. (1997). Genetic Re-Engineering of Corporations. *Technol Forecast Social Change*, 56(2), 107–118.
- Modis, T. (1999). Technological Forecasting at The Stock Market. *Technol Forecast Social Change*, 62(3), 173–202.
- Modis, T. (2013). *Natural Laws in The Service of the Decision Maker: How to Use Science-Based Methodologies To See More Clearly Further Into The Future*. Lugano: Growth Dynamics.
- Monge, P., Heiss, B. M. & Margolin, D. B. (2008). Communication Network Evolution in Organizational Communities. *Communication Theory*, 18(4), 449-477.
- Morgan, G. (1998). *Yönetim ve Örgüt Teorilerinde Metafor*. (Çev: Bulut, G). İstanbul: MESS Yayınları.
- Nielsen, F. & Hannan, M. T. (1977). The Expansion of National Educational Systems: Tests of A Population Ecology Model. *American Sociological Review*, 42(3), 479-90.
- Novozhilov, B. V. (2015). Linear Analysis of Hotspot-Pulsating Mode of Propellant Combustion. *Russian Journal of Physical Chemistry B*, 9(1), 43-49.
- Oliver, C. (1990). Determinants of Interorganizational Relationships: Integration and Future Directions, *Academy of Management Review*, 15(2), 241-265.
- Olzak, S. & West, E. (1991). Ethnic Conflict and The Rise and Fall of Ethnic Newspaper. *American Sociological Review*. 56(4), 458-474.
- Önder, Ç. ve Üsdiken B. (2015). Örgütsel Ekoloji: Örgüt Toplulukları Ve Çevresel Ayıklama Örgüt Kuramları (Üçüncü Baskı) İçinde (ss. 133-192). Ankara: İmge Kitabevi.
- Özen, Ş., (2015). Yeni Kurumsal Kuram: Çözümlemede Yeni Ufuklar Ve Yeni Sorunlar Örgüt Kuramları (Üçüncü Baskı) İçinde (ss. 237-330). Ankara: İmge Kitabevi.
- Özkara, B. (1999). *Evrinci Ve Devrimci Örgütsel Değişim*. Afyonkarahisar: Afyon Kocatepe Üniversitesi.
- Özkara, B. (2020). *Yeni Örgüt Formlarının Doğuşu Örgüt Kuramları* (Beşinci Baskı) İçinde (ss. 489-528). İstanbul: Beta Basım.
- Özkara, B., Kurt, M., ve Karayormuk, K. (2008). Türkiye’de İşletme Grupları: Eskiler ve Yeniler. *Yönetim Araştırmaları Dergisi*, 8, 59-83.
- Pfeffer, J. & Salancik, G. R. (1978), *The External Control of Organizations: A Resource Dependence Perspective*. New York: Harper & Row.
- Polos, L., Hannan, M. T. & Carroll, G. R. (2002). Foundations of A Theory of Social Forms. *Industrial and Corporate Change*, 11, 85–115.
- Ranger-Moore, J., Banaszak-Holl, J. & Hannan, M. T. (1991). Density-Dependent Dynamics in Regulated Industries: Founding Rates of Banks and Life Insurance Companies. *Administrative Science Quarterly*. 36(1), 36-65.
- Rao, H. (2002). *Interorganizational Ecology Companion to Organizations* İçinde (pp. 542-556). Oxford: Blackwell.
- Romanelli, E. (1991). The Evolution of New Organizational Forms. *Annual Review of Sociology*, 17, 79-103.
- Romano, A. (2016). A Study of Tourism Dynamics in Three Italian Regions Using a Nonautonomous Integrable Lotka--Volterra Model. *Plos One*, 11(9), 1-23.
- Ruef, M. & Nag, M. (2015). The Classification of Organizational Forms. İçinde; Theory and Application to The Field of Higher Education. *Remaking College: The Changing Ecology of Higher Education*, (pp.84-109). California: Stanford University Press.
- Ruef, M. (2000). The Emergence of Organizational Forms: A Community Ecology Approach. *American Journal of Sociology*, 106(3), 658-714.

- Sargut A. S. ve Özen Ş. (2015). Örgüt Kuramlarına Genel Bakış: Karşılaştırmalı Bir Çözümleme *Örgüt Kuramları* (Üçüncü Baskı) İçinde (ss. 11-35). Ankara: İmge Kitabevi.
- Scott, W.R. (2008). *Institutions and Organizations* (Üçüncü Baskı). Thousand Oaks: Sage Publications.
- Simons, T. & Ingram, P. (2004). An Ecology of Ideology: Theory and Evidence From Four Populations. *Industrial and Corporate Change*, 13(1), 33-59.
- Singh, J. V. & Lumsden, C. J. (1990). Theory and Research in Organizational Ecology. *Annual Review of Sociology*, 16, 161-195.
- Sorensen, J. B. & Stuart, T. E. (2000). Aging, Obsolescence, And Organizationalinnovation. *Administrativescience Quarterly*, 45(1), 81-112.
- Sorenson, O., Mcevely, S, Rongrong, C. R. & Roy, R. (2006). Niche Width Revisited: Organizational Scope, Behavior and Performance. *Strategic Management Journal*, 27(10), 915-936.
- Sözüer, A. (2017). Tekboynuzlar Örgütsel Topluluk Oluşturur Mu? Demografik Özellikler Açısından Bir Değerlendirme. *İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi Dergisi*, 46(Özel Sayı), 11-17.
- Staber, U. (1992). Organizational Interdependence and Organizational Mortality in The Cooperative Sector: A Community Ecology Perspective. *Human Relations*, 45(11), 1191-1212.
- Swaminathan, A. (1995). The Proliferation of Specialist Organizations in The American Wine Industry, 1941-1990. *Administrative Science Quarterly*, 40(4), 653-680.
- Swaminathan, A. (2001). Resource Partitioning and The Evolution of Specialist Organizations: The Role of Location and Identity In The U.S. Wine Industry. *Academy of Management*, 44(6), 1169-1185.
- Şengül, H. ve Bulut, A. (2019). Sağlık Turizmi Çerçevesinde Türkiye’de Termal Turizm; Bir Swot Analizi Çalışması. *Estüdam Halk Sağlığı Dergisi*, 4(1), 55-70.
- Taşdemir, F., (2016). Av-Avcı Biyoekonomik Modellerine Genel Bir Bakış, Tübitak Araştırma Projesi, Ankara, 1-48.
- Thompson, J. D. (1967). *Organizations in Action*. New York: Mcgraw-Hili.
- Toker, B. (2007). Türkiye’de Turizm Sektörü Teşviklerinin Değerlendirilmesi. *Yönetim Ve Ekonomi*, 14(2), 81-92.
- Ulutürk, Z.G. (1998), Türkiye’de Turizm Teşvikleri. İçinde; 21. Yüzyılın Eşiğinde Türkiye Turizmi Sempozyumu Bildiri Kitabı, 16 Nisan, Ankara, 1-186.
- Üsdiken, B. ve Leblebici, H. (2001). Organization Theory. *Handbook of Industrial, Work Ve Organizational Psychology* İçinde (ss.377-397) Newbury Park, Ca: Sage.
- Wade, J. (1995). Dynamics of Organizational Communities and Technological Bandwagons: an Empirical Investigation of Community Evolution in The Microprocessor Market. *Strategic Management Journal*, 16(1), 111-133.
- Wade, J. (1996). A Community-Level Analysis of Sources and Rates of Technological Variation in The Microprocessor Market. *Academy of Management Journal*, 39(5), 1218-1244.
- Wang, H. T. & Wang, T. C. (2016). Application of The Grey Lotka–Volterra Model to Forecast the Diffusion and Competition Analysis of the Tv and Smartphone Industries. *Technological Forecasting and Social Change*, 106, 37-44.
- Weber, M. S., Fulk, J. & Monge, P. (2016). The Emergence and Evolution of Social Networking Sites as an Organizational Form. *Management Communication Quarterly*, 30(3), 305-332.

- Wezel, F. C., & Lomi, A. (2003). The Organizational Advantage of Nations: An Ecological Perspective On the Evolution of the Motorcycle Industry in Belgium, Italy and Japan, 1898–1993. in *Geography and Strategy*, 20, 377-409.
- Wholey, D. R., & Brittain, J. W. (1986). Organizational Ecology: Findings and Implications. *Academy of Management Review*, 11(3), 513-533.
- Wholey, D. R., Christianson, J. B., & Sanchez, S. M. (1992). Organization Size and Failure Among Health Maintenance Organizations. *American Sociological Review*, 57(6), 829-842.
- Williams, C., (2015). *Effective Management* (Yedinci Baskı). Cengage Learning
- Wissen, L. V. (2004). A Spatial Interpretation of the Density Dependence Model in Industrial Demography. *Small Business Economics*, 22, 253-264.
- Yeloğlu, H. O. ve Arslan, G., (2006). Örgütsel Ekoloji Kuramında Ele Alınan Modellere Yönelik Alternatif Bir Yaklaşım: Model Birleştirmeleri Ve Uygulamaları. İçinde; 14. Ulusal Yönetim Ve Organizasyon Kongresi Bildiriler Kitabı, 25-27 Mayıs, Erzurum, 193-199.
- Yeloğlu, H. O. (2007). *Örgütsel Ekoloji Ve Popülasyonlar Arası Etkileşimler: Türkiye Sermaye Piyasasındaki Aracı Kurumlar Örneği*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Başkent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Yeloğlu, H.O. (2020). *Yeni Örgüt Formlarının Doğuşu Örgüt Kuramları* (5. Baskı) İçinde (ss. 205-236). İstanbul: Beta Basım.
- Yeloğlu, H.O., Ve Kaya, Ç., (2019). Örgütsel Ekoloji Kuramı Bağlamında Dış Sistem Müdahalelerinin Kurulma Ve Kapanma Oranlarına Etkisi: “Köy Muallim Mektepleri” Örneği. İçinde; 27. Ulusal Yönetim Ve Organizasyon Kongresi Bildiriler Kitabı, 18-20 Nisan, Antalya, 1192-1205.
- Yıldırım, A. (2018). Örgütsel Değişimin Yönetilmesi Bağlamında "Çevre – Uyum İlişkisi." Yeni Kurumsal Kuram İle Kaynak Bağımlılığı Kuramları Arasında Karşılaştırmalı Bir Değerlendirme, *Sdü Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (44), 89-102.
- Zeybek, E., Kaya, Ç., Ve Ataman, G. (2015a). Investigating The Interactions Between Populations: Five-Star Hotels in Turkey. *Review of Contemporary Business Research*, 4(2), 67-85.
- Zeybek, E., Kaya, Ç., Ve Ataman, G. (2015b). Bölgesel Kalkınmada Turizm Yatırımlarının Otel Popülasyonlarının Etkileşimi Bağlamında İncelenmesi. İçinde; 16. Ulusal Turizm Kongresi Bildiriler Kitabı, 12-15 Kasım, Çanakkale, 57-79.